

CeLIS^R

CENTRAL EUROPEAN LIBRARY AND INFORMATION SCIENCE REVIEW
KÖZÉP-EURÓPAI KÖNYVTÁR- ÉS INFORMÁCIÓTUDOMÁNYI SZEMLE

2026/2

A norvég lista „0”-s
besorolású könyvtár- és
információtudományi
folyóiratai

Az Európai Unió digitális
fordulatának kezdetei

Adatgazdagítás a kulturális
intézményekben

Managing the Largest
European Statistical
Collection

Az Országos Széchényi Könyvtár
és a Budapesti Műszaki és
Gazdaságtudományi Egyetem Országos
Műszaki Információs Központ
és Könyvtár online, tudományos
folyóirata
ISSN 3004-1651 (Online)

Megjelenik negyedévente
journals.oszk.hu, journals.bme.hu

FELELŐS KIADÓ:
Rózsa Dávid főigazgató, OSZK
Bényei Balázs István főigazgató,
BME OMIKK

FŐSZERKESZTŐ:
Dancs Szabolcs, OSZK

SZERKESZTŐ:
Gondos Gábor, OSZK
Ézsias Anikó, Molnár Anita, BME OMIKK

KIVITELEZÉS:
Horváth Barnabás,
Ormándy Marcell Ottó, OSZK
Heincz Orsolya, BME OMIKK

TANÁCSADÓ TESTÜLET:
Bilicsi Erika, Bodnár Róbert,
Hubay Miklós, Kalcsó Gyula, Radó Rita,
Tegdes Egyházi Dóra, Tóth Máté,
Verők Attila

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:
Egervári Dóra, Ézsias Anikó,
Gerencsér Judit, Kiszl Péter,
Kovács Béla Lóránt,
Kovácsné Koreny Ágnes, Lencsés Ákos,
Lengyelé Molnár Tünde, Mészáros Tamás,
Némethi-Takács Margit,
Palkó Gábor, Sipos Anna Magdolna,
Szűts Etele, Z. Karvalics László

NEMZETKÖZI TANÁCSADÓ TESTÜLET:
Sabina Aneva, Zuzana Bolerazká, Nicoleta-
Roxana Dinu, Zorica Jakovleska Spirovska,
Alenka Kavčič Čolić, Tomasz Makowski,
Alisa Martek, Silvia Stasselová

LAPTERV:
Kóbor Szilvia, OSZK

BORÍTÓTERV:
Molnár Anita, BME OMIKK

ILLUSZTRÁCIÓ:
OSZK Archiv, freepik

1014 Budapest, Szent György tér 4–5–6.
+36 1 224 3700 | cerlisr@oszk.hu

A főszerkesztő levele

Új lapszámunk első tanulmánya – *Winkler Bea* és *Kiszl Péter* tollából – rögtön igen fontos, a folyóiratunk és általában a szakfolyóiratkiadás számára jelentőséggel bíró kérdést feszeget. Az írás alapjául szolgáló kutatás a norvég Kanalregisteret értelmében a „0”-s, azaz kifogásolható gyakorlatot folytatóként jelölt folyóiratokat vizsgálta, hogy feltárja – a szerzők szavaival –, „a besorolás mennyiben tükrözheti az etikailag problémás vagy predátor publikációs gyakorlatot”. A cikk érdekes tanulsággal szolgál – mindenekelőtt – a könyvtár- és információtudomány területén ténykedő lapkiadóknak, szerkesztőségeknek, illetve a szerzőknek és olvasóknak egyaránt.

Egyéb típusú tanulságokat rejteget *Ormándy Marcell Ottó* cikke, amely az Európai Unió Kiadóhivatalának technikai fejlődését helyezi történeti perspektívába, külön figyelmet szentelve a kérdésnek, hogy a digitális fordulat hogyan hatotta át az információs szakpolitikát.

Mátyás Melinda cikke – kiváló elméleti bevezető után – a szemantikus adatgazdagítás hazai és külföldi jó gyakorlatait veszi számba, s ezen is túlnyújtózkodva röviden kitér arra is, hogy miként alkalmazható a mesterséges intelligencia (MI) az adott területen.

Horváth Balázs angol nyelvű tanulmányában a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtárának nemzetközileg is becses gyűjteményével foglalkozik, rövid áttekintést adva a könyvtár létrehozásáról és működéséről a 19. századtól egészen napjainkig.

Várhatóan többeket vitára ösztönöz majd *Z. Karvalics László* „Könyvillatú Magyarország” címet viselő cikksorozatának első darabja. Az írásban – és folytatásaiban – megfogalmazott kritikai meglátások és inspiratív jövőképek mindenképp elgondolkodtatók, ha a mű egészével, teljes üzenetével a főszerkesztő nem is tud azonosulni, illetve az – ahogyan mondani szokás – nem tükrözi maradéktalanul a szerkesztőség álláspontját. Mindenesetre kíváncsian várjuk a – tág értelemben vett – szakma reakcióit.

Az előbbi vitaindító után *Vass Johanna* részletes beszámolóját olvashatjuk a 2025 novemberében megrendezett „Valóságos könyvtár – könyvtári valóság” konferenciáról, amelynek ezúttal a könyvtárosok mentális egészsége volt a kiemelt témája. Az eseményt – a hagyományoknak megfelelően – az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának Könyvtár- és Információtudományi Intézete, valamint Könyvtár- és Információtudományi Doktori Programja szervezte.

Szűts Etele, a Könyvtári Intézet igazgatója szerkesztésében jelent meg a „Könyvtárosok dolgozószobája” című rendezvénysorozat első évadának beszélgetéseit összefoglaló elektronikus kiadvány, amelynek méltatására *Nagy Andor* vállalkozott.

E lapszámunkat – a megszokott módon – a Külföldifolyóirat-figyelő rovatunkkal zárjuk. A hét ismertetett cikk közül négy – a szakfolyóiratokra jellemző trendekkel összhangban – a mesterséges intelligenciával foglalkozik, így például a generatív MI-nek a könyvtárosképzésbe való integrálhatóságával, illetve általában az MI-alapú eszközök alkalmazásával a könyvtári szolgáltatásokban. A rovatban megjelent referátumokat *Bubnó Katalin*, *Dancs Szabolcs*, *Ormándy Marcell Ottó* és *Sirató Ildikó* jegyzi.

Dancs Szabolcs
főszerkesztő

Tartalom

A norvég lista „0”-s besorolású könyvtár- és információtudományi folyóiratainak vizsgálata.....	120
Az Európai Unió digitális fordulatának kezdetei.....	131
A kiadóhivatal technikai fejlődése és az információs szakpolitika kölcsönhatása	
Szemantikus adatgazdagítás példái a kulturális intézményekben.....	143
Managing the Largest European Statistical Collection: Traditions, Missions and Modernity in the Life and the Future of the Hungarian Statistical Office Library.....	154
Könyvillatú Magyarország.....	164
1. rész – Friss inspirációk merész útkeresésekhez	
„200 év a tudás és a társadalom szolgálatában” – a Valóságos könyvtár – könyvtári valóság VII. konferencia előadásai.....	172
Beszélgetések a könyvtáros szakmáról 2024–2025-ben 1. évad (1–12. rész) – recenzió.....	188
Külföldi könyvtár- és információtudományi folyóiratokból (referátumok).....	191

A norvég lista „0”-s besorolású könyvtár- és információtudományi folyóiratainak vizsgálata

An Analysis of "Level 0" Library and Information Science Journals in the Norwegian List (Kanalregisteret)

Winkler Bea¹ , Kiszl Péter²

¹ Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Könyvtár- és Információtudományi Intézet
Állatorvostudományi Egyetem, Hutýra Ferenc Könyvtár, Levéltár és Múzeum
winkler.beata@btk.elte.hu

² Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Könyvtár- és Információtudományi Intézet
kiszl.peter@btk.elte.hu

Beérkezett: 2026. 04. 27. / Elfogadva: 2026. 05. 26. / Publikálva: 2026. 06. 15.

A tanulmány a könyvtár- és információtudományhoz (Library and Information Science=LIS) kapcsolódó, a norvég Kanalregisteret alapján „0”-s, vagyis kifogásolható gyakorlatot folytatóként jelölt folyóiratokat vizsgálja. A kutatás célja annak feltárása, hogy a besorolás mennyiben tükrözheti az etikailag problémás vagy predátor publikációs gyakorlatot. A PRISMA ihletésű kiválasztási rendszerrel 27 folyóiratot azonosítottunk. Ezen folyóiratokat több szempont szerint vizsgáltuk annak érdekében, hogy kiderítsük, mennyiben mutatnak a gyenge minőségű, illetve a predátor folyóiratokra jellemző tulajdonságokat.

Az eredmények szerint a vizsgált folyóiratok heterogén képet festenek és nem alkottak egységes csoportot. A mintában jelentős számban szerepelnek olyan kiadványok, amelyeket rangos tudományometriai besorolással rendelkező neves intézmények, szakmai szervezetek adnak ki, amelyek továbbá együttműködnek az átlátható tudományos működést támogató szervezetekkel. Emellett az egyes folyóiratokban egy év alatt megjelenő publikációk mennyisége, az Open Access-modellek megoszlása, a publikációs díjak vagy a közösségi diskurzus alapján sem tekinthetők egyértelműen problémás publikációs gyakorlattal rendelkező csoportnak. A vizsgálat eredményei arra utalnak, hogy a Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) által alkalmazott „0”-s besorolás a könyvtár- és információtudomány területén önmagában nem tekinthető a kifogásolható gyakorlat megbízható indikátorának.

könyvtár- és információtudomány, norvég lista, tudományosság, Open Access, predátor

The study examines journals in the field Library and Information Science (LIS) that are classified as "0" in the Norwegian Kanalregisteret, a category indicating questionable publishing practices. The aim of the research is to assess to what extent this classification may reflect ethically problematic or predatory publishing practices. Using a PRISMA-inspired selection procedure, we identified 27 journals. We then examined these journals against several criteria to determine to what extent they display features commonly associated with low-quality or predatory journals.

The results reveal a heterogeneous picture, as the examined journals do not constitute a uniform group. The sample includes numerous publications issued by well-known institutions and professional organisations, several of which also hold prestigious scientometric rankings and collaborate with organisations that promote transparent scholarly practices. Furthermore, the journals cannot be regarded as a clearly problematic group with respect to publishing practices, which observation is based on such factors as the annual number of published articles, the distribution of Open Access models, publication fees, and community discourse.

The findings suggest that the "0" classification applied by the Hungarian Scientific Bibliography Database (MTMT) cannot, in itself, be considered a reliable indicator of questionable publishing practices in the field of Library and Information Science.

Library and Information Science, Norwegian List, academic rigor, Open Access, predatory journals

1. Bevezetés

Az elmúlt évtizedekben a tudományos publikálás jelentős mértékben átalakult, ami a tanulmányok szerzői és a könyvtárosok számára egyaránt komoly kihívásokat eredményezett. A tudományos folyóiratok szerepe nemcsak a publikációk számának növekedésében, hanem a tudományterületek nemzetközi beágyazottságának erősítésében is megmutatkozik, amit jól példáz egyes folyóiratok hosszú távú fejlődése és nemzetközivé válása is (Károly, Winkler, Kiszl, 2020). Kutatóként egy könyvtáros számára is körültekintést igényel a megfelelő folyóirat kiválasztása. A publikációs kényszer erősödésével párhuzamosan ugyanis megnőtt a problematikus, akár predátor jellegű folyóiratok száma, amely tovább nehezíti a megbízható publikációs csatornák azonosítását (Kiszl, Winkler, 2022). A Nature hasábjain megjelent közlemény szerint „a predátor folyóiratok és kiadók olyan entitások, amelyek az önérdeket a tudományos munka rovására helyezik előtérbe, és hamis vagy félrevezető információk, a legjobb szerkesztői és publikációs gyakorlatoktól való eltérés, az átláthatóság hiánya és/vagy agresszív, válogatás nélküli megkeresési gyakorlat jellemzi őket” (Grudniewicz et al., 2019).

A bölcsész- és társadalomtudományok területén a könyvek és könyvfejezetek vagy a citációs adatbázisok által nem referált egyéb források is jelentős mértékben elterjedtek (Holl, Soós, 2026). A könyvtáros szakember ráadásul sokkal inkább tisztában van a predátor jelenségben rejlő veszélyekkel (Sasvári, Urbanovics, 2023), éppen ezért még inkább szeretné elkerülni.

E kihívásokra reagálva a hazai tudományos infrastruktúrában, különösen az MTMT (Magyar Tudományos Művek Tára)¹ rendszerében, ma már számos olyan indikátor és minősítési szempont érhető el, amelyek támogatják a kutatókat a publikációikhoz legmegfelelőbb folyóiratok kiválasztásában. A könyvtár- és információtudomány (Library and Information Science=LIS) területén (Kiszl, 2024) dolgozó szakemberek előtt ott a lehetőség, hogy ismereteiket kihasználva többféle forrást és értékelési rendszert együttesen vegyenek figyelembe. Ide tartoznak például a folyóiratok értékelésének indikátorai (Impact Factor=IF, Scimago kvartilis stb.), a szerkesztőbizottság összetétele, valamint a megjelent cikkek tematikája, tudományos színvonala, de az is, hogy a kutató olvassa/ismeri-e a folyóiratot (Think. Check. Submit, 2026).

Ma a hazai tudományértékelés rendszerében kiemelt jelentőséggel bír, hogy egy adott folyóirat miként jelenik meg és milyen értékelést kap az MTMT-ben. Ennek kapcsán 2023-ban a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) úgy döntött, hogy a folyóiratok tudományos mivoltának megítélését elősegítendő átveszi a norvég Kanalregisteret kifogásolható, vagyis „0”-s (Nivå 0) besorolását (MTA, 2023a, MTA, 2023b, Kanalregisteret, 2026). Ezért ma azok a folyóiratok, amelyek az MTMT oldalán „kifogásolható gyakorlatot folytató” folyóiratként vannak jelölve, nem kaphatnak tudományos besorolást az MTMT-ben. Ez a lista számos, a könyvtár- és információtudomány területéhez kapcsolódó folyóiratot is tartalmaz (a továbbiakban „0-s” LIS folyóiratok kifejezéssel hivatkozunk rá), így releváns viszonyítási pontként szolgálhat a hazai kutatók számára, és jó példa lehet hasonló vizsgálatokhoz.

A norvég modellben a kutatási teljesítmény értékelése nem kizárólag nemzetközi adatbázisokra épül, hanem egy saját, országos nyilvántartásra, amely a tudományos publikációs csatornákat minősíti. A rendszer a folyóiratok és kiadók jóváhagyásakor formális és szakmai szempontokat egyaránt figyelembe vesz, például az ISSN meglétét, a szerkesztőbizottság tudományos jellegét, a lektorálást és a szerzői kör intézményi sokszínűségét (Røeggen, Sivertsen, 2024).

A kutatás célja annak feltárása, hogy a „0”-s besorolású LIS-folyóiratok minősítése valóban etikai vagy predátor működésre utal-e, vagy inkább az értékelési módszertan sajátosságaiból fakad, valamint annak megvilágítása, hogy e besorolások milyen kapcsolatban állnak a COPE-tagsággal, a JCR IF-fel, az SJR-kvartilissal, az APC mértékével és a publikációs volumenekkel. Nem célunk a norvég lista minősítési rendszerének kritikája, sokkal inkább arra kívánunk rámutatni, hogy minden értékelési rendszer, így a norvég lista is, szükségszerűen rendelkezik korlátokkal, és értékelései sem minden esetben egyértelműek.

2. Elméleti háttér és indikátorok

Európában több országban működik folyóirat-, kiadó-, illetve publikációs csatorna-minősítési rendszer, például Dániában, Finnországban, Norvégiában, Lengyelországban, Olaszországban és Törökországban. Ezek a rendszerek a folyóiratokat, sorozatokat és egyes esetekben a kiadókat különböző szintekbe, kategóriákba sorolják vagy pontozzák. Céljuk, hogy a kutatási teljesítmény értékelésében ne csak a publikációk száma, hanem a közlési helyek tudományos minősége és presztízse is megjelenjen. Egyes rendszerek erősebben támaszkodnak az impakt faktorra, míg mások, különösen az északi országokban, a bibliometriai mutatókat szakértői értékeléssel egészítik ki (Kulczycki et al., 2022).

Általánosságban elmondható, hogy egy olyan, a tudományos kommunikáció és a tudásmegőrzés szempontjából alapvető jelentőségű területen, mint a könyvtár- és információtudomány, indokolt annak vizsgálata, hogy a hazai kutatók számára elérhető nemzetközi szakterületi folyóiratok közül melyek nem kapnak tudományos besorolást a nemzeti tudományos bibliográfiában. E vizsgálat hozzájárulhat ahhoz, hogy árnyaltabb képet kapjunk egy értékelési rendszer szerepéről és korlátairól.

Egy 2020-ban készült felmérés alapján tudjuk: a könyvtár- és információtudomány területén már akkor is jellemző volt, hogy predátor kiadók spam levelek tömeges küldésével igyekeztek szerzőket találni, akik náluk publikálnának (Lund, Wang, 2020).

A citációs és szakirodalmi adatbázisok, mint például a Web of Science² (WoS, Clarivate), a Scopus³ (Elsevier) vagy a LISTA⁴ (Library, Information Science and Technology Abstracts, EBSCO), szakmai szempontok alapján értékeli az általuk referált folyóiratokat. Ilyen szempont több más mellett a lektorálás folyamatának átláthatósága, a szerkesztőbizottság szakmai és földrajzi diverzitása stb. A folyóiratok tudományos súlyának mérésére gyakran használnak olyan folyóirat-metrikákat, mint:

1. a Web of Science adatain alapuló impakt faktor (IF) vagy
2. a Scopus adataira épülő SJR-mutató (Scimago Journal Rank)⁵ és a kapcsolódó kvartilis besorolások.

Ugyanakkor az elmúlt években néhány folyóirat, amely vélhetően nem megfelelő gyakorlatot folytat, számtalan szakterületen ma is jelen van ezekben a mértéktartó szakirodalmi és citációs adatbázisokban (Abalkina, 2022). Ebből következik, hogy a tudományosság és a megfelelő szakmai gyakorlatok alkalmazásának megítélése még a citációs adatbázist készítőik számára sem könnyű feladat.

A nagy tudományos kiadók és szakirodalmi adatbázisok egyaránt egyre határozottabb lépéseket tesznek a tudományos integritást sértő folyóiratok és publikációk kiszűrésére. A Web of Science⁶ és a Scopus⁷ rendszeresen újraértékeli az indexelt folyóiratokat, és a minőségi vagy publikációs aggályokat felvető címeket delistinggel, illetve discontinued státusszal távolíthatja el az adatbázisokból. Hasonló tisztítási folyamatok figyelhetők meg a nagy kiadóknál is, például a Wiley/Hindawi esete jól mutatja, hogy a manipulált lektorálás, paper mill eredetű kéziratok és problémás speciális lapszámok tömeges visszavonásokhoz, folyóiratok megszüntetéséhez és szerkesztőségi folyamatok átalakításához vezethetnek (Fintoft et al., 2023). Ugyanakkor a szakirodalom arra is utal, hogy a delisting és a retraction nem szünteti meg azonnal a problémás közlemények hatását, mivel ezek a cikkek továbbra is idézhetők, és a predátor vagy manipulált publikációs gyakorlatok vélhetően folyamatosan alkalmazkodnak az ellenőrzési mechanizmusokhoz.

Az elmúlt években – talán a technológiai fejlődésnek is köszönhetően – a probléma nem szorult háttérbe, hanem inkább felerősödött. A 2010-es évek közepén a Beall-lista (Beall's list, 2026) volt az egyik legismertebb elérhető forrása a vélhetően predátor folyóiratoknak és kiadóknak. A lista segítségével a szerzők és a tudományos értékelést folytatók igyekeztek megítélni egy-egy folyóirat vagy kiadó szakmai elkötelezettségét a hiteles tudományos publikálás hitvallása mellett.

A COPE (Committee on Publication Ethics)⁸ iránymutatásai a tudományos publikálás etikai alapelveire, a transzparens szerkesztési gyakorlatokra és a megbízható lektorálási folyamatokra épülnek. Mivel a COPE részletes útmutatást nyújt az olyan problémák kezelésére, mint a plágium, az adatmanipuláció vagy a duplikált publikáció, a szervezet által képviselt normák jól használhatók a nem megfelelő vagy predátor gyakorlatot folytató folyóiratok azonosítására is. Ezek alapján a COPE-hoz való kapcsolódás, illetve az ajánlásoknak való megfelelés olyan indikátornak tekinthető, amely a folyóiratok etikai megbízhatóságát és a publikációs folyamat integritását jelzi, így releváns eszköz lehet a tudományosságot vizsgáló rendszerekben.

A Kanálregisteret vagy ahogy hazánkban (hibásan) emlegeti a tudományos közélet, a norvég lista egy tudományos minősítési rendszer, amely a folyóiratokat és a kiadókat különböző szintekbe sorolja tudományos minőségük alapján. A norvég lista minősítése három szintű:

- a 2. kategória a legmegbízhatóbb,
- az 1. kategória az elfogadott publikációs csatornák, amelyek teljesítik a tudományos minimumkövetelményeket és
- a „0”-s kategória, amelyek nem ajánlottak a lista készítői szerint publikálásra (Sasvári, Urbanovics, 2023).

Ehhez kapcsolódóan a Kanálregisteret-ben három index elvárását tüntetnek fel az oldalon az egyes folyóiratok mellett:

1. Az egyik a DOAJ (Directory of Open Access Journals)⁹ indexelés megléte. Ez egy nemzetközi adatbázis, amely minőségileg ellenőrzött, nyílt hozzáférésű (Open Access=OA) folyóiratokat tartalmaz. Az itt indexelt folyóiratok megfelelnek a DOAJ szakmai és etikai követelményeinek, valamint átlátható információt nyújtanak például a közlési díjakról (Article Processing Charge=APC).

2. Az Open Policy Finder (OPF),¹⁰ korábban Sherpa Romeo néven volt ismert. Ez az adatbázis a kiadók nyílt hozzáférési politikáit gyűjti össze. Segítségével megállapítható, hogy egy adott folyóirat milyen feltételekkel engedi a cikkek archiválását (pl. repozitóriumban való elhelyezést), illetve milyen nyílt hozzáférési lehetőségek állnak a szerzők rendelkezésére.
3. A Publishing agreements, vagyis a publikációs megállapodások azt jelzik, hogy egy folyóirat része-e valamilyen intézményi vagy országos publikációs megállapodásnak a listát kiadó országban. Ezek a megállapodások gyakran lehetővé teszik, hogy a szerzők külön díj nélkül vagy kedvezményesen publikáljanak OA formában, amennyiben intézményük részese az adott szerződésnek (pl. hazánkban ilyen megállapodások vannak az Elektronikus Információszolgáltatás – EISZ – keretében).

3. Módszerek

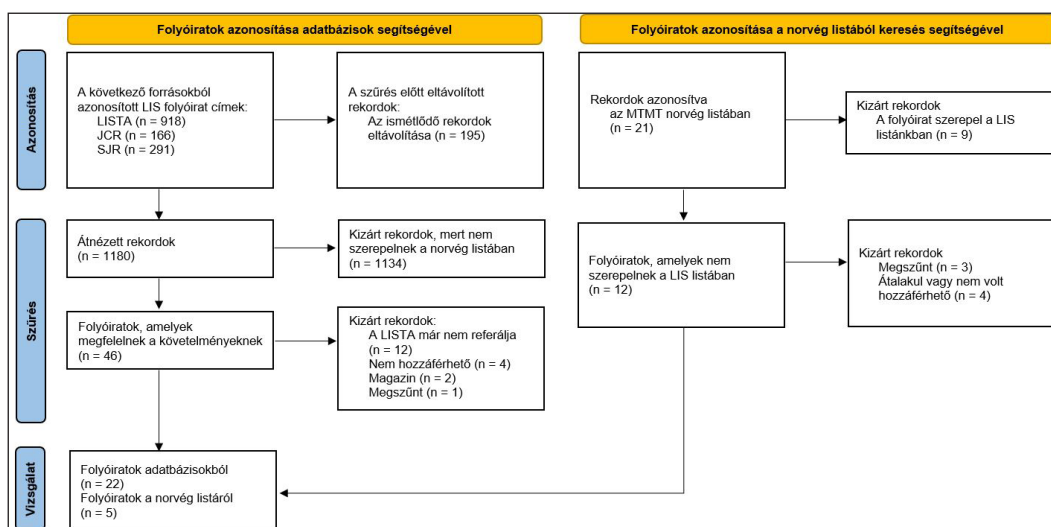
Az adatok terén kutatásunk kiindulási pontja az MTMT oldalán elérhető kifogásolható gyakorlatot folytató folyóiratok listája volt. A letöltés 2026. április 1-jén történt, és összesen 7635 folyóiratcímet tartalmazott. A vizsgálathoz ebből a listából a könyvtár- és információtudomány szempontjából releváns folyóiratokat választottuk ki a PRISMA (Page et al., 2021) ihlette formalizált kiválasztási módszerrel.

A szakterületi relevanciát 3+1 kritérium alapján határoztuk meg. Amennyiben egy folyóirat a négy kritérium közül legalább egynek megfelelt, bekerült az előzetes mintába. A több, egymást kiegészítő adatforrás alkalmazásának célja az volt, hogy a könyvtár- és információtudomány területéhez kapcsolódó folyóiratok körét minél teljesebben reprezentáljuk.

A szakterületi bibliográfiai lefedettséget a LISTA Database Coverage List biztosította, amely elősegíti a tematikailag releváns folyóiratok széles körű azonosítását. Ezt egészítette ki a Journal Citation Reports (JCR) Information Science & Library Science¹¹ kategóriája, valamint a Scimago Journal Rank (SJR) Library and Information Sciences¹² listája, amelyek a nemzetközi tudánymetriai értékelésben használt szigorú szelekciós kritériumok alapján kiválasztott folyóiratok listáját tartalmazzák. A +1 kritérium a címben szereplő „library” (könyvtár) kifejezést jelentette, amely lehetőséget biztosított olyan folyóiratok bevonására is, amelyek nem szerepelnek a vizsgált nemzetközi indexekben, ugyanakkor tematikájuk alapján a könyvtár- és információtudományhoz (is) sorolhatók.

Az indikátorok együttes alkalmazása csökkenti az egyes adatbázisok lefedettségéből fakadó torzításokat, és kiegyensúlyozottabb mintavételt tesz lehetővé, ugyanakkor egyben inkluzívabb kiválasztási stratégiát is eredményez, amely a potenciálisan releváns, de kevésbé látható folyóiratok azonosítását is támogatja.

A kiválasztási folyamatot összefoglalóan az 1. ábra mutatja be. Az első kiválasztási útvonal során a könyvtár- és információtudományhoz kapcsolódó folyóiratokat nemzetközi adatbázisok alapján azonosítottuk. A LISTA, a JCR és az SJR adatbázisokból összesen 918, 166, illetve 291 folyóiratcímet gyűjtöttünk össze. Az összevont listából az ismétlődő rekordokat eltávolítottuk (n=195), így 1180 egyedi rekord maradt további vizsgálatra.

A rekordok szűrését követően kizártuk azokat a folyóiratokat, amelyek nem szerepeltek az MTMT oldalán elérhető norvég listában („0-s” besorolású folyóiratok) (n=1134), így 46 cím maradt a mintában. Ezt követően további minőségi szűrést végeztünk: kizártuk azokat a folyóiratokat, amelyeket a LISTA már nem referált (n=12), amelyek nem feleltek meg a beválasztási kritériumoknak (n=4), vagy magazin jellegűek voltak (n=2), illetve megszűntek (n=1). Ennek eredményeként az adatbázis-alapú kiválasztásból 22 folyóirat került a vizsgálatba.

A második kiválasztási útvonal az MTMT-ben elérhető norvég lista célzott áttekintésére épült a „library” szó keresése által. Ennek során 21 rekordot azonosítottunk, amelyek közül 9-et kizártunk, mivel nem tartoztak a könyvtár- és információtudományhoz. A fennmaradó 12 folyóirat közül további 7 címet zártunk ki, mivel három folyóirat megszűnt, négy esetben pedig az átalakult vagy a nem elérhető weboldal miatt a szükséges adatok nem voltak megbízhatóan hozzáférhetők. Így ebből a kiválasztási útvonalból 5 folyóirat került a vizsgálatba.

A két kiválasztási folyamat eredményét egyesítve 27 „0”-s LIS folyóirat alkotta a vizsgálat alapját. A folyóiratok listája az 1. táblázatban szerepel.

1. táblázat: A vizsgálatba vont 27 folyóirat a 2024. évi értékelési adatokkal (az adatgyűjtés időpontja: 2026. április 2.) (saját szerkesztés)

Folyóirat címe	Kiadó	IF alapján számított kvartilis (JCR)	SJR kvartilis	COPE-tagság	OA modell
Business Information Review	SAGE	n. a.	Q2	igen	hibrid
Collection Management	Taylor & Francis	Q3	Q2	igen	hibrid
College and Undergraduate Libraries	Taylor & Francis	Q3	Q2	igen	hibrid
Encontros Bibli-Revista Eletrônica de Biblioteconomia e Ciência da Informação	Departamento de Ciência da Informação, Universidad	Q3	Q3	nem	gyémánt
IAFOR Journal of Literature and Librarianship	IAFOR	n. a.	Q4	nem	gyémánt
lassist Quarterly	International Association for Social Science Information Service and Technology	n. a.	n.a.	nem	gyémánt
International Journal of Technology, Knowledge and Society	Common Ground Publishing	n. a.	Q4	nem	hibrid
Internet Reference Services Quarterly	Taylor & Francis	n. a.	Q1	igen	hibrid
Journal of Educational Media and Library Science	Tamkang University Press	n. a.	Q2	nem	gyémánt
Journal of Library and Information Sciences	The Brooklyn Research and Publishing Institute	n. a.	n.a.	nem	gold
Journal of Scientometric Research	Phcog.Net.	Q3	Q3	nem	gold
Knowledge Cultures	Addleton Academic Publishers	n. a.	Q1	nem	előfizetés
Legal Reference Services Quarterly	Taylor & Francis	n. a.	Q4	igen	hibrid
Library Hi Tech News	Emerald	n. a.	Q1	igen	előfizetés*
Long Room: Bulletin of the Friends of the Library	Friends of the Library of Trinity College	n. a.	n.a.	nem	előfizetés
Manuscript Studies	University of Pennsylvania Press	van IF, de nincs IF alapján számított kvartilis besorolás	Q2	nem	gyémánt
Medical Reference Services Quarterly	Taylor & Francis	n. a.	Q1	igen	hibrid

1. táblázat: A vizsgálatba vont 27 folyóirat a 2024. évi értékelési adatokkal (az adatgyűjtés időpontja: 2026. április 2.) (saját szerkesztés) (folytatás)

Folyóirat címe	Kiadó	IF alapján számított kvartilis (JCR)	SJR kvartilis	COPE-tagság	OA modell
Mousaion	Department of Information Science, University of South Africa / Unisa Press	n. a.	n.a.	nem	hibrid
Open Information Science	De Gruyter	n. a.	Q2	nem	gold
Partnership: The Canadian Journal of Library and Information Practice and Research	The Partnership	n. a.	n.a.	nem	gyémánt
Perspectivas em Ciencia da Informacao	Escola de Ciencia da Informacao da UFMG (UNIV FEDERAL MINAS GERAIS)	Q4	Q2	nem	gyémánt
Princeton University Library Chronicle	Princeton University Library	n. a.	n.a.	nem	előfizetés
Printing History	American Printing History Association	n. a.	n.a.	nem	előfizetés
Profesional de la Informacion	EPI SCP, Barcelona	Q1(2023)	Q1	nem	gold
South African Journal of Information Management	AOSIS Publishing	Q3	n.a.	igen	gold
Virginia Libraries	Virginia Tech Publishing	n. a.	n.a.	nem	gyémánt
Vjesnik bibliotekara Hrvatske	Hrvatsko knjižničarsko društvo	n. a.	Q3	nem	gyémánt

* „Subscribe to open” kezdeményezésben

Elemzésünk célja tehát annak feltárása, hogy a „0-s” LIS folyóiratok valóban kifogásolható publikációs gyakorlatot folytatnak-e, vagy a besorolás inkább tévedést, esetleg technikai és formai hiányosságokat tükröz.

Az így fókuszba került folyóiratokat egy kötött szempontrendszer tartalmazó táblázat és a hozzá kapcsolódó meghatározott források alapján dolgoztuk fel. A vizsgált adatok és forrásaik az alábbiak:

- Kanalregisteret: indexek értéke (DOAJ, OPF és publishing agreement), és frissült-e, volt-e az oldal alapján „0”-tól eltérő besorolása valaha a norvég listában a folyóiratnak, és ha igen, mikor.
- Honlap (folyóirat), SJR és JCR: kiadó, ország, nyelv, OA, lektorált-e, a szerkesztőség fel van-e tüntetve, a cikkek mennyisége évente (2025-ben) és az APC díja (pénzneme).
- Értékelések: SJR kvartilis besorolás és a JCR impakt faktora.
- COPE-honlap: tag-e?
- Google-, ResearchGate- és Reddit-keresések: „...” is predatory?

Minden, a vizsgálatba vont érték/eredmény/válasz a felvételt követően egy újabb körben ellenőrzésen is átesett, hogy validáljuk az elsődleges adatfelvétel eredményeit. Ez alapján mintegy 3%-ban volt szükség módosításra vagy pontosításra.

A kutatás a következő kérdésekre fókuszál:

K1: A „0-s” LIS folyóiratok etikailag megkérdőjelezhetően működnek, vagy inkább az értékelés módszertani problémája okozza a besorolást?

K2: Van-e kimutatható kapcsolat a „0”-s besorolás és a COPE, az JCR IF vagy az SJR kvartilis besorolás között?

K3: A „0-s” LIS folyóiratok rendelkeznek tipikus predátor jellemzőkkel (pl. magas APC vagy évente megjelenő nagy mennyiségű publikáció)?

4. Eredmények

A többlepcsős szűrés eredményeként a 27 folyóirat közül 22 az adatbázisok, míg 5 a címében szereplő „könyvtár” kulcsszó alapján került a mintába. Jelenleg ezek mindegyike „0”-s besorolással szerepel a norvég listán. Közülük 14 cím a közelmúltban

esett át felülvizsgálaton, amelynek hatására 2026-ban a három indexérték közül legalább az egyiknél új értékelési eredmény jelent meg mellette. Erre látható egy példa a 2. ábrán. Egyelőre azonban nem ismert, hogy ez az új index a „0”-s besorolás változását is eredményezheti-e a jövőben.

Kanalregisteret
Library Hi Tech News
Status: Not approved 0

Basic information

Title: Library Hi Tech News
International title: Library Hi Tech News
URL: <http://www.emeraldinsight.com/>
ISSN (print): 0741-9058

Indexing

- ⊗ Not indexed in Directory of Open Access Journals (DOAJ)
- ⊕ [Open Policy Finder](#)
Updated : 25.04.2026
- ⊗ Not included in publishing agreement

[Read more about Open Access in the Norwegian Register](#)

2. ábra: A Library Hi Tech News besorolása a frissített index adattal 2026. április 25-én a Kanalregisteret felületén (a norvég lista „0”-s besorolásának forrása) (<https://kanalregister.hkdir.no/en/tidsskrift?id=449891>)

A 27 folyóiratból 5 esetben találtuk annak nyomát a honlapon, hogy korábban a „0”-tól eltérő besorolása volt, vagyis ezek leértékelésen estek át. Nem találtunk szignifikáns kapcsolatot az egyes indexek és aközött, hogy egy folyóirat valaha rendelkezett-e „0”-tól eltérő besorolással.

A predátor jelleghez kapcsolódva vártuk és figyelemmel kísértük, hogy a folyóiratok kiadói között megjelennek-e az ismeretebb megkérdőjelezhető publikálási gyakorlattal rendelkezők. Az eredmények alapján a válasz nemleges, ugyanis a folyóiratok 49%-a jegyzett, neves intézmények, könyvtáros szervezetek által közzétett kiadvány, míg a klasszikus nagy tudományos kiadókhöz a folyóiratok 30%-a (8 cím) köthető: Taylor & Francis (5 cím), SAGE, Emerald és a De Gruyter Brill. Még az általánosságban nagy és megbízhatónak tekintett kiadók folyóiratai is megjelennek a „0”-s kategóriában.

A nyelvi megoszlás tekintetében az angol nyelv dominanciája figyelhető meg: 22 folyóirat angol, 2 portugál, míg 3 többnyelvű. A többnyelvű folyóiratok mindegyike közül angol nyelvű publikációkat is. A nyelv és a „0”-stól eltérő besorolás között nem volt kimutatható kapcsolat (korreláció $-0,12$ és $p > 0,05$, vagyis nem szignifikáns), ami arra utal, hogy a publikációk nyelve nem befolyásolja érdemben, hogy egy folyóirat korábban rendelkezett-e a norvég listán a „0”-stól eltérő besorolással.

A nyelvi megoszláshoz kapcsolódva a folyóiratok közel fele az USA-hoz, 2-2 Brazíliához, Nagy-Britanniához és a Dél-afrikai Köztársasághoz köthető, ezenfelül 1-1 Horvátországhoz, Indiához, Kanadához, Spanyolországhoz, Tajvanhoz, és 3 nem besorolt volt.

A folyóiratok nemzetközi megítélését vizsgálva megállapítható, hogy a 27 folyóiratból 19 rendelkezik valamilyen JCR IF vagy SJR kvartilis besorolással (2. táblázat). Fontos kiemelni, hogy minden esetben a legmagasabb elérhető kvartilis besorolást vettük figyelembe, nem kizárólag a könyvtár- és információtudományhoz kötődött. Ennek elsődleges oka, hogy mivel a folyóiratok kiválasztásának alapját nem csupán a JCR vagy a SJR könyvtár- és információtudományi besorolása adta, nem minden folyóirat rendelkezik LIS besorolással a két említett adatbázisban. Az eredmények alapján a vizsgálatba vont és a norvég lista szerint problémásnak minősített folyóiratok jelentős része, 5 cím a SJR szerint Q1-es besorolású, amelyből egy példa látható a 3. ábrán.

2. táblázat: A folyóiratok számának megoszlása a 2024. évi JCR IF és SJR kvartilis alapján (n=27) (saját szerkesztés)

	JCR IF kvartilisa	SJR kvartilis
Q1	0	5
Q2	0	7
Q3	5	3
Q4	1	3

PROFESIONAL DE LA INFORMACION 1386-6710 1699-2407	
MTID:	10009481
Rövid név:	PROF INFORM
További nevek:	El profesional de la información Profesional de la Informacion1 Profesional de la Informacion
ISSN:	1699-2407 1386-6710
Megjelenés:	1992-
Más oldalak:	Honlap SJR URL
Jellemzők:	Tudományos Lektorált WoS indexált SJR indexált Idegennyelvű
Szakterület:	Scopus - Communication Scopus - Information Systems Scopus - Library and Information Sciences WoS - INFORMATION SCIENCE & LIBRARY SCIENCE
IF-es évek:	2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023
SJR (2024):	Scopus - Library and Information Sciences Q1 Scopus - Information Systems Q2 Scopus - Cultural Studies D1 Scopus - Communication Q1
Norvég lista:	2024- Magyarázat

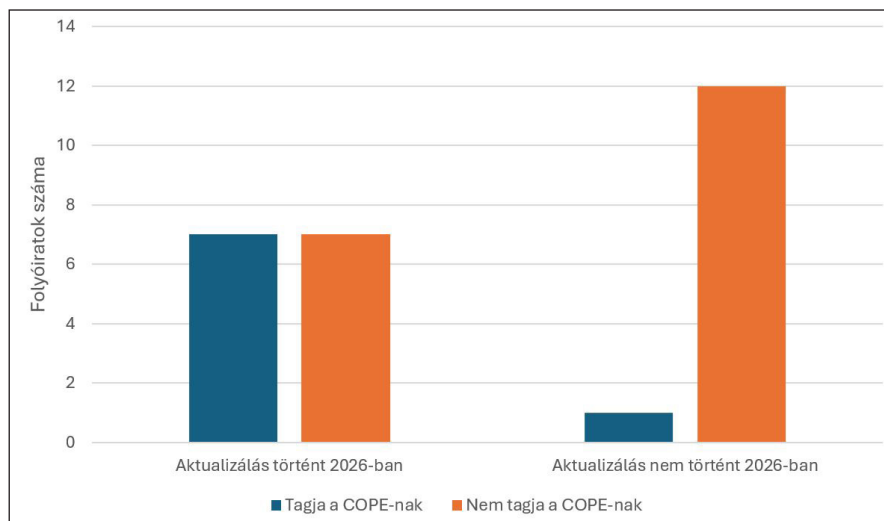
3. ábra: A Profesional de la Informacion című folyóirat az MTMT keresőjében a 2024. évi SJR besorolással (2026. május 5.)
(<https://mtmt.hu/folyoirat>)

Kutatásunk korlátjaként jelentkezik, hogy kis elemszámokkal végeztünk statisztikai elemzéseket. Ezeket kizárólag a vizsgálatba vont folyóiratokra lehet biztosan alkalmazni, általánosságban a norvég listára nem lehet belőlük következtetni. A kvartilis besorolások és a norvég lista indexei közötti kapcsolat vizsgálata során kis/közepes erősségű összefüggést találtunk. Az Open Policy Finder és a kvartilis besorolás megléte között a korreláció 0,45 volt ($p < 0,05$). Ez arra utal, hogy a formális átláthatósági kritériumoknak jobban megfelelő folyóiratok szignifikánsan nagyobb valószínűséggel rendelkeznek nemzetközi besorolással is, ugyanakkor ez az összefüggés nem tekinthető erősnek.

A 27 folyóiratból 8 szerepel a COPE rendszerében. A COPE-tagság szorosabb kapcsolatot mutat az átláthatósággal, mivel az Open Policy Finder esetében a korreláció 0,54 és $p < 0,01$. Ez arra utal, hogy céljából eredően a COPE-tagság az etikai és szabályozási megfelelőséget jelzi, így vizsgálatunkban fontos mutatóként szolgálhat.

A 4. ábra a COPE-tagság és a norvég listában 2026-ban történt indexfrissítés három indikátora (DOAJ, Open Policy Finder, publishing agreement) közötti kapcsolatot mutatja be. Az eredmények alapján megfigyelhető, hogy azok a folyóiratok, amelyeknél történt frissítés, kiegyensúlyozottabban oszlanak meg a COPE-tag és nem COPE-tag folyóiratok között (7-7 cím). Ezzel szemben azon folyóiratok esetében, amelyeknél nem történt frissítés, a nem COPE-tag folyóiratok dominálnak (12 cím), míg a COPE-tagsággal rendelkező folyóiratok száma elenyésző (1 cím). A két változó között a korreláció 0,46 ($p < 0,05$), vagyis közepes erősségű pozitív kapcsolat áll fenn. Ez arra utal, hogy a COPE-tagság és a norvég lista indexelési jelzésének frissítése között

kapcsolat figyelhető meg: a COPE-tag folyóiratok nagyobb valószínűséggel jelennek meg frissített adatokkal a rendszerben. Ugyanakkor az is látható, hogy a frissítés nem kizárólag a COPE-tagságból származik, hiszen nem COPE-tag folyóiratok is jelentős számban voltak szintén érintettek a frissítésben.

4. ábra: A norvég lista 2026-os aktualizálásának és a COPE-tagságnak az összevetése (n = 27) (saját szerkesztés)

A predátor jelleg kiegészítő vizsgálatára kvalitatív kereséseket is végeztünk (ResearchGate Q&A, Google „... is predatory?” és a Reddit felületén). A vizsgálatba vontak közül egyik esetében sem találtunk arra utaló jelet, hogy a szélesebb közösségi tudományos kommunikációban predátor folyóiratként lettek volna azonosítva, ugyanakkor három folyóirat esetében a kiadók szintjén megjelent ilyen jellegű diskurzus.

A folyóiratokat az Open Access elérés és a finanszírozás modellje szerint is elemeztük, amely alapján 5 előfizetési, 5 arany (gold OA), 9 gyémánt OA és 8 a hibrid folyóirat. 7 folyóiratnál volt több mint 2400 EUR az APC és további 6-nál 50–650 EUR közötti.

A vizsgálatba vont 27 folyóirat közül 4 esetében nem volt teljes bizonyossággal megállapítható, hogy egy év alatt mennyi publikáció jelent meg. A 2025-ös év adatai alapján a 23 folyóiratban átlagosan 27 (medián 21) közlemény látott napvilágot, a legkevesebb 6, a legtöbb pedig 73 cikk volt.

A finanszírozási modellek megoszlása, az APC-díjak összege és a megjelent közlemények száma nem támasztja alá azt a feltételezést, hogy a „0-s” LIS folyóiratok túlnyomórészt APC-alapú, profitszerzésre épülő predátor folyóiratok lennének. A 27 folyóiratból 25-nél szerepelt a honlapon, hogy lektorálást végeznek a szakcikkek esetében.

5. Következtetések és összegzés

Vizsgálatunk eredményei alapján megállapítható, hogy a „0-s” LIS folyóiratok heterogén képet mutatnak és nem alkotnak egy-egészen predátor vagy alacsony minőségű publikációs csoportot.

A kiadói háttér elemzése rámutatott, hogy a vizsgált folyóiratok jelentős része intézményi vagy szakmai szervezeti kötődésű, a mintában több nagy, nemzetközileg elismert kiadó (pl. Taylor & Francis, SAGE, Emerald, De Gruyter) folyóiratai is megjelentek. Ez önmagában is kérdéseket vet fel a „0-s” kategória értelmezésével kapcsolatban.

A nemzetközi láthatóságot jelző mutatók alapján a folyóiratok többsége rendelkezik valamilyen tudományometriai besorolással: a Scimago és a JCR alapján több Q1-es folyóirat is található a mintában.

A predátor jelleg vizsgálata sem támasztotta alá a kategória egyértelmű értelmezését: sem a közösségi tudományos diskurzusokban (ResearchGate, Google, Reddit), sem a finanszírozási modellek (OA, APC) vagy a publikációs volumen alapján nem volt azonosítható olyan mintázat, amely a klasszikus, profitszerzésre épülő predátor folyóiratok dominanciáját jelezné a kategóriában.

Mivel a számszerűsítetten megjelenő indexértékek (DOAJ, Open Policy Finder) a publikációs folyamat formalizáltságával és transzparenciájával állnak kapcsolatban, érdekesek a COPE-tagsággal kapcsolatos eredmények, amelyek közepes erősségű kapcsolatot tártak fel a norvég listában az index frissítése és a COPE-tagság között.

Összességében a vizsgálat arra utal, hogy a „0-s” LIS folyóiratok kategóriája nem tekinthető megbízható indikátornak a folyóiratok publikációs gyakorlatának megítélésére. Sokkal inkább olyan kategóriaként értelmezhető, amely a formális, transzparencia- és szabályozási kritériumok felderítésének sikerességére vagy maguknak a kritériumoknak a hiányára érzékeny.

Mindez következményekkel járhat a kutatói teljesítményértékelésben. Amennyiben a „0-s” besorolás implicit módon minőségi kategóriaként alkalmazzák (ahogy például Magyarországon az MTMT rendszerében), fennáll a veszélye annak, hogy legitim, de formálisan hiányos folyóiratok is indokolatlanul negatív megítélés alá esnek. Vizsgálatunk ezáltal hozzájárul ahhoz, hogy árnyaltabb képet kapjunk a folyóiratok tudományosságának megítélésére használt rendszerek működéséről, és rámutat arra, hogy a különböző indikátorok értelmezése során szükséges figyelembe venni azok korlátait is.

Jegyzetek

¹ <https://www.mtmt.hu>

² <https://www.webofscience.com/wos/woscc/basic-search>

³ <https://www.scopus.com/home.uri>

⁴ <https://search.ebscohost.com>

⁵ <https://www.scimagojr.com>

⁶ <https://clarivate.com/academia-government/scientific-and-academic-research/research-discovery-and-referencing/web-of-science/web-of-science-core-collection/editorial-selection-process/journal-evaluation-process-selection-criteria/>

⁷ <https://www.elsevier.com/products/scopus/content/content-policy-and-selection>

⁸ <https://publicationethics.org>

⁹ <https://doaj.org>

¹⁰ <https://openpolicyfinder.jisc.ac.uk>

¹¹ <https://jcr.clarivate.com/jcr/home>

¹² <https://www.scimagojr.com/journalrank.php?category=3309>

Felhasznált és ajánlott források

Abalkina, A. (2024) *Challenges posed by hijacked journals in Scopus*. Journal of the Association for Information Science and Technology, 75(4), p. 395–422. <https://doi.org/10.1002/asi.24855>

Beall's list (2026) *Original list*. Elérhető: <https://bealllists.com> (Utolsó elérés: 2026. 04. 02.)

Grudniewicz, A., et al. (2019) *Predatory journals: no definition, no defence*. Nature, 576, p. 210–212. <https://doi.org/10.1038/d41586-019-03759-y>

Flintoft, L., et al. (2023) *Tackling publication manipulation at scale: Hindawi's journey and lessons for academic publishing*.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.10419035>

Holl, A., Soós, S. (2026) *A tudománymetria és az MTMT korlátairól és lehetőségeiről*. Magyar Tudomány, 187(1), p. 85–91.
<https://doi.org/10.1556/2065.187.2026.1.14>

Kanalregisteret (2026) Elérhető: <https://kanalregister.hkdir.no> (Utolsó elérés: 2026. 04. 09.)

Károly, K., Winkler, B., Kizsl, P. (2020) *Across 20 Years: A Bibliometric Analysis of the Journal's Publication Output Between 2000 and 2020*. Across Languages and Cultures, 21(2), p. 145–168. <https://doi.org/10.1556/084.2020.00010>

Kizsl, P. (2024) *Quo vadis, könyvtár- és információtudomány?* Magyar Tudomány, 185(10), p. 1252–1265.
<https://doi.org/10.1556/2065.185.2024.10.2>

Kizsl, P., Winkler, B. (2022) *A tudományos jelenlét tudománymetriai megközelítései*. In: Klaudy, K., Robin, E., Seidl-Péché, O. (szerk.) Bevezetés a fordítás és a tolmácsolás kutatómódszertanába. p. 141–164. ELTE BTK Fordító- és Tolmácsképző Tanszék; Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesülete, Fordítástudományi Szakosztály, Budapest. ISBN 978-963-489-475-9
<https://doi.org/10.21862/kutmodszertan1/9>

Lund, B. D., Wang, T. (2020) *An analysis of spam from predatory publications in library and information science*. Journal of Scholarly Publishing, 52(1), p. 35–45. <https://doi.org/10.3138/jsp.52.1.03>

Kulczycki, et al. (2022) *Uses of the Journal Impact Factor in national journal rankings in China and Europe*. Journal of the Association for Information Science and Technology, 73, p. 1741–1754. <https://doi.org/10.1002/asi.24706>

MTA (2023a) *Javaslatok a kifogásolható gyakorlatot folytató folyóiratok cikkeinek kezelésére – az MTA ajánlásai az új típusú publikációs visszaélésekkel kapcsolatban*. Elérhető: https://mta.hu/mta_hirei/javaslatok-a-kifogasolhato-gyakorlatot-folytato-folyoiratok-cikkeinek-kezelesere-az-mta-ajanlasai-az-uj-tipusu-publikacios-visszaelesekkel-kapcsolatban-113234 (Utolsó elérés: 2026. 04. 02.)

MTA (2023b) *Javaslatok a kifogásolható gyakorlatot folytató folyóiratok cikkeinek kezelésére*. Elérhető: https://mta.hu/data/dokumentumok/egyeb_dokumentumok/2023/javaslatok_a_kifogasolhato_gyakorlatot_folytato_folyoiratok_cikkeinek_kezelesere-NET.pdf (Utolsó elérés: 2026. 05. 09.)

Page, M. J., et al. (2021) *The PRISMA 2020 statement: an updated guideline for reporting systematic reviews*. BMJ, p. 372.
<https://doi.org/10.1136/bmj.n71>

Røeggen, V., Sivertsen, G. (2024) *A tudományos folyóiratok, sorozatok és kiadók norvég nyilvántartása*. Magyar Tudomány, 185(1), p. 135–142. <https://doi.org/10.1556/2065.185.2024.1.15>

Sasvári, P., Urbanovics, A. (2023) *„A kifogásolható gyakorlatot folytató folyóiratok listája”, tudományos kiválóság vagy tudományos hitelesség?* Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 70(4), p. 463–471. <https://doi.org/10.3311/tmt.13275>

Think. Check. Submit. (2026) *About predatory publishing*. Elérhető: <http://thinkchecksubmit.org/> (Utolsó elérés: 2026. 04. 02.)

Az Európai Unió digitális fordulatának kezdetei

A kiadóhivatal technikai fejlődése és az információs szakpolitika kölcsönhatása

The Beginnings of the European Union's Digital Shift

The Interaction Between the Technical Development of the Publications Office and the Union's Information Policy

Ormándy Marcell Ottó¹

¹ Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtári Intézet
ormandy.marcell@oszk.hu

Beérkezett: 2026. 05. 05. / Elfogadva: 2026. 06. 03. / Publikálva: 2026. 06. 30.

Az Európai Uniónak köztudottan problémái vannak a politikai legitimitációval és demokratikus deficittel. Bár különféle tájékoztatási intézmények már az 1960-as évek óta működnek a tagállamokban, az uniós intézményrendszer csak az 1990-es évektől kezdte megérteni a nyilvánosság, a dokumentumokhoz való hozzáférés, a transzparencia, a legitimitáció és a részvételi demokrácia kérdésköreinek összefüggéseit. Ebben a tanulmányban feltárom az Európai Unió Kiadóhivatalában történt „technikai szintű” fejlődést, amely megalapozta a központi elérést biztosító EUR-Lex honlapot és a köré szerveződő információs rendszert. A hivatal katalizátor- és támogató szerepet töltött be az információs szakpolitika fejlődésében is, ami az összes intézmény transzparenciáját javította. Az uniós intézményrendszer a 2005-ös D tervtől kezdve fokozatosan elégíti ki az állampolgárok növekvő információigényeit és valósítja meg a 90-es években kitűzött kétirányú kommunikációs szakpolitikát.

Európai Unió Kiadóhivatala, transzparencia, uniós tájékoztatás és információs politika, EUR-Lex

The European Union has well-known problems with political legitimacy and democratic deficit. It is only since the 1990s that the EU institutions have begun to understand the interrelationship between publicity, access to documents, transparency, and political support and participatory democracy. I explore the technical developments at the Publications Office of the European Union that gave rise to the EUR-Lex website, which provides a one-stop-shop access to EU information. The Office has also played a catalytic and supporting role in the development of information and communication policy. Since the launch of Plan D in 2005, the EU institutional framework has been gradually meeting citizens' growing demand for information and implementing the two-way communication policy established in the 1990s.

Publications Office of the European Union, transparency, EU information policy, EUR-Lex

1. Az Európai Unió tájékoztatási rendszerének problémavázlata

Az Európai Uniónak (EU) a szakirodalomban köztudottan problémái vannak a politikai legitimitációval és demokratikus deficitel.¹ Ez a felvetés leginkább 2005-ben, az egységes Európai Alkotmány népszavazások általi elbukásakor élesedett ki. Az EU működése és döntéshozatali rendszere nem transzparens és következetes az uniós állampolgárok számára. Az EU intézményei – kifejezetten az Európai Bizottság – többszintű információs és kommunikációs szakpolitikát (IKP) folytatnak az uniós állampolgárok bizalmának elnyeréséért, valamint a transzparencia és a „részvételi demokrácia” kialakításáért. Az erre való törekvések ugyan már az 1970-es években megjelentek, mint *impetus* a (szak)politikai szinten, tényleges változások először az Európai Unió Kiadóhivatala „technikai szintű” alkalmazkodásával indultak el.

E két folyamat hasonló időszakokban fejlődött ki, a kiadóhivatal három korszaka megközelíti a három legitimációs korszakot. 1952 és a 90-es évek közepe között papíralapú, ezután 2013-ig hibrid, végül 2013 óta egy teljesen digitális kiadóhivatalról beszélhetünk. A politikai fejlődésben 1992-ig a „megengedő konszenzus” korszaka tart, az átmeneti „megszorító ellenkezés” korszaka 1992 és 2009 közé, a Maastrichti és Lisszaboni Szerződés² közötti időszakra tehető, majd a „legitimációs krízis” korszaka 2005 és 2008 között kezdődik. Az intézményrendszer 2009 előtt döntően hagyományos, nyomtatott formában közölt forrásokat és osztotta szét azokat a tagállami tájékoztatási rendszerben. Ebben a gyakorlatban történt paradigmaváltás a Lisszaboni Szerződésben erősödő transzparencia és nyilvánosság eszméi által: ma már az uniós dokumentumok többsége *born-digital* jellegű és nyilvánosan, ingyenesen elérhető.

A digitalizációs törekvések eleinte egyedül a kiadóhivatal fejlődésében jelentek meg, a szakpolitikai szint közömbösségével szemben. Ahogy az információs társadalom eszméje megjelent a szakpolitikában, a két folyamat együtt mozdult el a csupán gazdasági megfontolások felől a transzparencia elősegítése felé, és együtt alapozza meg a jelenlegi hozzáférési jogrendszert. Ebben a tanulmányban bemutatom, hogy a technikai szintű digitális fordulat és a szakpolitikai szinten megjelenő információs társadalom kérdése a Mommers-féle transzparencia első és második szintjét, illetve a Coremans-féle transzparenciából a dokumentumok létezésének és tartalmának nyilvánosságát építik ki.

1.1. Az IKP helye az uniós szakpolitikák között

Az IKP különféle jogi és javaslati dokumentumok összességéből alakult ki. Mint *hálózati állam* (Czákné Szomor, 2012, p. 14–15), az unió intézményei különböző szinteken és különféle megfontolások alapján alakítják a szakpolitikákat, ezért az intézmények magatartása, illetve az Európai Unió Kiadóhivatalának munkája is meghatározó tényezők az IKP fejlődésében. Az uniónak nincs saját jogköre ezen a területen, mégis intenzív ismeretterjesztő és tájékoztató tevékenységet folytat az uniós országokon belül. Az IKP többszintű területén jellemzően uniós irányelvek keretében alkotják és valósítják meg a tagállamok a nemzeti információs stratégiákat és helyi fejlesztési programokat (Juhász, 2007, p. 132). Az IKP építése sokszor egybeesik általánosabb fejlesztési területekkel is, mint például az internetelés fejlesztése, az e-egészségügy és e-kormányzat kiépítése, továbbá összefügg a kulturális örökségek megőrzésével és szolgáltatásával is. (A könyvtárak szerepéről lásd például: Dippold, 2003; lásd még: EUMSz. 167. cikk; Tóvári, 2014, p. 13–24.)

1.2. Szakadék az intézményrendszer és a polgárok között

A 20. század második felében uralkodó politikai elméletek a gazdasági növekedést tekintik a fő hatásnak az állami szervek megítélésében. Ez a paradigma az unió szintjén is megállja a helyét, hiszen a különböző információtechnológiai forradalmak többnyire eszközként és nem lehetőségként jelennek meg az uniós intézmények számára (Michailidou, 2007, p. 34–35). Az eleinte erősen csak gazdasági megfontolásokból épített IKP akkor kapott tényleges szakpolitikai háttérrel, amikor az információs társadalom kiépülésével megváltoztak a társadalmi támogatottság tényezői és megnöttek a polgárok demokratikus igényei.

Az unió demokratikus megítélésében három időszakot különböztethetünk meg (García-Gutián, 2022, p. 53–55). 1992-ig az uniós polgárok a „megengedő konszenzus” magatartását tanúsították, míg a gazdasági és a politikai elit volt a fő katalizátor az unióban. A második időszakra a polgárság „megszorító ellenkezése” jellemző: a sorozatos szerződésmódosítások és politikai „maradékok” időszaka megmutatták, hogy a 20. században nem alakult ki lojalitás vagy elköteleződés az európai identitás iránt. Az unió támogatása ekkor a materialista javak és igények függvénye, az uniós tagságból eredő pénzügyi előnyök határozzák meg a polgárok támogatását. A regionális szinten ez az összefüggés máig is az uniós források – mint például az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA) – közvetlen becsatolásában teljesedik ki. (Mahler et al., 2000, p. 447–448)

A 2000-es években kezdődik a „legitimációs krízisként” is nevezhető harmadik időszak. Az 1999-es európai parlamenti választásokon kevesebb mint az állampolgárok fele vett részt, 2001-ben az ír polgárok nemmel szavaztak a Nizzai Szerződésre, 2005-ben a francia és holland polgárok népszavazások útján megakadályozták az új Európai Alkotmányt létrehozó szerződés ratifikálását.³ Ez az időszak az eurózána krízisével teljesedett ki, és folytatódik az orosz–ukrán háború (Van Middelaar, 2016), illetve a Covid-19-világjárvány árnyékában (García-Gutián, 2022, p. 53).

A tagállami közvélemény nem elégedett meg az intézmények felől érkező racionális, „komoly” és közvetett tájékoztatással, a politikai színtér emocionálisabb lett, a politikai viták sarkalatosabbá váltak, és több kommunikációs szereplő is megjelent az unióról szóló diskurzusban (pártok, média, civil szféra, érdekcsoportok); összességében megnövekedett az uniós kommunikációs ökoszisztéma zajszintje (García-Gutián, 2022, p. 55, 58). Podolnjak (2007, p. 123–124) több hibát is felsorol a ratifikációs folyamatok során, amelyek alátámasztják az európai polgárok növekvő tájékoztatási igényét: a szerződő felek közvetlenül próbálták meg bevonni az európai közsférát egy olyan dokumentum előterjesztésével, amely „teljesen érthetetlen” a közember számára; hiányzott a szerződés hatékony bemutatása és megvédése a nyilvános médiumokon keresztül (2007, p. 164–165). A zajszint növekedése mellett a tájékoztatás kódolása is hiányosságokat mutatott.

A 2009-ben ratifikált Lisszaboni Szerződés után az uniós integráció támogatottságának tényezői között a gazdasági szempontok nem veszítettek hatásukból, hozzájuk csatlakozott a nemzeti identitás, a politikai identitás és a (könyvtári rendszer szempontjából fontosabb) növekvő információigény (Foster, Frieden, 2021, p. 287–288). A demokráciadeficit legfőbb oka a polgárok és az intézményrendszer közötti távolság (Ásványi, 2011, p. 57–59), amelyet nagyrészt a tájékoztatási rendszerek tudnak áthidalni.

1.3. A transzparencia szintjei

Laurens Mommers a jogi transzparencia⁴ három szintjét különbözteti meg. Elsődlegesen a dokumentumok pontos, friss, vizsgálakereshető és folytonos hozzáférhetősége bír jelentőséggel. A másodlagos szinten a dokumentumokhoz – a feltárás során hozzáadott metainformációk által – explicitté válik a dokumentum belső struktúrája, illetve további értelmezési dimenziók és a dokumentumok közötti viszonyok feltárásának lehetősége társul. A harmadik szinten a jogszabályok érthetősége jelenik meg, amely nemcsak a szakértői közösségnek, hanem az egyszerű állampolgárok számára is érthetővé teszi a jogot (Mommers, 2011, p. 389–390). Ehhez hasonlóan Evelyn Coremans a transzparencia három tulajdonságán keresztül határozza meg ezeket a szinteket: a szélesség alapján az „intézmények közötti” és az „állampolgárok felé irányuló” nyitottság; a mélység alapján különbség van a nyilvánosság „a dokumentumok létezéséről” és a nyilvánosság „a dokumentumok tartalmáról” között; mód szerint a transzparencia lehet „reaktív” és „proaktív” (Coremans, 2017, p. 31–32).

2. Az IKP fejlődése a 20. század közepétől

2.1. A digitális és internetes forráskezelés kezdetei

A „technikai szintű” változások és így a digitalizálódás kiindulópontja az Európai Unió Kiadóhivatala és a hozzá tartozó EU Bookshop adatbázis. A digitális technológiák kiaknázásának kezdeti próbálkozásai az 1960-as években ebben az intézményeket segítő hivatalban indultak el. A kiadóhivatalban már 1975-től szó volt az éves indexek és táblázatok *számitógép-szolgáltató* létrehozásáról és mágnesszalagon való tárolásáról. Ebben az időszakban az *a posteriori* digitalizálás a jellemző, a fő cél a hosszú távú megőrzés és nem az információ szolgáltatása. Ezt szemlélteti az is, hogy az 1952 óta nyomtatott Hivatalos Lap (HL) teljes digitalizálása csak 1999-ben fejeződött be. (Schafer, 2020, p. 205–206)

A kiadóhivatalban ezek a fokozatos változtatások külsőleg és belsőleg is kevés ellenállásba ütköztek. A szakpolitikai szinten alig figyeltek fel az újításokra; a kiadóhivatalban dolgozók viszont kíváncsisággal néztek szembe a (belső dokumentumokban használt) „telematika” világával. 1987-ben alakult meg a saját IT-részlegük, elkezdődött a számítógépes szerkesztés, a grafikus szoftverek alkalmazása. Addig a kiadóhivatalban is csak a pénzügyi megfontolásokat és a hatékonyságnövelést tűzték ki célul.

A tematikai eszközökhöz a 80-as években csatlakozott a CD-ROM és az internetes elérés is: a hivatalos joganyag adatbázisa, a CELEX, először 1981-ben a francia Minitelen, majd 1988-tól az Európai Bizottság saját webhosztján (*Eurobases*) volt elérhető (Kiadóhivatal, 2006, p. 112). Az 1990-es évek végétől figyelhetjük meg a multimédia és a terjesztési módok további változásait: 1997-től a HL CD-ROM-kiadásban is megjelenik, a mikrofilmlapot pedig 1999-re kiveztették. Paradox módon a fizetős CD-kiadás sokáig népszerűbb maradt az ekkor kibontakozó ingyenes www-eléréssel szemben (Schafer, 2020, p. 207); a használók nehezen tudták összeegyeztetni az ingyenességet a minőséggel. A kiadóhivatal közreműködésével indult el az első uniós internetszerver, az *Europa*. A szerver 1995-től adott betekintést az kiadóhivatal EUR-OP hírfolyamába, és már az év decemberében 26 500 kapcsolódást regisztrált. Emellett az *EuropaPlus* szerver elindult belső intézményi használatra, amit kifejezetten a fordítóirodák használtak Európa-szerte (Schafer, 2020, p. 209).

Az információs technológia olyan gyorsan változott, hogy az uniós tájékoztatásban egyedül a kiadók és a könyvtárosok bizonyultak korai befogadóknak, még a politikai és szakértői réteg is csak a késői befogadók közé tartozott (Rabina, Walczyk, 2007, p. 1–5).

2.2. Az IKP politikai megjelenése

Bár az információs társadalom eszméje már 1979-ben megjelent az Európai Bizottságban, érdemi lépések csak a Maastrichti Szerződés 1992-es elfogadása után történtek (Shahin, Finger, 2009, p. 68). A dán elutasító népszavazás után a Maastrichti Szerződés ratifikálása politikai krízist idézett elő.⁵ A politikai elitben elterjedt a gondolat, hogy az információhiány és a transzparencia elégtelensége vezetett a polgárok növekvő szkepticizmusához (Bijsmans, 2014, p. 180–182). Ennek a gondolatnak az eredménye a szerződéshez csatolt 17. nyilatkozat, ahol legelőször jelenik meg az „információhoz való hozzáférés joga” az uniós dokumentumokban.⁶ Ugyan a 60-as évektől kezdve a kiadóhivatal és az Európai Dokumentációs Központok (EDC) szolgáltattak dokumentumokat a szakértői közegnek, a nemzeti parlamenteknek és az egyetemi kutatóknak, ez nem bizonyult elegendő információs csatornának a polgárok számára.

1993-ban a Delors-bizottság kiadott egy Fehér Könyvet a gazdasági fejlődés, a versenyképesség és a foglalkoztatás előmozdítása céljából, amely az információs társadalmat kulcsfontosságú szakpolitikai területként határozta meg, viszont – a kiadóhivatal kezdeti elgondolásaival összhangban – csak gazdasági szempontból. Ezek alapján fogadták el a bizottság IKP-biztosáról elnevezett 1994-es Bangemann-jelentést *Európa és a globális információs társadalom* címmel.⁷ Ez a dokumentum szintén gazdasági szempontokból indult ki, kifejezetten a belső piac működésének elengedhetetlen feltételeként hivatkozott a dokumentumokhoz való hozzáférésre (Kiadóhivatal, 2006, p. 114). Itt a digitalizáció mint fogalom nem is jelent meg, viszont Martin Bangemann szerint az informatikai felzárkózás a versenyképesség és a piacgazdaság elősegítésének szükséges eleme. A jelentés gazdasági, jogi-szabályozási és promóciós tennivalókat fogalmazott meg, viszont az unió közvetlen infrastruktúra-építését ellenezte, inkább kiemelt irányvonalnak tekintette a magántőke ösztönzését (Juhász, 2007, p. 132–133; Shahin, Finger, 2009, p. 5). Az 1997-ben kiadott *Zöld Könyv a telekommunikáció, média és információs technológia konvergenciájáról*⁸ már reagált az összefonódó piaci infrastruktúra-fejlesztésekre, és szakpolitikai célul az egységes szabályozási keretrendszerek kidolgozását tűzte ki. (Juhász, 2007, p. 134; Shahin, Finger, 2009, p. 5)

Az Európai Bizottság ezen dokumentumok alapján indította el az *eEurope, információs társadalom mindenkinek!* kezdeményezést 1999-ben, amely már több szempontú haszonrendszer alapján tűzött ki feladatokat az unió legtöbb szintjén. Ez a lépés már az 1999-ben életbe lépő Amszterdami Szerződés⁹ után történt, amely az uniós jogban először ismerte el az állampolgárok dokumentumokhoz való hozzáféréseinek jogát, és először hívja fel az intézményeket a nyitott és transzparens működésre (Európai Bizottság, 1999, p. 16). Első mérföldköve a *Lundi Alapelvek és Cselekvési Program*¹⁰ volt, amely a tagországok között koordinálta a digitalizálási programokat, kiemelve a szerzői jogi kérdésekre adott válaszok és az egységes európai műszaki szabványok hiányát. Ekkor jött létre a tagállami minisztériumokból álló Minerva Projekt a jó tapasztalatok megosztására (Tóvári, 2014, p. 117–119). A további *eEurope akciótervek* (2002, 2003, 2005+) elsődleges célja a szélessávú internetelés, az infrastruktúra és a lakosság számára olcsó szolgáltatások kiépítése volt.

Mindeközben a nyilvánosság és transzparencia kérdésére válaszul megszületett az 1049/2001/EK rendelet, amelynek köszönhetően mindhárom intézménynek lett ingyenesen elérhető dokumentumnyilvántartása, habár különböző használhatósággal (Overy, Davies, 2010, p. 53). Ezek a nyilvántartások általánosságban az intézmények napi agendáit tartalmazzák, felelős munkacsoportokat vagy rapportőröket megnevezve. A bizottsági dokumentumok között megtalálható az összes jogalkotási javaslat is, amelyek a később megszűnő PreLex adatbázis részét képezték.

2.3. A CELEX adatbázis

A kiadóhivatalban az elérhetőség, a transzparencia és a frissesség igényei csak az 1990-es évtized első felében kezdenek megjelenni, kapcsolódva az ekkor kibontakozó szakpolitikai szinthez is. A pénzügyi megfontolások mellett megjelenő fő cél a transzparencia lett. Ahogy a szakpolitikai szinten rohamosan megjelent az érdeklődés az „információs társadalom” fogalma és építése iránt is, egyre fontosabbá vált a kiadóhivatal szerepe. Az intézményi szerzők ekkorra már teljesen megbíznak a kiadóhivatal produkciós irodájában, az „elképzeléstől a megvalósításig” (Schafer, 2020, p. 208) átengedik az irányítást és a lebonyolítást

a hivatalnak, amely 1993-tól minden dokumentumnak saját számozott azonosítót biztosít, az ekkor kiadott Intézményközi Stílus¹¹ szerint (de Boissieu, 2019). Ennek a bizalmi folyamatnak a végpontja lett később az EUR-Lex adatbázis központi szerepbe lépése.

Az eddig működő CELEX adatbázis a kiadóhivaltól többnyire függetlenül épült fel: 1965-től a bizottságban kezdődött el az első visszakereshetőséget segítő prototípus kialakítása, lyukkártyák segítségével, amit később betápláltak az adatbázis első, 1971-es változatába. 1975-ben egy intézményközi munkacsoport kezdte vizsgálni, hogy kik lehetnek a lehetséges használói a rendszernek. Ekkor csak hat bizottsági konzol létezett, három Brüsszelben, három Luxemburgban (Düro, 2009, p. 68). Az első külső elérést a francia parlament kapta, 1972-ben (Kiadóhivatal, 2006, 1:110). Az adatbázis ezután több nyelvvé bővült, majd 1992-ben a kiadóhivatalhoz került, ahol egy menüs keresőoldalt kapott. Ezáltal külső, alkalmi használók is tudtak kereséseket folytatni. 1994-ben megkezdődött a teljesen nyilvános elérés szolgáltatása a *Mistral* menüs interfészen, majd 1997 augusztusától az *Europa* szerveren is. Már ebben az évben több mint 8 millió dokumentumot értek el a használók a szerver segítségével, 1998-ban pedig 14 milliót; a webes keresések száma jelentősen meghaladta a *Mistral* általi elérést, amelyet 1998-ban egy „szakértői” keresési mód váltott fel az új HTML-alapú oldalon (2009, p. 73–74).

1999-től az intézmények felkérték a hivatalt, hogy kezdje meg az unió összes publikációjának katalogizálását MARC-formátumban. Innentől kezdve vette át a hivatal a nemzetközi ISBN- és ISSN-központok feladatait, és bevezette az ISSN-L-számozást is, amely a kezdetektől összeköti a többször is nevet váltó, többformátumú (nyomtatott és elektronikus) és többnyelvű HL-kiadásait: míg ezeket 1952-ben 4 külön ISSN azonosította, ma több mint 100 ISSN-t kapcsol össze egy ISSN-L-szám (Kiss, 2015, p. 86–91).¹²

A kiadóhivatal ideális fenntartónak bizonyult, hiszen már régóta foglalkozott elektronikus publikációkkal, és a nemzeti irodákkal is összeköttetésben állt. A hivatal fő célkitűzése egybeesett a CELEX céljaival is: a teljes szövegű elérés biztosítása minden hivatalos nyelven, a bibliográfiai közzététel és a tartalmi frissítések közötti idő csökkentésével. A minőségbiztosítás mellett a hivatal elkezdte a keresés nyelvezetét is használóbaráttá tenni, mivel a használók többségének nehezebbé esett a keresés az uniós jog terminológiái miatt (Jeffries, 1991, p. 242). Ennek elősegítésére megkezdődött az EuroVoc teaurusz kiépítése is (Düro, 2009, p. 114).

3. A transzparencia kiépítése

3.1. Információs Társadalom Főigazgatóság

A bizottságban az információ és kommunikáció érthetőbbé tételére való törekvések 1999-ig nem kaptak kellő támogatást a biztosoktól (Bijmans, 2014, p. 183). Ebben egy új formáció hozott változást, amikor az új Prodi-bizottság 1999-ben átnevezte a 13. főigazgatóságot (Directorate-General = DG) Információs Társadalom Főigazgatóságra (Information Society and Media = INFOS). A korábbiakban a bizottság sok DG-je foglalkozott az információs társadalom építésével, ezért az plurális fogalommmá vált. A DG INFOS kutatásai először állapították meg, hogy a bizottság átlátszatlán, kívülről nem észrevehetőek az információs társadalom kiépítésére vonatkozó törekvései, ami pedig belsőleg létezik, nem elég koherens. Megállapították, hogy „szükség van a belső transzparencia és átláthatóság kultúrájára” (Shahin, Finger, 2009, p. 69).

A DG INFOS szerint az európai információs társadalom fő mozgatóereje a gazdasági érdekekkel szemben a demokratikus értékek, a kultúra és az oktatás kell hogy legyenek. Viszont a DG által kialakított elvekkkel szemben az unió tényleges működésében ekkor még nem fogalmazódott meg a demokratikus deficit és az átláthatóság kapcsolata, továbbá nem fogalmazódott meg a kommunikációs stratégiákban semmilyen elképzelés egy elektronikus közzsférával kapcsolatban: „az internetet csupán egy eszköznek tartják (és nem a közzsféra szereplőjének), amely elősegíti a direkt, kétirányú kommunikációt specifikus közösségekkel” (Michailidou, 2007, p. 35). A bizottsági dokumentumok implicit módon figyelmen kívül hagyták a szakszervezeteket, a kulturális és akadémikus közeget. Mindez fenntarthatónak látszott a keleti bővítést előkészítő 2001-es Nizzai Szerződés megakadásáig. (Chadwick, May, 2003, p. 290–291)

3.2. Az internetes elérés kiteljesedése

A jogszabályi dokumentumokat tartalmazó EUR-Lex adatbázis 1998 áprilisában kezdte meg a működését. Az adatbázisban eleinte csak a publikáció utáni 20., majd egy évvel később 45. napig voltak ingyenesek a dokumentumok. 1998-ban, az Am-

szterdami Szerződés előkészületei során merült fel először a transzparencia igénye a szakpolitikában, ami egy ingyenes elérést vetített előre. A kiadóhivatalnál a költségvetési elvek között eleinte a CELEX hozzáadott értékét tartották szem előtt az ingyenes eléréssel szemben, ezért a CELEX fizetős szolgáltatás maradt egészen 2004 júliusáig. Ezzel szemben az EUR-Lex 2002 januárja óta teljesen ingyenesen érhető el. 2003-ban egyértelművé vált, hogy a kiadóhivatal megkapja a szükséges forrásokat az ingyenes elérés biztosítására, így a költségvetési problémái lényegében megszűntek (Kiadóhivatal, 2006, p. 36–37). Ezek mellett a bizottság jogalkotási dokumentumaival foglalkozó PreLex adatbázis is ingyenessé vált 2000-ben, webes eléréssel.

A következő évek során az EUR-Lex jelentősége folyamatosan nőtt: a 2004-es megújulásáig szinte az összes jogszabályi és jogi dokumentumokat tároló adatbázist integrálta (Kiadóhivatal, 2006, p. 36–47), illetve helyet adott az éppen csatlakozó országok nyelvén megjelenő különkiadásoknak is. Az EUR-Lex már az első éveiben rámutatott arra, hogy a használók sokkal több elérést követelnek, sokszor olyan dokumentumokat is keresnek, amelyek csak a CELEX-en érhetőek el. Egy technikai mechanizmus által egy „okosátjáró” létesült a két adatbázis között, amely automatikusan lefordította a keresőkérdéseket a CELEX keresőnyelvére.

Ezek mellett két másik összekötött szolgáltatás is kiegészítette az információmegosztást (Kiadóhivatal, 2006, p. 36): a korábban említett bizottsági PreLex adatbázis és az 1994-ben létrehozott Európai Parlament (EP) Jogalkotási Figyelő (Legislative Observatory, rövidítve OEL).¹³ Ez a két eszköz a jogalkotás előtti vagy jogalkotás alatti dokumentumok elérését biztosította. A PreLex adatbázis részletesen végigkövette az intézményközi döntéshozatalt, az előkészítő dokumentumoktól a jogalkotás lépésein át egybekötötte a különböző módosító javaslatokat és párbeszédeteket is, és az EP dokumentumait is hivatkozta. Ezekkel szemben a CELEX csak a végleges, hatályos jogforrásokat közölte, amelyeket a szerződések hivatkozott pontjaira mutató és a nemzeti átültetési jogszabályokra mutató permalinkekkel egészített ki. (König et al., 2006, p. 568–571)

1999-ben merült fel először az ötlet, hogy az EUR-Lex váljon a központi, online, ingyenes elérést biztosító portallá. Egy intézményközi munkacsoport javaslatára 2001-ben a CELEX, az EUR-Lex, az Európai Unió Bíróságának (EUB) *Curia* adatbázisa és az archiválásra ítélt Európai dokumentumrepositórium (*EUDOR*) egy közös keresőfelületen váltak elérhetővé az EUR-Lex oldalán. (Kiadóhivatal, 2006, p. 37–43)

4. A 2004-es bővítés hatása az információkezelésre

4.1. Az EUR-Lex központi szerepbe lépése

A 2004-es bővítés elég nagy feladatot rótt a kiadóhivatalra; a HL különkiadásaiban jelentek meg a dokumentumok a csatlakozó országok nyelvén, ami előtérbe hozta a többnyelvűség problémakörét. A legegyszerűbb problémára gyors megoldás érkezett: a korábbi ASCII karakterkódolást felváltotta az UTF-8, így a hivatal képes volt a hivatalos nyelvek diakritikus jeleinek megjelenítésére.

A többnyelvűség kérdése felvetette az adatbázisok nyelvi egységességének problémáját. A CELEX nyelvi variánsai nem voltak teljes mértékben megegyezők, az autentikus nyilvános változat szerepét ez idáig csak a francia adatbázis töltötte be. Az EUR-Lex megoldásában minden nyelvi változat egy adatbázis égisze alá került, a dokumentumok metaadatai és a CELEX-ből átemelt bibliográfiai közlemények minden nyelven párhuzamosan léteztek és automatikusan fordítódtak a rendszeren belül. Ezáltal jelent meg a „preferált nyelv” koncepciója is (amelyet ma szinte az összes uniós honlap is használ), amely feltételezte, hogy ha a használó a felületet magyar nyelven nyitja meg, akkor magyar nyelvű dokumentumokat fog kérni, ha pedig nincs a kért nyelven a dokumentum, akkor a francia vagy angol változat felé irányítja a használót. Ez utóbbi azért is jelentős, mert a hivatalos fordítás közreadása előtt is értesülni lehetett egyes dokumentumok kihirdetéséről. (Kiadóhivatal, 2006, p. 38–39)

A nyelvi vetület bővülése felgyorsította a terminológiai adatbázisok fejlődését is, amelynek nem csak költségvetési indokai voltak. A három főintézmény saját terminológiai adatbázissal rendelkezett: a bizottság (*Eurodicautom*), az EP (*EUTERPE*) és a tanács (*TIS*) oldalai webes interfészen már elérhetőek voltak; a Fordítóközpont (*Euroterms*), az EUB és a számvevőszék (*CDC-TERM*) saját belső adatbázist használtak; viszont a kisebb egységeknél sokszor csak Word-formátumban megosztott glosszáriumok keringtek. A Fordítóközpont ennek a problémának a megoldására 1999-ben indította el az új terminológiai adatbázist (*Interactive Terminology for Europe = IATE*), amelynek munkacsoportja a kiadóhivatal által készített – intézményközi támogatást is élvező – EuroVoc tezauszt vette át. Ennek előnye az volt, hogy az EuroVoc szókincse eleve az unió által minden hivatalos nyelven kiadott szövegek összességéből jött létre. (Mann, 1996, p. 115–116; Rummel, Ball, 2001, p. 1–3, 7)

A további két problémakör, amely az EUR-Lex megújítását indokolta: a könnyű elérés és a folyamatos elérhetőség biztosítása, valamint a referenz adatbázis szerepének betöltése. Az előbbi biztosításához eddig példátlan automatizálást alkalmazott a hivatal. Az uniós dokumentumok többsége jól strukturált, ebből adódóan a hivatalnak sikerült automatizálnia a metaadatok kinyerését a lehető leggyorsabb feltöltés érdekében. Ekkor már a HL számai, a bizottsági és a bírósági dokumentumok egy órán belül felkerültek az oldalra, habár jogi szempontból ekkor még nem voltak hitelesek a hivatalos nyomtatott verzióval szemben (Kiadóhivatal, 2006, p. 39–41).¹⁴ Az EUR-Lex a CELEX-től nemcsak a dokumentumok és metaadataik halmazát vette át, hanem a referenz adatbázis szerepét is. Amely dokumentum egyszer felkerült az egyik adatbázisba, csak kivételes esetben kerülhetett törlésre, ezért az EUR-Lex összekötő rendszerének kivételesen pontosnak kellett lennie. A CELEX-ben kialakított direktlinkek rendszerét egy az egyben megtartották a migráció után, megmaradt a CELEX számozási-hivatkozási adata is. Egy új eszköz is megerősítette ezt a jellegét, a *Hatályos európai uniós jogszabályok jegyzéke*; emellett más, kevésbé formális eszközök is megjelentek, mint az e-mailes és webes tájékoztatás, illetve az RSS-hírfolyamok szolgáltatás. (Kiadóhivatal, 2006, p. 41–63)

Ezen technikai elgondolások alapján 2004-ben megújult a portál a korábbi EUR-Lex és a CELEX teljes összeolvadásával: „ezentúl egy helyen, teljességében lehet hozzáférni a közösségi joghoz” (Kovácsné Koreny, 2005, p. 77). A CELEX-et 2006. december végén vezették ki. A PreLex adatbázist 2007-től integrálták az EUR-Lexbe, 2014-ben szűnt meg különálló adatbázisként létezni. 2006-tól az akkor még kísérleti fázisban lévő N-Lex is helyet kapott az EUR-Lex főoldalán. A „National Legislation” kifejezésről elnevezett adatbázis lehetővé teszi a használatát, hogy bármely tagállami jogszabálytárban keressen egyetlen közös keresőminta alapján. (Kiadóhivatal, 2006, p. 65–66, 68, 117)

4.2. A kétirányú kommunikáció megteremtése

A Nizzai Szerződés „ír kérdésére” az uniós intézmények kismértékben reagáltak. A megoldást végül a tagállamon belüli politikai szereplők nyújtották egy megismételt referendum tartásával. Ezzel szemben a bizottság reakciója a 2005-ben megírsult alkotmány szerződésre nem egy „B terv”, hanem egy összetett *D terv a demokráciáért, a párbeszédért és a vitáért* volt, amely túlmutatott a szerződésmódosításon, és egy új, hosszú távú konzultációs módszert alapozott meg. A bizottság felismerte, hogy az uniós népszerűségének csökkenése mögött a polgárok tehetetlenségérzése áll (Karoliny, 2012, p. 71–75). Terminológiájában a jobb megértés, a jobb elmagyarázás és „a helyi szinten megvalósuló Európa”¹⁵ kifejezések szerepelnek, illetve a kommunikáció kétirányúságának fontossága.

A D terv óta az Európa jövőjéről szóló vitasorozatot nemzeti szinten a tagállami szervek bonyolítják le, és nemzeti jelentések formájában számolnak be a bizottságnak és a tanácsnak is. A bizottság önmagának is kiszabott feladatokat a D terv sikerességéhez: a képviselők megnyitották a nyilvánosság előtt, az Europe Direct központok elkezdtek részt venni a regionális közéletben, az uniós biztosok nyilvános látogatásokba kezdtek a tagállamokban. A bizottság intenzívebb konzultációk mellett az uniós polgároktól származó projekteket is támogatni kezdte. Külön Eurobarométer-szám jelent meg Európa jövőjéről, és az internetes jelenlétét is erősítette a bizottság. Az EP javaslatára parlamentáris fórumokat szerveztek a nemzeti parlamentek bevonásával. A Európai Gazdasági és Szociális Bizottság segítségével a D terv megszólította a civil társadalom tagjait is, a Régiók Bizottsága pedig ösztönözte a bizottságot, hogy a negyedik „d”-nek¹⁶ a decentralizációt is fel kellene venni, mégpedig a nem uniós intézmények bevonásával a regionális és helyi szinteken (2012, p. 73–74). A D terv első értékelésében a bizottság megállapította, hogy az állampolgároknak általában kevés tudása van az intézményrendszer működéséről, viszont a politikai elvárásaik annál magasabbak (2012, p. 76–77). A D tervet végül 2007-ig hosszabbították meg, a reformszerződésként ismert Lisszaboni Szerződés ratifikálása újakezdődött. Ezután Vitassuk meg Európát! néven futott tovább, 2009-ig. A D terv folytatásaként más elnevezések alatt futó kezdeményezések¹⁷ esetében is visszatérő aggodalom, hogy a konzultációs folyamatok eredményei nem épülnek be hatékonyan a döntéshozatalba (ECAS, 2017; Russack, 2022).

A Barroso-bizottság 2006-ban fogadta el az *Európai Kommunikációs Politikáról szóló Fehér Könyvet*,¹⁸ amely eleinte egy új, önálló jogalappal rendelkező szakpolitikát javasolt létrehozni, majd a széles körű konzultációk hatására intézményközi megállapodások sorozatává alakult át. A *Fehér Könyv* szimbolikusan is megerősítette, hogy a bizottság a reflexiós időszak után is foglalkozik majd a nagyobb társadalmi konszenzus és véleménycsere elérésével. A bizottság céljai közt már megjelenik egy összeurópai, a nemzeti és helyi szinteken túlmutató közszféra létrehozása.

Ez az új ötlet két kihívás miatt jelent meg. Egyrészt a korábbiakban a bizottság a nemzeti parlamentek szerepét hangsúlyozta és a tagállamokra bízta a viták rendezésének feladatát. Az EP parlamentáris vitáinak kezdeményezése sokszor a nemzeti parlamentek enerváltsága miatt hiúsult meg. Néhány keleti tagállam történelmi okok miatt is ódzkodik a központilag szerve-

zett információelosztástól. Másrészt a bizottságban kialakult egyfajta belső feszültség is a DG INFSO törekvéseivel szemben. A főigazgatóságokban szembekerültek egymással az IKP érdekei és a politikai logika. Sokszor a szövivők által kidolgozott érthető piszkozatokat tompítva, szakzsargonnal telítve adják ki, nem kis mértékben a jogi előkészítő állásfoglalások hatására. A bizottságnak ekkor még nem volt meg a szakmai tapasztalata az egybefogott és érthető kommunikáció eléréséhez; érdemi változás csak a 2010-es években történt e téren (Bijmans, 2014, p. 186–190).

A Barroso-bizottságban zajlottak le az e-kormányzat kiépítésének első tényleges lépései (Molnár, 2007). Korábban az *eEuropa 2005 Akcióterv*ben is szerepelt ez a cél, viszont csak az *i2010 Útjelzők az e-kormányzat 2010 felé*¹⁹ dokumentumban jelentek meg konkrét mérföldkövek egy egységes szupranacionális szintű szolgáltatáskörrel kapcsolatban, amelynek lényege a kormányok közötti adatcsere, a nyílt szabványok alapján megvalósuló interoperabilitás, a társadalmi befogadás teljessége és az, hogy minden közérdekű információ és szolgáltatás a lehető legegyszerűbben legyen elérhető.

5. Összegzés

Az uniós IKP technikai és szakpolitikai szintjei három időszakon keresztül eljutottak egy egyre szorosabb egységbe²⁰ foglalt információs és kommunikációs környezet működtetéséig. A digitalizálódás és a hozzáférés katalizátora a kiadóhivatal, amely az 1960-as évektől a passzív, *a posteriori* megőrzés felől átalakult az információs szakpolitikát minden szintjén megtestesítő intézményközi hivatallá. A kiadóhivatal biztosítja a Mommers-féle transzparencia első szintjén a dokumentumokhoz való hozzáférést, és a második szinten a strukturált adatbázisok közrebocsátását, illetve a hivatalos nyelvre fordítást, valamint a Commers-féle transzparencia szerint proaktív szereplővé vált, amellyel serkentette a szakpolitika nyitottságát is.

A szakpolitikai háttér a maastrichti krízistől induló sorozatos szerződésmódosítások nehézségein keresztül fogadta be az információs társadalom politikai szükségességét, és elkezdte kiépíteni a transzparenciát és a részvételi demokráciát. A Lisszaboni Szerződés megvalósítja a Maastricht után kialakult elképzelést, miszerint az uniós állampolgárság egyszerre jelenti a gazdasági unióba és a politikai unióba való tartozást. Ezáltal az uniós intézményrendszer is elkezdte teljesíteni a transzparencia szintjeit, amelyet egy most készülő tanulmányban elemzünk.

A két folyamat kölcsönhatását a fentiek alapján úgy lehet összegezni, mint hogy a kiadóhivatal a digitalizációs törekvései révén egy katalizáló és támogató háttérintézménnyé vált a szakpolitikai intézményrendszer működésében. Az eleinte csak gazdasági megfontolások által vezérelt intézmények a változó társadalmi igényeket közösen, egymásra támaszkodva elégítik ki, nem kis mértékben a tájékoztatási rendszer megújításával és az uniós IKP további csatornáival és eszközeivel.

Jegyzetek

¹ Lásd például: Alemanno, 2020; Ásványi, 2020; Laurenceau, 2020; Von Ondarza, 2023.

² A Maastrichti Szerződés (és a hozzá tartozó Nyilatkozatok) eredeti szövege itt érhető el: <http://data.europa.eu/eli/treaty/teu/sign> (utolsó elérés: 2026. 06. 10.). A Lisszaboni Szerződés két része a hatályos szerződések oldalán érhető el: <https://eur-lex.europa.eu/collection/eu-law/treaties/treaties-force.html?locale=hu> (utolsó elérés: 2026. 06. 10.).

³ A Nizzai Szerződés eredeti szövege itt érhető el: <https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/nice/sign/> (utolsó elérés: 2026. 06. 10.). Az elbukott alkotmányszerződés szövege itt érhető el: https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/tcons_2004/oj/ (utolsó elérés: 2026. 06. 10.).

⁴ Mommers itt a hozzáférhetőség (accessibility) szót használja, amelynek három szintje az elérhetőség (accessibility), értelem (meaning) és érthetőség (understandability). Az itt használt hozzáférhetőség kifejezés különböző értelme miatt az idézett kifejezéseket megváltoztatva használom.

⁵ Lásd például: Baun, 1995; Spanier, 2010, p. 25–32.

⁶ Lásd a 2. jegyzetet.

⁷ A Bangemann-jelentés teljes szöveg a European University Institute archívumában érhető el: https://aei.pitt.edu/1199/1/info_society_bangeman_report.pdf (utolsó elérés: 2026. 06. 10.).

⁸ A Zöld Könyv eredeti szövege itt érhető el: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:51997DC0623> (utolsó elérés: 2026. 06. 10.).

⁹ Az Amszterdami Szerződés eredeti szövege itt érhető el: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:11997D> (utolsó elérés: 2026. 06. 10.).

¹⁰ A Lundi Alapelveket megalapozó bizottsági közlemény eredeti szövege itt érhető el: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:52005DC0465> (utolsó elérés: 2026. 06. 10.).

¹¹ Az Intézményközi Stílusnak 1981 óta hét kiadása született. A harmadik, 1993-as kiadás szövege itt érhető el: <https://op.europa.eu/hu/publication-detail/-/publication/ce48b9d7-f85c-4ddc-b012-dd82aab2117d> (utolsó elérés: 2026. 06. 10.).

¹² 1952-től az Európai Szén- és Acélközösség Hivatalos Lapja. 1993-tól az Európai Közösségek Hivatalos Lapja. 2003-tól a mai nevén Európai Unió Hivatalos Lapja.

¹³ Observatoire Européen Institutionnel Législatif. A rövidítés a francia *œil* 'szem' szóra alkotott betűszó.

¹⁴ Ezt csak 2013-ban orvosolta a 216/2013/EU rendelet a HL elektronikus közzétételéről.

¹⁵ Az angol dokumentumokban a *going local* „helyi szintre menni” kifejezés szerepel.

¹⁶ Az első három „d” a D terv angol nevéből ered: D-plan for Democracy, Dialogue and Debate.

¹⁷ Legutóbbi iterációja a Von der Leyen-bizottság alatt a *Konferencia Európa jövőjéről* volt. Lásd még: <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/conference-on-the-future-of-europe/> (utolsó elérés: 2026. 06. 10.).

¹⁸ A Fehér Könyv teljes szövege itt érhető el: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:52006DC0035> (utolsó elérés: 2026. 06. 10.).

¹⁹ A cselekvési terv teljes szövege itt érhető el: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:52006DC0173> (utolsó elérés: 2026. 06. 10.).

²⁰ Az uniós 'ever-closer union' elvre utalva.

Felhasznált és ajánlott források

Az Európai Parlament és a Tanács 1049/2001/EK rendelete (2001. május 30.) az Európai Parlament, a Tanács és a Bizottság dokumentumaihoz való nyilvános hozzáférésről. Elérhető: <http://data.europa.eu/eli/reg/2001/1049/oj/hun>

A Tanács 216/2013/EU rendelete (2013. március 7.) az Európai Unió Hivatalos Lapjának elektronikus közzétételéről. Elérhető: <http://data.europa.eu/eli/reg/2013/216/oj/hun>

Alemanno, A. (2020) *Europe's Democracy Challenge: Citizen Participation in and Beyond Elections*. German Law Journal, 21(1), p. 35–40. <https://doi.org/10.1017/glj.2019.92>

Ásványi, Z. (2011) *A demokratikus deficit kérdése az Európai Unióban*. Tudásmenedzsment, A Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Karának periodikája, 12(2), p. 53–59. Elérhető: <https://btk.pte.hu/sites/btk.pte.hu/files/hfmi/tudasmenedzsment-2011-2.pdf> (Utolsó elérés: 2026. 06. 10.)

- Baun, M. J. (1995) *The Maastricht Treaty as High Politics: Germany, France, and European Integration*. Political Science Quarterly, 110(4), p. 605–624. <https://doi.org/10.2307/2151886>
- Bijsmans, P. (2014) *The Commission, the Politics of Information, and the European Public Sphere*. In: Blom, T., Vanhoonacker, S. (szerk.) *The Politics of Information: The Case of the European Union*. p. 179–192. Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9781137325419_12
- Chadwick, A., May, C. (2003) *Interaction between States and Citizens in the Age of the Internet: "E-Government" in the United States, Britain, and the European Union*. Governance, 16(2), p. 271–300. <https://doi.org/10.1111/1468-0491.00216>
- Coremans, E. (2017) *From Access to Documents to Consumption of Information: The European Commission Transparency Policy for the TTIP Negotiations*. Politics and Governance, 5(3), 29–39. <https://doi.org/10.17645/pag.v5i3.1022>
- Czákne Szomor, I. (2012) *Az Európai Unió információs és kommunikációs politikája, az információs társadalom szakpolitikája és az uniós tájékoztatást nyújtó intézmények Magyarországon*. MA. Eszterházy Károly Főiskola, Eger.
- de Boissieu, P. (2019. szeptember 10). *Publications Office – Interinstitutional Style Guide – Foreword*. *Interinstitutional Style Guide*. Elérhető: <https://web.archive.org/web/20191122194300/https://publications.europa.eu/code/en/en-000600.htm>
- Dippold, P. (2003) *Könyvtárak az Európai Közösség „Az információs társadalom technológiai” (IST) programjaiban*. Könyvtári Figyelő, 2003(2), p. 359–366. Elérhető: <https://epa.oszk.hu/00100/00143/00045/dippold.html> (Utolsó elérés: 2026. 06. 10.)
- Düro, M. (2009) *Crosswalking EUR-Lex: A proposal for a metadata mapping to improve access to EU documents*. Office for Official Publications of the European Communities. ISBN 978-92-78-40511-3. Elérhető: <https://publikationen.sulb.uni-saarland.de/handle/20.500.11880/25674> (Utolsó elérés: 2026. 06. 10.)
- ECAS (2017) *ECAS' Position Paper on the Europe for Citizens Programme*. European Citizen Action Service. Elérhető: <https://ecas.org/wp-content/uploads/2017/03/ECAS-Position-Paper-on-EFC.pdf> (Utolsó elérés: 2026. 06. 10.)
- Európai Bizottság, DG X (1999) *Treaty of Amsterdam: What has changed in Europe*. Office for Official Publications of the European Communities. ISBN 92-828-7400-1. Elérhető: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/493c7eb0-6985-4bdd-80d0-9a4aa11ed3cb> (Utolsó elérés: 2026. 06. 10.)
- Európai Unió Kiadóhivatala (2006) *25 years of European law online*. Európai Bizottság. Elérhető: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/9f252703-2c72-4594-9f7f-e657109ed9ab> (Utolsó elérés: 2026. 06. 10.)
- Foster, C., Frieden, J. (2021) *Economic determinants of public support for European integration, 1995–2018*. European Union Politics, 22(2), p. 266–292. <https://doi.org/10.1177/1465116521994181>
- García-Gutián, E. (2022) *Citizens' 'Permissive Consensus' in European Integration Scholarship: Theoretical Reflections on EU Politicisation and the Democratic Deficit Discourse*. In: Haapala, T., Oleart, Á. (szerk.) *Tracing the Politicisation of the EU: The Future of Europe Debates Before and After the 2019 Elections*. p. 45–66. Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-82700-7_3
- Jeffries, J. (1991) *Online Legal Databases: France and the European Communities Symposium on Foreign Legal Databases*. Law Library Journal, 83(2), p. 237–252. Elérhető: <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/llj83&i=249> (Utolsó elérés: 2026. 06. 10.)
- Juhász L. (2007) *Az Európai Unió információs stratégiája*. In: Pintér, R. (szerk.) *Az információs társadalom: Az elmélettől a politikai gyakorlatig*. p. 130–143. Gondolat Kiadó – Új Mandátum. Elérhető: <https://mek.oszk.hu/05400/05433/05433.pdf> (Utolsó elérés: 2026. 06. 10.)
- Karoliny E. (2012) *Az Európai Unió információs és kommunikációs politikája*. PhD értekezés. Pécsi Tudományegyetem, Pécs.

- Kiss, M. (2015) *ISSN in international public administration: The case of the publications office of the European Union*. *Ciência da Informação*, 44(1), p. 85–95. <https://doi.org/10.18225/ci.inf.v44i1.1434>
- Kovácsné Koreny, Á. (2005) *Megújult az Európai Unió Eur-Lex jogi portálja*. *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 52(2), p. 96–98. Elérhető: <https://journals.bme.hu/tmt/article/view/32689/18400> (Utolsó elérés: 2026. 06. 10.)
- König, T., Luetgert, B., Dannwolf, T. (2006) *Quantifying European Legislative Research: Using CELEX and PreLex in EU Legislative Studies*. *European Union Politics*, 7(4), p. 553–574. <https://doi.org/10.1177/1465116506069444>
- Laurenceau, L.-N. (2020) *The EU's Persistent Problem: The Democratic Deficit, Representational Democracy, and the European Parliament* [Master's Thesis]. Universiteit Utrecht, University College Dublin. Elérhető: <https://studenttheses.uu.nl/handle/20.500.12932/38520> (Utolsó elérés: 2026. 06. 10.)
- Mahler, V. A., Taylor, B. J., Wozniak, J. R. (2000) *Economics and Public Support for the European Union: An Analysis at the National, Regional, and Individual Levels*. *Polity*, 32(3), p. 429–453. <https://doi.org/10.2307/3235360>
- Mann, M. R. (1996) *Az Európa Parlament könyvtára*. Ford. Varga K. *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 43(3), p. 114–117. Elérhető: <https://journals.bme.hu/tmt/article/view/31344/17046> (Utolsó elérés: 2026. 06. 10.)
- Michailidou, A. (2007) *The impact of "Constitutionalisation" on the EU public communication strategy: EU official rhetoric and civil society*. *European Political Communication, European Political Communication Working Paper Series*, 14(7), p. 1–54. Elérhető: https://www.researchgate.net/publication/237582284_The_impact_of_'Constitutionalisation'_on_the_EU_public_communication_strategy_EU_official_rhetoric_and_civil_society (Utolsó elérés: 2026. 06. 10.)
- Molnár, Sz. (2007) *E-közigazgatás az Európai Unióban*. In: Pintér, R. (szerk.) *Az információs társadalom: Az elmélettől a politikai gyakorlatig*. p. 144–168. Gondolat Kiadó – Új Mandátum, Budapest, 2007. Elérhető: <https://mek.oszk.hu/05400/05433/05433.pdf> (Utolsó elérés: 2026. 06. 10.)
- Mommers, L. (2011) *Access to Law in Europe*. In: Van der Hof, S., Groothuis, M. M. (szerk.) *Innovating government: Normative, policy and technological dimensions of modern government*. p. 383–398. T.M.C. Asser Press. <https://dx.doi.org/10.1007/978-90-6704-731-9>
- Overy, P., Davies, E. (2010) *European information: A guide to official sources*. (4. kiad.). European Information Association. Elérhető: <https://ore.exeter.ac.uk/repository/handle/10036/4050> (Utolsó elérés: 2026. 06. 10.)
- Podolnjak, R. (2007) *Explaining the Failure of the European Constitution: A Constitution-Making Perspective*. *Zbornik Pravnog Fakulteta u Zagrebu*, 57(1), p. 119–168. Elérhető: <https://heinonline.org/HOL/P?h=hein.journals/zbopr/faz57&i=123> (Utolsó elérés: 2026. 06. 10.)
- Rabina, D. L., Walczyk, D. J. (2007) *Information professionals' attitude toward the adoption of innovations in everyday life*. *Information Research*, 12(4), p. 1–5. Elérhető: <https://informationr.net/ir/12-4/colis/colis12.html> (Utolsó elérés: 2026. 06. 10.)
- Rummel, D., Ball, S. (2001) *The IATE Project – Towards a Single Terminology Database For the European Union*. In: *Translating and the Computer 23*. The Association for Information Management, London, UK. Elérhető: <https://aclanthology.org/2001.tc-1.4.pdf> (Utolsó elérés: 2026. 06. 10.)
- Russack, S. (2022) *The good, the bad and the ugly of the Conference on the Future of Europe*. 2022. 05. 12. CEPS. Elérhető: <https://www.ceps.eu/the-good-the-bad-and-the-ugly-of-the-conference-on-the-future-of-europe/> (Utolsó elérés: 2026. 06. 10.)
- Schafer, V. (2020) *From Print to Digital, from Document to Data: Digitalisation at the Publications Office of the European Union*. *Open Information Science*, 4(1), p. 203–216. <https://doi.org/10.1515/opis-2020-0015>
- Shahin, J., Finger, M. (2009) *The History of a European Information Society: Shifts from Governments to Governance*. In: *Global E-Governance*. p. 62–83. IOS Press. <https://doi.org/10.3233/978-1-60750-025-4-62>

Spanier, B. (2010) *The Communication Deficit' of the European Union revisited. Structures, Key Players and the New Communication Policy*. Dissertation. University of Zurich, Zurich. <https://doi.org/10.5167/uzh-77676>

Tóvári, J. (2014) *Forráskutatás a világhálón*. Eszterházy Károly Főiskola, Eger. Elérhető: <http://real.mtak.hu/id/eprint/50808>
(Utolsó elérés: 2026. 06. 10.)

Van Middelaar, L. (2016) *The Return of Politics – The European Union after the crises in the eurozone and Ukraine*. JCMS: Journal of Common Market Studies, 54(3), p. 495–507. <https://doi.org/10.1111/jcms.12336>

Von Ondarza, N. (2023) *The Crisis Governance of the European Union: More Responsibility Requires More Democratic Legitimacy*. Stiftung Wissenschaft Und Politik, SWP Research Paper, 2023(10), p. 1–35. <https://doi.org/10.18449/2023RP10>

Szemantikus adatgazdagítás példái a kulturális intézményekben

Examples for Semantic Enrichment in the GLAM Sector

Mátyás Melinda¹

¹ Monguz Információtechnológiai Kft.
ELTE Eötvös József Collegium
mmatyas@monguz.hu

Beérkezett: 2026. 05. 14. / Elfogadva: 2026. 06. 04. / Publikálva: 2026. 06. 30.

Tanulmányomban¹ a szemantikus adatgazdagításról és a módszereinek csoportosításáról szólok a közgyűjtemények világában. A szemantikus adatgazdagítás az adatgazdagításnak egy speciális formája, amely során megbízható helyekről származó linkekkel egészítik ki a meglevő forrásokat. Az Europeana meghatározása szerint a szemantikus adatgazdagítás az a folyamat, amely során kontrollált adatcsomagokból (például névterekből, online lexikonokból) vagy értékkészletszótárakból származó linkeket kapcsolnak a meglevő metaadatokhoz. Az egyes formátípusok bemutatásánál Marcia Lei Zeng, a téma egyik legkorábbi kutatójának csoportosítását használok (strukturált, félig strukturált és strukturálatlan adatok), valamint bemutatok néhány eszközt, valamint hazai és nemzetközi példákat. A tanulmány végén röviden arra is kitérek, hogy hogyan lehet felhasználni a mesterséges intelligenciát a meglevő adatgazdagítási eszközök mellett.

szemantikus adatgazdagítás, RDA, metaadatok, wikidata, kapcsolt adatok

My study¹ focuses on semantic enrichment within the GLAM sector. Semantic enrichment is a specialized form of data enrichment where data is enhanced with links to reliable external sources. According to the Europeana definition, semantic enrichment is a method in which data from controlled vocabularies (e.g., namespaces, online lexicons) is linked to existing metadata. In demonstrating these methods, I follow the framework established by Marcia Lei Zeng, one of the pioneers in this field. According to her, enrichment can be applied to structured, semi-structured, and unstructured data. I will present several tools and examples for these methods from both Hungarian and international GLAM institutions. Finally, I will briefly discuss how artificial intelligence can be integrated into semantic enrichment processes alongside existing tools.

semantic enrichment, linked data, metadata, wikidata

1. Bevezető: kulcsfogalmak és szakirodalom-vizsgálat

Tanulmányomban az adatgazdagítást tág értelemben vizsgálom. Azt a folyamatot értem adatgazdagítás alatt, amelynek során a kulturális intézmények a meglevő adataikhoz (akár leíró, akár audiovizuális) új, releváns adatokat, metaadatokat kapcsolnak kézzel és/vagy informatikai eszközökkel. Az adatgazdagításnak egy speciális formája a szemantikus adatgazdagítás, amikor megbízható helyekről származó linkekkel egészítik ki a meglevő forrásokat. A megbízható helyeket többféleképpen is meghatározhatjuk: informatikai szempontból nézve stabilan működő, hosszú távra tervezett szolgáltatást nyújtó helyek, szakmailag pedig ellenőrzött, általában kulturális intézmények által kezelt források, például helynevekről vagy személynevekről, amelyek rendelkeznek a kapcsolat kialakításához állandó linkekkel (URI). Az Europeana² meghatározása szerint³ a szemantikus adatgazdagítás az a folyamat, amelynek során kontrollált adatcsomagokból (például névterekből, online lexikonokból) vagy értékkészletszótárakból származó linkeket kapcsolnak a meglevő metaadatokhoz. A dolgozatom címében szereplő kulturális

intézmények alatt elsősorban a könyvtárakat, a múzeumokat és a levéltárakat értem (angolul a LAM Libraries, Archives, and Museums), és ilyen típusú intézményekből ismertetek példákat az adatgazdagítás tényleges megvalósítására.

Az adatgazdagítás nemcsak az adott közgyűjteménynek hasznos. A kulturális örökségi adatok a hitelességük kapcsán a digitális bölcsészeti kutatásokhoz is alapvető fontosságúak. Az értéknövelt adatok a kutatóknak is előnyösek, hiszen nő a visszakereshetőség, és nagyobb hangsúly kerül az adatok megosztására, hogy ezzel további kutatási lehetőségeket tegyenek lehetővé. A feladatra a gyűjteménytől és az erőforrásoktól függően különböző eszközöket használnak.

Az adatgazdagítás szemantikus formája szorosan kötődik a szemantikus webhez is, mivel a folyamat végeredményeként létrejövő metaadathoz kapcsolt linkek a szemantikus web alapját képezik. A szemantikus web Tim Berners-Lee meghatározása szerint a jelenlegi web kiterjesztése, amelyben az információt jól körülhatárolt leírásokkal látják el annak érdekében, hogy a gépek számára is értelmezhető legyen (Berners-Lee et al., 2001, p. 37). Az információ gép által értelmezhető egyik formája a LOD (Linked Open Data), amely strukturált és szabadon újrahazsnálható, géppel olvasható adat, s az információs rendszerek is fel tudják dolgozni, valamint felhasználni arra, hogy szemantikusan releváns kapcsolatokat hozzanak létre más LOD-adatcsomagokkal (Baca, Gill, 2015, p. 237). Az adatok közötti kapcsolat kialakításának egyik módja a Resource Description Framework (RDF) felhasználása, amely egy szabványos modell a webes adatcserére (RDF – Semantic Web Standards⁴). Az RDF egységes erőforrás-azonosítókat (Uniform Resource Identifier, URI) használ arra, hogy meghatározza az erőforrások nevét és helyét, valamint kifejezze az entitásokat és a közöttük levő kapcsolatokat ún. tripletek vagy hármasok formájában (alany, állítmány, tárgy kapcsolat), s ezzel építi fel az információ szemantikus hálózatát (Baca, Gill, 2015, p. 238). A könyvtári területen az International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) által 1998-ban létrehozott konceptuális modell a könyvtári adatbázisok új adatstruktúrájának kialakítására, a Functional Requirements for Bibliographic Records (FRBR) (OCLC: FRBR) is rendelkezik RDF-alapú kapcsolatleírással, ezért a könyvtáraktól, közgyűjteményektől sem áll távol az RDF alkalmazása. Ma ezt a modellt már felváltotta az IFLA LRM⁵ konceptuális modellje az adatok leírására. Az eredetileg FRBR-re és az FRAD-re (Functional Requirements for Authority Data) (Hamburger, 2011) épülő, digitális világ igényeihez igazított könyvtári szabvány az RDA (Resource Description and Access), amely egy rugalmas keretrendszer, a digitálisan és hagyományos úton keletkezett források leírására olyan módon, hogy a felhasználóközpontú kapcsolt adatokat állítja a középpontba. Megjegyzendő, hogy a 3R projekt (RDA Toolkit Restructure and Redesign, 2020) és az RDA-tartalom IFLA Library Reference Modell összehangolása (LRM) (Mering, 2019, p. 66) nagy lépést jelentett ahhoz, hogy ne teljesen különböző utakon fejlődjön a két meghatározó keretrendszer.

Az egyik könyvtári szférában elterjedt RDF-alapú adatmodell a BIBFRAME, amelyet a MARC-formátum (machine-readable cataloging) leváltására szántak, mivel a kapcsolt adatok elvein alapul, amelynek segítségével a bibliográfiai adatok jobban hasznosíthatók a könyvtáron belül és kívül is ("Librarianship studies & information technology: BIBFRAME (Bibliographic Framework)").

A szabályok és keretrendszerek ezen alkalmazásai is azt mutatják, hogy a kulturális intézmények törekednek arra, hogy kifejezzék adataik rejtett szemantikus potenciálját azáltal, hogy kapcsolatokat hoznak létre az adatbázisaikon belül és más hasonló kulturális intézmények adataival is oly módon, hogy az adataikat leírják szemantikus formában, és nyílt hozzáféréssel közzé is teszik (Daquino et al., 2017, 21:2). Az effajta közzététel abban is segít, hogy új lehetőségeket biztosít a kutatóknak az adatok felhasználására, valamint a felhasználóknak a böngészéshez és a kereséshez (Daquino et al., 2017, 21:2).

Az utóbbi évtizedekben a digitalizálás és online közzététel által nőtt ezen gyűjtemények hozzáférhetősége, de a közgyűjteményi adatok minőségének és megtalálhatóságának növelése érdekében a szemantikus gazdagítás is fontos stratégiává vált (Zeng, 2019, p. 2). A szemantikus webes átalakulás ösztönzésére már 2013-ban megjelent Mirna Willer és Gordon Dunsire könyve a bibliográfiai információk szervezéséről a szemantikus webes környezetben (Willer, Dunsire, 2013). A műben igyekeznek bemutatni a szemantikus webes technológiákat és hangsúlyozni, hogy az új technológiák alkalmazása miért válna a könyvtárak hasznára.

Magyarországon sajnos nem igazán terjedt el az adatgazdagítás a közgyűjteményekben. Véleményem szerint főként az intézmények informatikai területen mutatkozó erőforráshiánya, illetve az e területen jártas könyvtárosok alacsony száma miatt. Magyar nyelven egyelőre kevés gyakorlati alkalmazást találunk.

Az adatgazdagítással kapcsolatos joggyakorlatokkal a közgyűjtemények mellett a társadalom- és bölcsészettudományi kutatóközpontokban és kutatócsoportokban találkozhatunk, például a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi

Intézetében (ma ELTE HTK Irodalomtudományi Kutatóintézet) és az ELTE Humanizmus Kelet-Közép-Európában Kutatócsoport munkásságában, amely műhelyekből szintén hozok példát.

A következőkben az adatgazdagításról és az adatgazdagítási módszerekről szólok általánosan, majd a szemantikus formájáról írok részletesebben.

2. Adatgazdagítási módszerek csoportosítása

Marcia Lei Zeng, a Kent University munkatársa az adatokat középpontba állítva határozta meg kategóriáit a szemantikus adatgazdagítás bemutatására (2019, 2):

- Strukturált adatok: tudásszervező rendszerek és szótárak, LOD használatával növelhető a metaadat minősége és megtalálhatósága.
- Félig strukturált adatok: átalakíthatók strukturálttá entitásalapú szemantikus elemzéssel és annotációval, ezzel is növelve a hozzáférési pontok számát.
- Strukturálatlan adatok: adatbányászattal és tudásbázisok létrehozásával emelhető a megtalálhatóságuk.

2.1. Kapcsolt linkekkel való kiegészítés, szemantikus adatgazdagítás

Névterekben, tudástárakban és egyéb adatsomagokban található linkek kapcsolása, akár gépi (pl. OpenRefine), akár kézi eszközökkel, a meglevő adatokhoz vagy tudásbázisok (pl. Getty Vocabularies) linkelése – ez a módszer főleg a strukturált adatok gazdagítására alkalmazható, mivel itt a legformalizáltabb a kiinduló adat, főként, ha authority adatokat⁶ egészítenek ki. A kapcsolt linkek funkciója, hogy elősegítsék a közgyűjteményi adatok megtalálhatóságát és növeljék az adatminőséget, továbbá, hogy több lehetőséget biztosítsanak a többnyelvű keresésre és több információt nyújtsanak egy-egy authority adatról (például személynév esetén a szerző további műveihez, életrajzához is, illetve akár egy kapcsolódó gyűjtemény tételéhez is eljuthassunk) (Zeng, 2019, p. 7).

Az Europeana a kulturális örökség objektumai többnyelvű módon való kereshetőségét szintén kontrollált szótárak segítségével teszi lehetővé (Stiller, 2024). A felhasználható szótáraknak van egy külön listája, az Europeana dereferenceable vocabularies (Vocabularies Supported by Europeana⁷), mely tartalmazza a jelenleg támogatott szótárakat, például a Getty szótárát, a német Gemeinsame Normdatei (GND), a Wikidata és a Geonames, valamint listázza az elfogadás alatt álló szótárakat. Itt elérhető például az Europeana Eagle8 (Vocabularies. EAGLE Portal⁸) anyag és objektum típus szótára, amely az ókori görög és latin feliratok leírásához biztosít kontrollált szótárakat. A közgyűjteményeknek a támogatott szótárak listája igen hasznos forrást nyújthat az adatgazdagítás tervezésében. Az Europeana azzal is támogat, hogy elérhetővé teszi a saját rendszeresen frissülő útmutatóját az automatikus szemantikus adatgazdagításokról (Europeana Pro: Europeana Semantic Enrichment⁹).

A félig strukturált adatok szemantikus gazdagítására is van lehetőség, ehhez először szükséges a nem formalizált módon tárolt adatok elemzése, hogy a bennük található elemek beazonosításával egyértelművé váljon melyek alakíthatók hozzáférési ponttá. Ilyen félig strukturált források lehetnek a könyvtári leírásokban bizonyos MARC-mezők, egy fotógyűjtemény leírása vagy a levéltári segédanyagok szövege (Zeng, 2019, p. 13). Az adatok azonosítása különböző módszerekkel történhet. Az egyik lehetőség a szemantikus analízis, amelyhez több informatikai megoldás is a rendelkezésünkre áll. Használhatjuk többek között az OpenCalais¹⁰ vagy a Cogito Intelligence API¹¹ alkalmazásokat, amelyek többféle szakterületi tudás szervezési rendszerét és taxonómiáját használják a gépi tanulás és a mesterséges intelligencia vívmányaival kiegészítve (Zeng, 2019, p. 19).

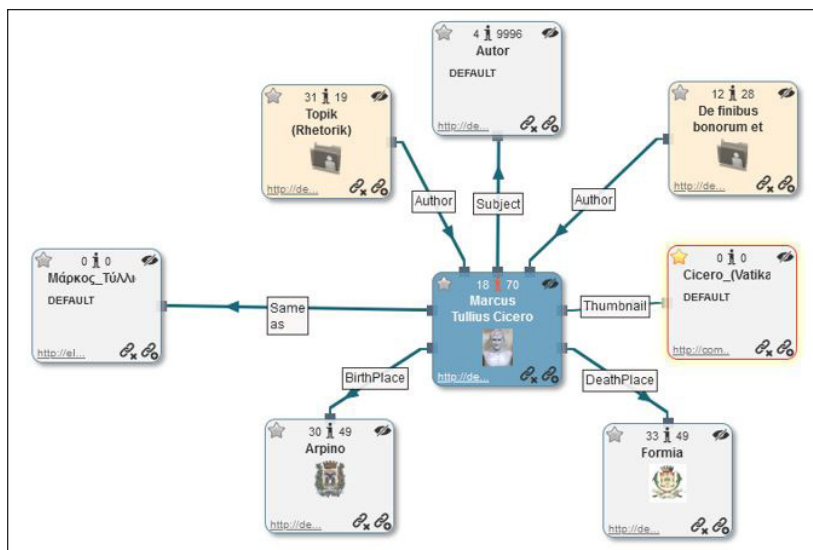
A szolgáltatások működési elve, hogy beazonosítják a szövegben többek között a tulajdonneveket (Named Entity Recognition, rövidítve NER) a természetes nyelvi feldolgozás (Natural Language Processing, rövidítve NLP) segítségével, bizonyos algoritmusok felhasználásával. A feldolgozás során ezeket az azonosított elemeket általában ontológiákba szervezik (Hinze et al., 2019, p. 311). A közgyűjtemény munkatársai a beazonosított kapcsolatokat vissza tudják építeni linkeként az eredeti adatbázisukba.

Az OpenRefine¹² program is hasonló eszköz, amelynek segítségével például megoldható, hogy a megnyitott táblázatos fájlban a kijelölt oszlopokon lefuttassuk az ún. Reconciliation (egyeztetés keresése) műveletet, amellyel az oszlop adataihoz többek között Wikidata-forrást keres, majd ellenőrzés és jóváhagyás után ki is egészíti a Wikidata-linkkel a táblázatunkat.

A strukturálatlan adatok esetében megkülönböztetjük a szövegalapú strukturálatlan adatokat. Ezeknél az adatgazdagításhoz a címkézés, szemantikus analízis, kivonatolás és adatbányászat lehet hatékony megoldás (Zeng, 2019, p. 20). A nem szövegalapú, strukturálatlan adatok adatgazdagításában a szemantikus annotáció és az ontológia alapú tudásbázisok felhasználása vezethet eredményre. Ezen eszközökre példák a Pundit¹³, a Mirador¹⁴, a Brat Rapid Annotation Tool¹⁵, a Recogito¹⁶ és a MapHub¹⁷ (Zeng, 2019, p. 20). Az eszközök kiválasztása attól függ, hogy milyen típusú strukturálatlan adatot szeretnénk gazdagítani: például képeket annotálni, videó- vagy hangfelvételeket ellátni kulcsszavakkal vagy tartalomjegyzékkel vagy akár szkennelt térképeket bővíteni szemantikusan kapcsolt adatokkal.

2.1.1. A DBpedia bemutatása és egy példa adatvizualizációs eszköz ismertetése

A szemantikus adatgazdagítás illusztrálására jó példa a DBpedia¹⁸ tudásgráf, amelyben a Wikipédia tartalmát jelenítik meg (rendszeresen frissítve) szemantikus kapcsolatokkal ellátva. A tudásgráfban 2015-ben 37 millió RDF-link mutatott több mint 30 különböző adatforrásra (Lehmann et al., 2015). A DBpedia szemantikus hálójára építve olyan adatvizualizációs megoldásokat lehet készíteni, mint például a HUN-REN Számítástechnikai és Automatizálási Kutatóintézet LODmilla¹⁹ eszköze, amelyen egy csomópontot (node) kiválasztva vizualizálhatók a hozzá vezető vagy tőle kifelé mutató kapcsolatok. Példámban Marcus Tullius Cicerót és néhány kapcsolatát tettem fel az adatmegjelenítő felületre (1. ábra). Az elkészített vizualizáció lementhető, megosztható. Az eredeti DBpedia-adatokat a 2. ábra szemlélteti, amely tartalmazza a DBpedia saját metaadatelemléteit is, amely a vizualizáción a csomópontokat összekötő élek (edge) elnevezéseiként látható. A LODmilla közel 10 éve készült, ami látszik is a felületen – első ránézésre nem tűnik modernnek –, viszont véleményem szerint a tudásgráf szemléltetésére napjainkban is egy jól használható eszköz (Micsik, Turbucz, Tóth, 2015). A bevezetőben említett linked data-alkalmazásokat összefoglaló cikk is bemutatja a LODmillát a csomópont – kapcsolatok vizualizációs eszközök között. A szerzők kiemelik, hogy azáltal, hogy az adatokat nem jeleníti meg egyből (a felhasználóknak kell rátenni azokat a felületre), megkönnyíti az információk felfedezését és a mélyebben levő kapcsolatok felderítését (Bernasconi et. al., 2023, p. 11).

1. ábra: Cicero - SZTAKI LODmilla

DBpedia	
Following Caesar's death, Cicero became an enemy of Mark Antony in the ensuing power struggle, attacking him in a series of speeches. He was proscribed as an enemy of the state by the Second Triumvirate and consequently executed by soldiers operating on their behalf in 43 BC having been intercepted during an attempted flight from the Italian peninsula. His severed hands and head were then, as a final revenge of Mark Antony, displayed on the Rostra. Petrarch's rediscovery of Cicero's letters is often credited for initiating the 14th-century Renaissance in public affairs, humanism, and classical Roman culture. According to Polish historian Józef Zieliński, "the Renaissance was above all things a revival of Cicero, and only after him and through him of the rest of Classical antiquity." The peak of Cicero's authority and prestige came during the 18th-century Enlightenment, and his impact on leading Enlightenment thinkers and political theorists such as John Locke, David Hume, Montesquieu and Edmund Burke was substantial. His works rank among the most influential in global culture, and today still constitute one of the most important bodies of primary material for the writing and revision of Roman history, especially the last days of the Roman Republic. (en)	
<code>db:birthDate</code>	-106-01-03 (xsd:date)
<code>db:birthPlace</code>	- db:Roman_Italy - db:Roman_Republic - db:Arpino
<code>db:birthYear</code>	-106-01-01 (xsd:gYear)
<code>db:deathDate</code>	-043-12-07 (xsd:date)

2. ábra: Cicero - DBpedia

2.1.2. Szemantikus adatgazdagítás az Europeanán

A 2008-ban elérhetővé tett Europeana-gyűjteményben már 2011-től elkezdődött egy hároméves adatgazdagítási projekt azzal a céllal, hogy a természettudományi anyagok szélesebb köréhez biztosítson hozzáférést, és összekapcsolja azokat a kulturális örökség területével (OpenUp! Network: Opening up the Natural History Heritage for Europeana, 2024; Koch, Koch 2017, p. 172). A program során a Pentaho Kettle²⁰ szolgáltatást használták a különböző forrásokból érkező heterogén adatok egységesítésére és az ETL (Extract, Transform, Load = kivonatolás, átalakítás és betöltés) feladatokra. Az átalakítást követő ellenőrzés után OAI-PMH-val importálták az adatokat a felhasználáshoz. Az Europeanán így olyan köznevekkel, címkékkel gazdagított kollekciók jöttek létre a természettudományos forrásokból, amelyek a szélesebb közönség (például turisták, diákok) számára is hozzáférhetőbbé tették az adatokat (Koch, Koch 2017, p. 172–73).

Napjainkra az OpenUp Hálózat az Europeana természettudományi aggregátorává vált, és folyamatosan bővíti az adatok körét, illetve várja az újabb, természettudományhoz kapcsolódó intézmények csatlakozását. Jelenleg többnyelvű szakterületi szótár elemeivel, biodiverzitási irodalommal, georeferált adatokkal és a laikusok számára is jobb megértést biztosító kulcsszavakkal gazdagítják a hálózat gyűjteményeit. Ez utóbbihoz kapcsolódóan létezik egy crowdsourcing felület is, ahol önkéntesek bevonásával²¹ kiegészítő információk hozzáadásával (például kapcsolódó Europeana-tartalmak linkelésével) az aktuális természettudományi projektek adatait egy igen látványos és felhasználóbarát keretrendszerben jelenítik meg (De Smedt, S. et al., 2024, p. 32.).

Az Europeana korábban hivatkozott szemantikus adatgazdagítási keretrendszere leírja az általános adatgazdagítás részleteit (Europeana Semantic Enrichment Framework, 2021). Ebből fontos kiemelni, hogy a gazdagítás a platform összes tartalmára kiterjed, amilyen mértékben az lehetséges. Az adatgazdagítás sikeressége ugyanis nagymértékben függ a meglévő aggregált adatok minőségétől. A gazdagításra használt források köre jól meghatározott és folyamatosan revideált.²² Az adatok megfeleltetése szabályrendszer alapján történik. A gazdagításra használt forrásokban kis- és nagybetű-érzékeny módon keresik le gépi eszközökkel a beazonosítandó helyek, fogalmak, szereplők, időszakok és szervezetek szöveges címkéjét. A folyamat eredményeképpen SKOS²³ címkékhez rendelik hozzá a beazonosított entitásokat, és csatolják a forrásból a megfelelő URI-t az Europeana adatához. Az adatgazdagításhoz többféle gépi eszközt használnak: az Annocultor egy továbbfejlesztett változatát REST API-val,²⁴ a Metist és MongoDB-t a tároláshoz. A gazdagítás eredményét értékelik is, ebben a *Többnyelvű és szemantikus gazdagítási stratégia* csoportnak²⁵ a legnagyobb szerepe.

Ha megnézzük a MuseuMap²⁶, a hazai múzeumi ágazati szektor aggregátorának a tartalmait az Europeanán, megfigyelhetjük az adatgazdagítás hozadékát: látunk példát arra, hogy az alkotóhoz Wikipédia-azonosító került („Fodor Ilda: Tenger növényei - Meduza”), és arra is, hogy a készítés helye ki lett egészítve Geonames-URI-val („Könyv: kézi aranyozás”) (3. ábra).

Tenger növényei - Meduza

Plasztikus, különféle eszközökkel áttört, strukturált felületű organikus alakzat. Felületét vékony, fekete szabálytalan mintázat hálózta be. A kúpos oldalán nyolc csigavonalas nyúlvány található.

Ezt az tárgyat az **Jósa András Múzeum** biztosítja és karbantartja
 Megtekintés a szolgáltató intézmény honlapján

Jó tudni **Minden metaadat** hely

Alkotó	https://hu.wikipedia.org/wiki/Fodor_Ilda
Tárgy	égetett ; festett
Az tárgy típusa	szobor ; képzőművészet ; sculpture (visual works) ; szobrászat ; Szobrászat
Közepes	samott
Szolgáltató intézmény	Jósa András Múzeum
Aggregátor	MuseuMap

3. ábra: MuseuMapból aggregált leírás adatgazdagítással

Az még valószínűleg további fejlesztendő a felületen, hogy a beszúrt linkek tényleges linkként is működjenek, illetve nem szerencsés, hogy Fodor Ilda esetében a meglevő nevet felülírta a Wikipédia-link, a készítés helye esetében az érték a meglevő mellé került (4. ábra).

Könyv	
Ezt az tárgyat az Iparművészeti Múzeum biztosítja és karbantartja	
Megtekintés a szolgáltató intézmény honlapján ↗	
Jó tudni	Minden metaadat hely
Tárgy	aranyozott ; bőrkötés ; vaknyomással díszített
Az tárgy típusa	könyv ; iparművészet ; books ; könyv ; Könyv ; Iparművészet
Közepes	bőr ; papírtábla ; papír ; Papír
Szolgáltató intézmény	Iparművészeti Múzeum
Aggregátor	MuseumMap
Az ebben a tárgyban szereplő adathordozó licence (hacsak másképp nincs meghatározva).	http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/
Létrehozás dátuma	1716 : 1716
Helyek	http://www.geonames.org/3057124 ; Tyrnau : Nagyszombat ; Szlovákia
Azonosító	oai-aggregated-bib9569779 ; imm-object-35192 ; 19882. ; imm:35192 ; imm:35192
Terjedelem	magasság : 15.5 cm ; szélesség : 10 cm ; vastagság : 3.2 cm ;

4. ábra: MuseumMapból aggregált tartalom - Geonames-linkkel kiegészítve

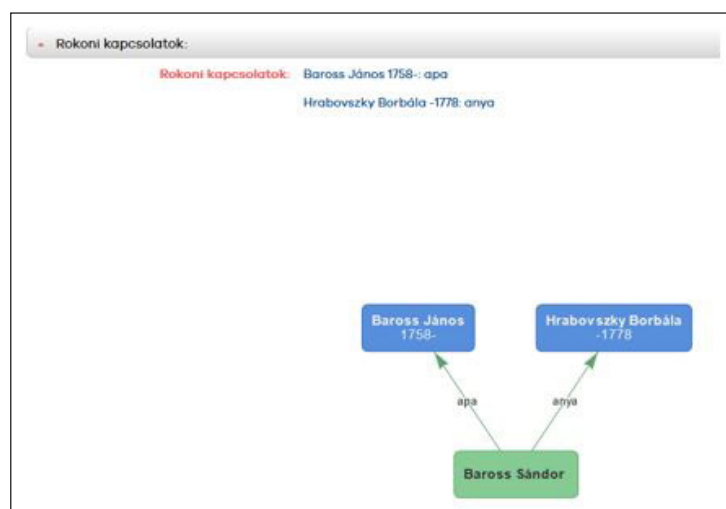
2.1.3. Félig strukturált levéltári és régészeti adatok gazdagítása

A Kanti Egyetem munkatársai többféle szemantikus annotáló eszközt használva gazdagították 16 különböző intézmény levéltári segédleteinek leírását²⁷ (Zeng 2019, p. 15–17). A felismert entitások közé tartoztak a személynevek, az intézménynevek, a földrajzi nevek és az események; kevésbé felismertekhez pedig a közösségi címkék (social tags), a termékek és az iparági kifejezések (Zeng, 2019, p. 16).

Egy másik projektben CIDOC-CRM-alapú²⁸ ontológiát és szemantikus annotáló eszközöket használva adtak értelmes plusz információkat régészeti jelentéseket tartalmazó digitális könyvtári állományhoz (Vlachidis et al., 2013). A vállalkozás eredményeit bemutató Androkinos portál sajnos 2024 júniusa óta nem elérhető, de szerencsére a Wayback Machine²⁹ segítségével még visszakereshető.

2.1.4. Adatgazdagítás a Petőfi Irodalmi Múzeum személynévterében

A Petőfi Irodalmi Múzeum (PIM)³⁰ szemantikus webbel kapcsolatos törekvéseit Hubay Miklós mutatta be. Tanulmányából két megvalósítást emelek ki: a hálóban ábrázolt családi kapcsolatokat és a névterekre vagy külső forrásokra mutató linkekkel való gazdagítást (Hubay, 2020b, p. 119). Az előbbinél a rokoni kapcsolatok a szöveges leírason kívül megjelennek egy kapcsolati hálóban is, amelyen az élek a rokoni kapcsolatot mutatják, a csomópontok pedig az egyes személyek neveit (5. ábra). Az utóbbi során Wikipédia, Wikidata, ISNI (International Standard Name Identifier) és VIAF (Virtual International Authority File) linkekkel egészültek ki a személynévrekordok, ami úttörő és példaértékű a hazai közgyűjtemények katalógusában (6. ábra).

5. ábra: PIM Névtér - rokoni kapcsolatok

József Attila

Adatbázis: Magyar életrajzi index (Név); Magyar életrajzi index (Nekrológ); Magyar írók sírjai; Díjazottak; Budapest topográfia/Lakók

Egységesített név: József Attila

Születés/Halálozás: 1905-1937

Névvarians: J. A.; -JA-

Foglalkozás: költő (foglalkozás); műfordító (foglalkozás); lapszerkesztő (foglalkozás); újságíró (foglalkozás)

Születési hely: Budapest

Pontos születési dátum: 1905. IV. 11.

Halálozási hely: Balatonszárszó

Pontos halálozási dátum: 1937. XII. 3.

Temető: Kerepesi

Parcella: 35-2-59

Tagság: Magyar Újságírók Szövetsége

Halálozási adat forrása: BH 1937. dec. 5

Rokoni kapcsolatok:

Díj:

Megjegyzés:

Adatforrások:

Wiki: https://hu.wikipedia.org/wiki/J%C3%B3zsef_Attila

Külső névterek:

ISNI: <https://isni.org/xslt/DB-12/CMD?ACT=SRCH&IKT=8006&TRM=ISN%3A0000000083739388>

Wikidata: <http://www.wikidata.org/entity/Q313359>

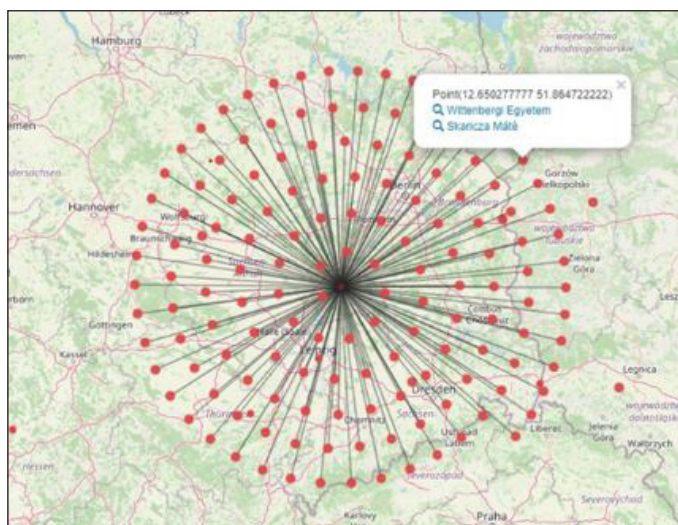
VIAF: <https://viaf.org/viaf/39379044>

6. ábra: PIM Névtér - névtér linkek

Hubay Miklós 2024-ben történt szóbeli közlése alapján a képernyőképek készítése óta a külső szolgáltatásokra mutató linkek köre tovább bővült: bekerültek a PIM névtérbe³¹ a Magyar Nemzeti Levéltár (MNL) online adatbázisaiban található közel 200 irodalmi vonatkozású személy oldalára mutató linkek, illetve az MNL oldaláról³² is visszamutatnak ezeknek a személyeknek a rekordjai a PIM Névtérre külső hivatkozásként.

2.1.5. Wiki-alapú hazai példák

Az ITIdata³³ és az ELTEdata³⁴ szemantikus adatbázis felületének alapja az eleve szemantikus kapcsolatokra épülő, nyílt forráskódú Wikibase szoftver. Az adatszerkezetük részben követi a Wikidata struktúráját (Dobás, Fellegi, Palkó, 2023, p. 192). Mindkét adatbázisban a szülő intézményhez (a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézetéhez és az Eötvös Loránd Tudományegyetemhez) kapcsolódó kutatási projekteknél keletkezett adathalmazokat tesznek közzé RDF-állítások formájában. Ez lehetőséget biztosít az adatok legkülönbözőbb lekérdezésére SPARQL-formátumban, illetve különböző vizualizációk készítésére. A HECE-lexikonból³⁵ például vizualizált módon ábrázolták a humanisták peregrinációit (7. ábra). Az ITIdata egyik nagy projektje a Magyar Irodalomtörténeti Bibliográfia migrálása relációs adatbázisból a Wikibase-be, amelyhez 2025-ben készült egy felhasználóbarát keresőfelület, amelyről Dobás Kata és Szekrényes István számol be. (Dobás, Szekrényes, 2025 p. 60–61)

7. ábra: HECE – vizualizáció

3. Összefoglalás és kitekintés a jövőbeli lehetőségekre

A téma sokrétűsége és szerteágazósága kapcsán tanulmányomban igyekeztem egy általános képet adni a szemantikus adatgazdagítás részéről. Az adatgazdagítással a hazai kulturális intézményeknek is érdemes lenne többet foglalkozniuk, mivel ez alapját képezhetné a későbbi szemantikus adatkezelésnek, illetve az új szabványoknak való megfelelésnek is.

A jövőre tekintve igen izgalmas kérdés, hogy az adatgazdagítás eszköztárát hogyan fogja befolyásolni a mesterséges intelligencia (MI). Kiváltja-e a mostani számos szemantikus annotáló eszközt vagy az emberi validálás feladatait az eredmények ellenőrzésében. A többször idézett Marcia Lei Zengnek és szerzőtársának már született egy tanulmánya a kulturális örökség adatainak kezelése és a mesterséges intelligencia kapcsolatáról, amely egyelőre csak kínai nyelven (angol absztrakttal) érhető el (Fan, Zeng, 2024). A szerzők hangsúlyozzák, hogy az emberi értelem és felügyelet továbbra is meghatározó szerepet kell kapjon az adatmodellezésben és az adatok értelmezésében, valamint a mesterséges intelligencia által generált adatok fölött is, azért, hogy biztosítsák az eredményül létrejött új adatok megbízhatóságát, hitelességét és értelmezhetőségét.

Valószínűsíthető, hogy a mesterséges intelligencia használatának elterjedésével háttérbe szorulnak a közösségi közreműködési alkalmazások, mivel sok feladatot át tudnak majd venni az MI-alapú rendszerek. A kapcsolt adatokkal való kiegészítés és a könyvtárak elmozdulása az új könyvtári szabványok felé várhatóan megerősödik, mivel az ezen folyamatok során hozzáadott értékek a mesterséges intelligencia számára is hasznos forrásul szolgálhatnak majd. 2024-ben európai uniós támogatással létrejött egy kapacitásbővítésre szánt platform³⁶ azzal a céllal, hogy a kulturális örökségi intézmények minél hatékonyabban tudják kihasználni a mesterséges intelligenciát.

Jegyzetek

¹ A tanulmány a következő szakdolgozat egy részének szerkesztett változata: Mátyás, M. (2024) *Adatgazdagítás a kulturális intézményekben: hazai és nemzetközi példák*. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest.

² Az Europeana az Európai Unió által létrehozott gyűjtőportál, amely digitalizált kulturálisörökség-tartalmakat gyűjt ágazati aggregátorokon keresztül elsősorban európai országokból. A gyűjtőportál funkció mellett innovatív digitális megoldásokkal törekszik a metaadatok egységes kezelésére és adatgazdagítására is.

³ Europeana Semantic Enrichment Framework. 2021. Elérhető: <https://docs.google.com/document/d/1JvjrWMTpMIH7WnuieNqCt0zpJAXUPo6x4uMBj1pEx0Y/> (Utolsó elérés: 2026. 06. 01.)

⁴ RDF – Semantic Web Standards. Elérhető: <https://www.w3.org/RDF/> (Utolsó elérés: 2026. 06. 01.)

⁵ IFLA Library Reference Model: A Conceptual Model for Bibliographic Information. Elérhető: <https://repository.ifla.org/handle/20.500.14598/40.2>; a magyar fordítása itt érhető el: <https://repository.ifla.org/handle/20.500.14598/46> (Utolsó elérés: 2026. 06. 01.)

⁶ Az authority – besorolási rekord elnevezéssel Ungváry Rudolf foglalkozik (l. Ungváry 2019, p. 333), de az Országos Könyvtári Szabványosítási Bizottság ajánlása alapján írok authorityt.

⁷ A tanulmány írásakor 40 tétel szerepelt a listán: Vocabularies Supported by Europeana. Europeana PRO. Elérhető: https://docs.google.com/spreadsheets/u/1/d/1BoDNolkcp_qfvVShdOZyGcf61XslcwKF2MdGcgYs20 (Utolsó elérés: 2026. 06. 01.)

⁸ Vocabularies. EAGLE Portal. Elérhető: <https://www.eagle-network.eu/resources/vocabularies/> (Utolsó elérés: 2026. 06. 01.)

⁹ Europeana Pro: Europeana Semantic Enrichment. Elérhető: <https://pro.europeana.eu/page/europeana-semantic-enrichment> (Utolsó elérés: 2026. 06. 03.)

¹⁰ Open Calais. Elérhető: <https://weadapt.org/organisation/open-calais/> (Utolsó elérés: 2026. 06. 03.) Kiegészítő információ: Az OpenCalais eredetileg a Thomson Reuters terméke volt, de napjainkra LSEG Data & Analytics (korábban Refinitiv) vállalkozáshoz tartozik. Lsd. https://developers.lseg.com/content/devportal/en_us/api-catalog/open-perm-id/intelligent-tagging-restful-api.html (Utolsó elérés: 2026. 06. 03.)

¹¹ Egy leírás és képernyőkép elérhető róla itt, de már nem működik sajnos az eredeti weboldala és a dokumentációja, archívumokban még lehetséges, hogy megtalálható: <https://www.outsystems.com/forge/component-overview/3410/expert-system-cogito-api-o11> (Utolsó elérés: 2026. 06. 03.)

¹² Az OpenRefine elérhetősége: <https://openrefine.org/> (Utolsó elérés: 2026. 06. 03.)

¹³ A Pundit elérhetősége: <https://thepund.it/> (Utolsó elérés: 2026. 06. 03.)

¹⁴ A Mirador képnézegető annotációs pluginja: <https://github.com/ProjectMirador/mirador-annotations> (Utolsó elérés: 2026. 06. 03.)

¹⁵ A Brat Rapid Annotation Tool elérhető itt, bár nem a legfrissebb, de részletes dokumentációt és útmutatót is tartalmaz az oldal: <https://brat.nlplab.org/index.html> (Utolsó elérés: 2026. 06. 03.)

¹⁶ A Recogito elérhetősége: <https://recogito.pelagios.org/> (Utolsó elérés: 2026. 06. 03.)

¹⁷ A MapHub elérhetősége: <https://maphub.net/> (Utolsó elérés: 2026. 06. 03.)

¹⁸ A DBpedia elérhetősége: <https://dbpedia.org/fct/> (Utolsó elérés: 2026. 06. 03.)

¹⁹ A LODMilla elérhető itt: <https://lodmilla.sztaki.hu/lodmilla/> (Utolsó elérés: 2026. 06. 03.)

²⁰ A Pentaho program elérhetősége: <https://pentaho.com/products/pentaho-data-integration/> (Utolsó elérés: 2026. 06. 03.)

²¹ A LinBi adatgazdagító felület linkje: <https://linbi.ait.co.at/linbi-enrichment-platform> (Utolsó elérés: 2026. 06. 03.)

²² Lásd a tanulmány 2.1. alfejezetének általános részét.

²³ SKOS Simple Knowledge Organization System. Elérhető: <https://www.w3.org/2004/02/skos/> (Utolsó elérés: 2026. 06. 03.)

²⁴ Enrichment Framework API & Instructions. Elérhető: <https://docs.google.com/document/d/1fjVG-F4K7xl4oHuv1COGOVP-1H6PhM2Fd6hMSwQdvDYY/> (Utolsó elérés: 2026. 06. 03.)

²⁵ Europeana Pro: Multilingual and Semantic Enrichment Strategy. Elérhető: <https://pro.europeana.eu/project/multilingual-and-semantic-enrichment-strategy> (Utolsó elérés: 2026. 06. 01.)

²⁶ A MuseuMap elérhetősége: <https://www.museumap.hu/> (Utolsó elérés: 2026. 06. 01.)

²⁷ A levéltári segédletek általában szöveges dokumentumok, amelyekben útmutatást adnak a kutatóknak az adott gyűjtemény használatához.

- ²⁸ A CIDOC CRM modellről bővebben: <https://cidoc-crm.org/> (Utolsó elérés: 2026. 06. 01.)
- ²⁹ Wayback Machine: Androkinos: Digital Humanities Semantic Annotation of Archaeological Grey Literature. Elérhető: <http://web.archive.org/web/20240614180901/http://www.andronikos.co.uk/> (Utolsó elérés: 2026. 06. 03.)
- ³⁰ Petőfi Irodalmi Múzeum. Elérhető: <https://pim.hu/> (Utolsó elérés: 2026. 06. 03.)
- ³¹ PIM Névtér: Arany János. Elérhető: <https://resolver.pim.hu/auth/PIM41404> (Utolsó elérés: 2026. 06. 03.)
- ³² Petőfi közössége. MNL AdatbázisokOnline: Arany János. Elérhető: <https://adatbazisokonline.mnl.gov.hu/adatbazis/petofi-kozossege/adatlap/103482> (Utolsó elérés: 2026. 06. 03.)
- ³³ DigiPhil: ITIdata. Elérhető: https://itidata.abtk.hu/wiki/Main_Page (Utolsó elérés: 2026. 06. 03.)
- ³⁴ elte.dh: ELTEdata. Elérhető: https://eltdata.elte-dh.hu/wiki/Main_Page (Utolsó elérés: 2026. 06. 03.)
- ³⁵ MTA–ELTE Humanizmus Kelet-Közép-Európában Lendület Kutatócsoport, Történeti Értelmisségi Hálózatok - HECEdata. Elérhető: <https://eltdata.elte-dh.hu/wiki/HECE> (Utolsó elérés: 2026. 06. 03.)
- ³⁶ AI4Culture. Elérhető: <https://ai4culture.eu/project/mission> (Utolsó elérés: 2026. 06. 03.)

Felhasznált és ajánlott források

- Baca, M., Gill, M. (2015) *Encoding Multilingual Knowledge Systems in the Digital Age: The Getty Vocabularies*. Knowledge Organization, 42(4), p. 232–243. <https://doi.org/10.5771/0943-7444-2015-4-232>
- Bernasconi, E. et al. (2023) *Linked Data Interfaces: A Survey*. Information, 14(9), art. 483. <https://doi.org/10.3390/info14090483>
- Berners-Lee, T., Hendler, J., Lassila, O. (2001) *The semantic web*. Scientific American, 284(5), p. 34–43. <https://doi.org/10.1038/scientificamerican0501-34>
- Daquino, M. et al. (2017) *Enhancing Semantic Expressivity in the Cultural Heritage Domain: Exposing the Zeri Photo Archive as Linked Open Data*. Journal on Computing and Cultural Heritage, 10(4), art. 21. <https://doi.org/10.1145/3051487>
- De Smedt, S. et al. (2024) *Ten lessons learned from the mass digitisation of a herbarium collection*. PhytoKeys, 244, p. 23–37. <https://doi.org/10.3897/phytokeys.244.120112>
- Dobás, K., Fellegi, Zs., Palkó, G. (2023) *A kis gömböc meséje – az ITIdata irodalomtudományos adatbázis fejlesztése 2022–2023-ban*. In: Hungarnet Egyesület (szerk.) *Új technológiákkal, új tartalmakkal a jövő digitális transzformációja felé*: 32. Networkshop: országos konferencia, Veszprém, április 12–14. p. 192–198. Hungarnet Egyesület, Budapest. <https://doi.org/10.31915/NWS.2023.28>
- Dobás, K., Szekrényes, I. (2025) *Az ITIdata szemantikus adatbázis új keresőfelületei*. In: Oktatási, kutatási és közgyűjteményi infrastruktúrák és tartalmak: digitális transzformáció felsőfokon: Workshop 2025: 34. Országos Informatikai Konferencia, Győr, május 13–15. p. 58–65. Hungarnet Egyesület, Budapest. ISBN: 978-615-6792-15-0. <https://doi.org/10.31915/NWS.2025.7>
- Fan, W., Zeng, M. L. (2024) *Exploring the Generation Path of Smart Data for the Activation and Utilization of Cultural Heritage in the New Era of AI*. Journal of Library Science in China, 50(2), p. 4–29. <https://doi.org/10.13530/j.cnki.jlis.2024010>
- Gracy, K. F., Zeng, M. L., Skirvin, L. (2013) *Exploring Methods to Improve Access to Music Resources by Aligning Library Data with Linked Data: A Report of Methodologies and Preliminary Findings*. Journal of the American Society for Information Science and Technology, 64(10), p. 2078–2099. <https://doi.org/10.1002/asi.22914>
- Hamburger, S. (2011) *Functional Requirements for Authority Data: A Conceptual Model*. Library Collections, Acquisitions, & Technical Services, 35(1), p. 41. <https://doi.org/10.1080/14649055.2011.10766293>

- Hinze, A. et al. (2019) *Capisco: Low-Cost Concept-Based Access to Digital Libraries*. International Journal on Digital Libraries, 20(4), p. 307–334. <https://doi.org/10.1007/s00799-018-0232-3>
- Hubay, M. (2019) *Tények, mítoszok és lehetőségek a szemantikus web világában*. Könyvtári Figyelő, 29(2), p. 245–253. Elérhető: <https://epa.oszk.hu/00100/00143/00356/pdf/> (Utolsó elérés: 2026. 06. 01.)
- Hubay, M. (2020a) *Adatgazdagítás, adatszolgáltatás és discovery hagyományos és szemantikus metaadat-környezetben*. Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 67(5), p. 291–300. Elérhető: <https://journals.bme.hu/tmt/article/view/35421> (Utolsó elérés: 2026. 06. 01.)
- Hubay, M. (2020b) *Rekordkapcsolattól a szemantikus kapcsolatig: A Petőfi Irodalmi Múzeum személynévtére és az értelemmel teli világháló*. In: Hagyományok és kihívások, p. 115–123. https://doi.org/10.21862/HagyKihiv_2019.115
- Koch, W., Koch, G. (2017) *Aggregation and Management of Metadata in the Context of Europeana*. VOEB-Mitteilungen, 70(2), p. 170–178. <https://doi.org/10.31263/voebm.v70i2.1776>
- Lehmann, J. et al. (2015) *DBpedia – A Large-Scale, Multilingual Knowledge Base Extracted from Wikipedia*. Semantic Web, 6(2), p. 167–195. <https://doi.org/10.3233/SW-140134>
- Mering, M. (2019) *IFLA Library Reference Model, RDA, and Serials in a Nutshell*. Serials Review, 45(1–2), p. 66–68. <https://doi.org/10.1080/00987913.2019.1627691>
- Micsik, A., Turbucz, S., Tóth, Z. (2015) *Exploring Publication Metadata Graphs with the LODmilla Browser and Editor*. International Journal on Digital Libraries, 16(1), p. 15–24. <https://doi.org/10.1007/s00799-014-0130-2>
- Neuböck, V. G. (2019) *Crowdsourcing an der oberösterreichischen Landesbibliothek*. VOEB-Mitteilungen, 72(2), p. 297–309. <https://doi.org/10.31263/voebm.v72i2.2834>
- Stiller, J. (2024) *Multilingual Developments in Digital Cultural Heritage - Problem Space and Solutions*. EuropeanaTech Insight, 2024(17). Elérhető: <https://pro.europeana.eu/page/issue-17-multilinguality> (Utolsó elérés: 2026. 06. 04.)
- Subirats, I., Zeng, M. L. (2020) *Linked Open Data Enabled Bibliographical Data (LODE-BD) 3.0*. FAO, Rome. Elérhető: <https://openknowledge.fao.org/handle/20.500.14283/cb2209en> (Utolsó elérés: 2026. 06. 01.)
- Ungváry, R. (2019) *Besorolási, szabványosított, normatív vagy »autorizált«*. Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 66(6), p. 328–342. Elérhető: <https://journals.bme.hu/tmt/article/view/35873> (Utolsó elérés: 2026. 06. 01.)
- Vlachidis, A. et al. (2013) *Automatic Metadata Generation in an Archaeological Digital Library: Semantic Annotation of Grey Literature*. In: Przepiórkowski, A. et al. (szerk.) Computational Linguistics: Applications. p. 187–202. Springer, Berlin, Heidelberg. https://doi.org/10.1007/978-3-642-34399-5_10
- Weitz, J. et al. (2016) *Mining MARC's Hidden Treasures: Initial Investigations Into How Notes of the Past Might Shape Our Future*. Journal of Library Metadata, 16(3–4), p. 166–180. <https://doi.org/10.1080/19386389.2016.1262653>
- Willer, M., Dunsire, G. (2013) *Bibliographic Information Organization in the Semantic Web*. Chandos Publishing, Oxford. <https://doi.org/10.1533/9781780633978>
- Zeng, M. L., Chan, L. M. (2004) *Trends and Issues in Establishing Interoperability among Knowledge Organization Systems*. Journal of the American Society for Information Science and Technology, 55(5), p. 377–395. <https://doi.org/10.1002/asi.10387>
- Zeng, M. L. (2019) *Semantic Enrichment for Enhancing LAM Data and Supporting Digital Humanities*. Profesional de La Información, 28(1). <https://doi.org/10.3145/epi.2019.ene.03>
- Zumer, M., Zeng, M. L., Mitchell, J. S. (2012) *FRBRizing KOS Relationships: Applying the FRBR Model to Versions of the DDC*. In: Nee-lameghan, A., Raghavan, K. S. (szerk.) Categories, Contexts and Relations in Knowledge Organization. p. 190–194. Ergon-Verlag GmbH, Würzburg. Elérhető: <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000342292200029> (Utolsó elérés: 2026. 06. 01.)

Managing the Largest European Statistical Collection: Traditions, Missions and Modernity in the Life and the Future of the Hungarian Statistical Office Library

Balázs Horváth¹

¹ Office of the National Assembly
horvath.balazs8910@gmail.com

Received: 11 May 2026 / Accepted: 13 May 2026 / Published: 01 June 2026

The study provides a brief overview and description of the establishment and operation of the Hungarian statistical library from the 19th century to the present day, covering the composition and use of the collection, as well as the institution's major achievements, completed projects, and milestones in recent years. The author also outlines the relationship between the library and its parent institution, the statistical office, describes the current state of affairs, and at the same time formulates numerous suggestions and ideas regarding the most effective possible cooperation between the two organizations in the future, primarily in the areas of statistical information services and research support. As a former member of the library staff, the author held various positions (reference librarian, cultural representative, researcher, team leader, head of department) between 2015 and 2025.¹

statistical library, statistical office, statistics, library and information services, history of statistics, Hungary, 19–21th century

1. Introduction

Several factors played a decisive role in the creation of this study. Perhaps the most important of these is that very little has been written about the operations of the Hungarian Central Statistical Office Library in recent years, even though it is, after all, a national specialized library. On the other hand, I believed that in connection with the 2024 survey on European statistical libraries – initiated by the library of the French statistical office and described in this journal² – it might be worthwhile to present the Hungarian institution in detail in an article, for both the Hungarian and international professional audiences. This idea, however, was met with the reality that no foreign-language material was available about the library, so the study was published in English.³

However, this article aims not only to describe what has been, but also to illustrate what might be. The ways in which we use data and information today are changing significantly, just as libraries themselves are. Statistical libraries will be no exception. Libraries and statistical offices alike must adapt to these changes – to digitization and the phenomenon of datafication – in order to meet the demands placed on them by both the government and users. The study also formulates recommendations in this area and, using the example of the Hungarian statistical library, proposes information-providing, research-supporting, and socially oriented collaborations that can be established between statistical offices and their libraries, offering mutual benefits to both parties.

2. A Brief History of the Library and an Overview of its Operations from the Beginnings to the Present

The establishment of the statistical library coincides with the foundation of the ministerial department set up on May 25, 1867, which served as the predecessor to the main body of official statistics in Hungary – the statistical office. This department, which was granted official status and greater independence in 1871, operated under the supervision of the Ministry of Agriculture, Industry and Trade.

Its first head was Károly Keleti (1833–1892), a renowned economic writer of the era, who directed the institution for 25 years. Keleti considered it of utmost importance that the staff of the statistical office had access to contemporary Hungarian and international literature in economics, statistics, law, and political science. To this end, he strongly advocated for the establishment of a statistical library to support official functions.

Realizing this goal, he even donated books from his own library to the new collection and aimed to secure – through legislation – that the office's library would receive a copy of every publication issued in Hungary falling within its scope (statistics, demography, economics, law and political science, political history, history, sociology, and geography) (Horváth, 2022, p. 121).

This objective was only realized after Keleti's death, through Act No. XXXV of 1897,⁴ which granted the library of the statistical office legal deposit rights. As a result, the library expanded its role from serving solely internal institutional purposes and became accessible to the public. The library still holds legal deposit rights to this day, and it remains open not only to Hungarian, but also to foreign citizens.

In 1871, Keleti appointed Imre Findura (1844–1930), a geographical writer and local historian from Vác, as the first head of the library. Findura directed the institution for more than 30 years (Lencsés, Rózsa, 2014, p. 210). Thanks to his work, the initial collection of barely two thousand volumes had grown to over 60 000 volumes by 1895, making the organization the second-largest official library in the country.

In 1885, Findura compiled the library's first printed catalogue⁵ and established an international exchange system⁶ – which still functions to a lesser extent nowadays – with foreign national statistical offices, as well as other organizations and research institutes. As a result, the library gained access to all major international statistical publications.

Following the previously mentioned Act of 1897, the library began receiving not only professional publications but also literary works and other types of publications. Additionally, it collected numerous periodicals, journals, annual reports, school bulletins, directories, and maps. Over time, fiction and popular literature also became an increasingly significant part of the collection, which rapidly expanded. The institution – originally located within the statistical office's building – established and operated three central storage depots and one external repository over the course of the 20th century, just as it does today. Currently, the library's holdings exceed 1,1 million documents. The collection grows by approximately 12 000 to 15 000 volumes annually, although professional literature now represents only a negligible portion of this growth.

The year 2010 marked a milestone in the library's operation, as its previously public services were expanded to allow residents of Budapest's 2nd district to borrow documents. In preparation for this, a former storage area was completely renovated and transformed into an open-shelf reading room between 2009 and 2010. With a lending collection of 10 000–12 000 volumes, this space – named after István Bibó⁷ – became the most prominent expression of the institution's public library function.

In addition to this reading room, users can also access the Imre Findura reading room – named after the founding librarian – offers specialized reference collections. Visitors can consult Hungarian and select foreign non-circulating literature in fields such as statistics, economics, and history.

In 2012, the institution further strengthened its public library role by allowing not only all Hungarian citizens but also foreign citizens to borrow documents under certain conditions. Besides on-site lending, the library increasingly participated in the national document supply system (*Országos Dokumentum-ellátási Rendszer*, ODR) and provided a significant number of documents through interlibrary loan services.

Overall, lending usage statistics showed a rising trend until 2018 (87 238 transactions),⁸ but in 2019 there was already a decline (79 314 transactions),⁹ which was further compounded by the widespread outbreak of the Covid-19 pandemic in early 2020 in Hungary. Due to the pandemic, the library was closed from mid-March 2020 with some minor interruptions until July 2021. One of the most important steps since then, from the public library perspective, was the introduction of a new integrated library system called LibMate¹⁰ in November 2022, replacing the previously used OLIB system.

Summarizing the results of the past 4,5 years since the so-called "end" of the Covid-19 (from July 2021, when the library opened its doors again), it can be concluded that the pandemic had an impact from which the library has still not recovered. At the same time, it is certainly worth asking to what extent the library has been able to introduce new digital services (remote access, e-book lending, extensive database access, modern research support services, etc.), which must increasingly become

a part of the modern library's portfolio. Since the purpose of this study is not to provide a detailed description of the library's service system (readers can find this information on the library's website), I do not intend to go beyond raising this issue in this regard.

However, as for the results, I'll include some figures here from the usage statistics of the recent years: in terms of peak years by usage, the library had 5 292 active users (2018) and 6 399 (2019), by 2023 this number dropped to 3 219 and it rose to 7 264 in 2024.¹¹ Although the number of active users has more than doubled within a year, this growth is not reflected in the library's usage statistics. Both document circulation and on-site usage data show only stagnation or minimal growth; there were 48 321 document loans in 2023 and 50 383 in 2024. These figures do not even reach the borrowing levels seen during the Covid-19 pandemic. Following the high numbers of the past decade, on-site usage figures have dropped dramatically, as did the various forms of remote access in general (OPAC, telephone, email) and the on-site internet usage too. It is noteworthy that attendance has not decreased at all across the wide spectrum of free events at the library – including exhibitions, book launches, library usage sessions, library tours, professional discussions, conferences, etc. In fact, participation increased from 2 040 attendees in 2019 to 2 401 in 2023 and 2 766 in 2024.¹² While this study does not aim to analyse these data – since I am seeking to provide a comprehensive overview of the institution –, I felt it was necessary to address this area as well. Although the data presented here are noteworthy, they should be compared with similar data from other specialized libraries in order to identify trends or pinpoint local challenges.

Although the majority of the library's users do not come from a professional or academic background, the institution maintains connections with the academic and scientific communities as well. In 2017, the library signed a professional cooperation agreement with the Faculty of Humanities at Károli Gáspár University of the Reformed Church in Hungary; in 2018, with the Ludovika University of Public Service; and in 2023, with the Institute of History at the Faculty of Humanities and Social Sciences of the University of Pécs.

Similarly, partnerships have been established with the Committee of National Remembrance (2018), the Foundation for Discovering Hungary (2021), and the National Heritage Institute (2022).

Requests for data related to the history of statistics and historical statistical data from both domestic and foreign sources are regularly handled by the library's Reference Information Group. Every year, several university groups (BA, MA, PhD) visit the library to learn about the history of official statistics in Hungary, the statistical office, its most important data collections, and publications. Besides library user programs, the library also offers courses specifically for PhD students through which they learn about the types of statistical sources of the 19th and 20th century Hungary, and also about the means to consult these documents for research. However, a significant shortcoming in scientific relations is that the institution is not involved in Hungarian or international scientific research programs, despite the suitability of its information base for such participation.

Although after 2012 the library clearly shifted its focus to public library operations, it also continued to fulfil its specialized library duties, primarily the library services related to providing users with professional statistical information. Among its specialized library activities, the annual conference series called *Szakkönyvtári Seregszemle* (Hungarian Annual Conference of Specialized Libraries), launched first in 2016, is particularly noteworthy. This event is still jointly organized by the library and the Social Sciences Section of the Hungarian Librarians' Association (*Magyar Könyvtárosok Egyesülete*, MKE). This free conference aims to provide participants with an overview of the Hungarian specialized library system, its members, their operations, and achievements.

Additionally, in 2014 the library published the first volume of the still ongoing series *A statisztika története* (Stories of Statistics), titled *Portrét a magyar statisztika és népességtudomány történetéből. Életrajzi lexikon a XVI. századtól napjainkig* (Portraits from the History of Hungarian Statistics and Demography: A Biographical Lexicon from the 16th Century to the Present). Between 2014 and 2020, five volumes in the series were published; the sixth volume was published in December 2025 after a long hiatus.

Besides providing reference and statistical information services and publishing specialized literature, the library has also developed several digital collections freely accessible on its website. These include volumes of the *Magyar statisztikai évkönyv* (Statistical Yearbook of Hungary) published between 1872 and 1950, thematic volumes from the series *Hivatalos statisztikai közlemények* (Official Statistical Bulletins) (1868–1891) and its successor, the *Magyar statisztikai közlemények* (Hungarian Statistical Bulletins) (1893–1942).

Previously, the library's website also hosted the *Népszámlálási Digitális Adattár* called NÉDA (Digital Population Census Database), a digital library which contains the collection of volumes compiled from the data of population censuses conducted in Hungary between 1784 and 1990. Today, this database is available on the Hungaricana portal of public collections,¹³ with a direct link provided on the library's website to guide users there.

In addition to its collection of official statistical documents or publications and the mandatory legal deposit copies, the library also holds several special collections. These include the MÉD collection (*muzeális értékű dokumentumok*, which means documents of museum value), comprising nearly 5 000 items published before 1867; a similarly sized collection of historical maps; and a manuscript archive, primarily consisting of the legacies of former statisticians (Kovács, 2013, p. 429–435). Unfortunately, in all three cases, the library has not actively managed these collections, has treated them only sporadically and has failed to recognize them as strategically important areas. This is clearly reflected in the unprocessed state of the MÉD and the historical map holdings, as well as the longstanding underfunding – both in terms of personnel and infrastructure – of the manuscript archive. Given the completeness, breadth, and international position of the library's statistical holdings, this situation appears ambivalent.

There are, however, some positive developments regarding scientific research. While the scope and organization of historical-statistical research today fall short of the level achieved between 1954 and 1985 by the Historical Statistical Research Group,¹⁴ the continuity and persistence of research efforts are noteworthy. The use of the special collections is also exemplified by several scientifically significant projects. In June 2020, the library – in cooperation with the HCSO – published a map album titled *A számontartott nemzet* (Mapping the Nation), which includes over 200 statistical maps and 13 thematic studies.¹⁵ The volume offers a statistical overview of Hungary's history from 1867 to 1945, with chapters covering the country's demographic, agricultural, industrial, and commercial conditions, among others.

In addition, the library – particularly its manuscript archive – played a key role in the compilation of the commemorative volume jointly published by the HCSO and the Hungarian Statistical Association (HSA) in June 2023, marking the Association's centenary. The library also contributed to the processing and preparation for scholarly research of the HSA's documents housed within the manuscript archive. Also, in 2023, the library, the HCSO, and the National Széchényi Library signed a trilateral agreement aimed at the full digitization of all statistical publications ever printed by the HCSO. As a result, these materials will hopefully be available soon via an online repository.

It is also worth mentioning that the library – uniquely among specialized libraries – operates its own restoration and book-binding workshop, one of whose primary tasks is the maintenance and reparation of the library's collection. In addition to preservation activities, the workshop also fulfils external orders (such as restoration, book and thesis binding), and is responsible for compiling and producing birthday publications,¹⁶ which have become one of the library's most popular services today.

3. The Relationship between the Library and the HCSO

When the library was established, it was an integral part of the office's organizational structure, as is still the case for most statistical libraries in Europe today. According to Act XX of 1896,¹⁷ the building planned for the office originally included library workrooms and a reading room in the basement. To this day, the library continues to operate in the main building of the office, in its original location.

The institution was granted national special library status in the 1950s, which contributed to its separation from the office's organizational structure. Since then, it has operated as an independent professional body under the authority of the President of the Hungarian Central Statistical Office. From the beginning, the library's financial support has been provided by the statistical office, while professional oversight – since its organizational independence – has been exercised by the competent ministry, which was the Ministry of Culture and Innovation until May 2026.

In addition to cataloguing, preserving, and providing access to statistical publications, the library maintains numerous other ties to the office. The institution plays a significant role in the provision of statistical data and information, with the library staff responding to several thousand such inquiries each year. In this field, close cooperation has developed with the HCSO Information Service, which has led to regular contact between library and office staff to support user enquiries.

In addition to the volume *A számontartott nemzet* (Mapping the Nation) mentioned in the previous chapter, the library and the office have jointly produced several other publications. Notable among these are *Századok statisztikája: statisztikai érdekességek a magyar történelemből* (2017) and its English edition *Statistics of Centuries: Statistical Curios in Hungarian History* (2018). It is clear that when it comes to historical statistical and statistics-related publications, the office frequently relies on the library as a resource for statistical information.

The guided building tours held in the Statistical Palace¹⁸ – now with a history of over 10 years – aim to enhance users' statistical literacy and bring them closer to the science of statistics. During these tours, visitors not only explore the main building of the office but also gain detailed insights into the history and operations of official statistics in Hungary, with a particular focus on the office itself. In the first part of the guided tour, visitors are introduced to the office and its premises; in the second part, they move to the library's reading areas, where they attend presentations enriched with interesting facts from the history of statistics. These tours, which typically last around 1,5 hours, attract considerable interest from the public in Budapest. Another joint initiative of the two institutions – albeit with a different focus – is their participation in the *Ünnepi Könyvhét* (Budapest Festive Book Week), where the office and the library share a booth to showcase and present their own publications. Although this collaboration did not continue in 2025, due to the small number of printed publications issued by the Hungarian Central Statistical Office.

The above examples clearly illustrate the ongoing, close professional and public relationship between the two institutions, a relationship that both parties actively shape and develop. At the same time, it is also evident that the library does not have a clearly defined position within the office's information chain, nor does it have a specific, designated role or function within the office's communication policy. This gap – present in the operations of both institutions – deserves closer examination. As Lencsés demonstrated in his 2020 study, such a structural arrangement is detrimental, or at the very least disadvantageous, to both the office and the library (Lencsés, 2020, p. 145–147, 175–188). Perhaps the most significant of these disadvantages is the split in the provision of statistical data: while the office offers data from recent decades via its official website, historical statistical data is only accessible through the library. Nevertheless, the library also provides access to current statistical data.

It is therefore important to examine how statistical libraries can become active participants in the statistical information chain of statistical offices, in order to ensure that their role does not become limited to providing historical data – which currently represents a significant portion of user requests. In some European statistical libraries, this risk has already become a reality (Lencsés, 2020, p. 181–182).¹⁹ What can statistical libraries offer to statistical offices in this area that could serve as a foundation for long-term, mutually beneficial cooperation? In which areas could statistical libraries strengthen their relevance and impact?

4. The Potential Roles of the Library in Statistical Information Services and in Supporting Research and Science as a Partner of the HCSO

Based on the findings presented and discussed in the previous chapters regarding the history, operation, and responsibilities of the statistical library, this chapter aims to focus on practical aspects. Moving forward with the case of the Hungarian statistical library, I will examine living examples, ongoing development initiatives, and potential future tasks, objectives, and services that could enable this type of specialized library to sustainably ensure its long-term operation. In this context, the relationship with the statistical office is of particular importance and will therefore be given special emphasis in the analysis. The activities outlined here could, in principle, be applied to any statistical library and some of them could be useful for other types of specialized libraries as well.

If we take a closer look at the statistical office's website and social media channels, we can conclude that, particularly in recent years, the Hungarian Office's Communication Department has identified as a key objective the launch of initiatives aimed at strengthening the institution's social engagement. This can definitely be seen as a positive development, as official statistics are still – at least for now – based on data provided by the members of the society. Consequently, the public perception of statistics and the resulting level of trust among data providers play a crucial role in the quality of data reporting. Since the statistical office lacks sufficient resources to adequately develop user relations, this is an area where the statistical library could also take on a role.

On the one hand, compared to the office, the library presents itself as a more open and approachable institution, making it easier to establish connections with the general public. On the other hand, if librarian competencies were to be expanded with specialized knowledge – in this case, specifically in the field of statistics –, the office would gain a dedicated professional partner in the library, one it could confidently rely on in implementing its socially focused projects.

A strong example of such cooperation can be found in the events of the past: during the 2011 population census, the 2016 microcensus and also during the 2022 census, the public had the opportunity to complete the questionnaires online in public libraries. This was made possible through a four-party cooperation agreement between the HCSO, the HCSO Library, the Hungarian Librarians' Association, and the Alliance of Libraries and Information Institutes (*Informatikai és Könyvtári Szövetség, IKSZ*).

Nonetheless, it is important to emphasize that activities going beyond basic subject-specific information services (such as those related to statistical methodology) and the provision of higher-level support to the statistical office can only be performed by a team of librarians (or information professionals) with extensive specialized knowledge.²⁰ This is a particularly important factor, as a significant portion of the library staff hold degrees in library science and have experience in library work; in other words, they have no direct connection to statistics. If the statistical library is capable of renewal and is willing to acquire and apply these competencies in practice, the institute could become an extremely valuable partner to the office in the area of developing social engagement.

As mentioned earlier in this study, a selection of official statistical publications and series has been available on the HCSO Library's website for over a decade. However, these represent only a small fraction of the total official output. Following international practices (Bonn, Furlough, 2015, p. 236–240; Lencsés, 2020, p. 178–180),²¹ the idea of establishing online repositories has been under consideration at the library for several years, but their implementation is still pending. Currently, two repositories are in the planning and development phase: one based on the ePrints platform,²² which would include digitized HCSO publications and statistical maps, and another based on the AtoM platform,²³ which would contain archival and manuscript materials managed by the HCSO Library. Many questions remain unanswered regarding access and usage levels, and the necessary infrastructure has not yet been established. Still, it is clear – and should be emphasized – that statistical libraries could play a crucial role in promoting and supporting open access to statistical data and publications, thereby contributing to the principles of open science.

It is also important to note that if libraries do not take on this role, other actors – including private sector entities – may step in to fill the gap. A prime example of this is *Arcanum Adatbázis Kiadó* (Arcanum Database Publisher),²⁴ a Hungarian online publisher and content provider that has digitized more than 80 million pages to date, including numerous statistical publications too. Arcanum offers access to these digitized materials through a subscription-based online platform. From this perspective, developing a competitive advantage is vital for statistical libraries. As specialized institutions, their greatest potential lies in the effective management of the statistical resources under their care. If they fail to capitalize on this opportunity, it is only a matter of time before other public or private players take their place in this domain. This is why the previously mentioned joint digitization project of the HCSO, OSZK, and the HCSO Library is of considerable importance, within the framework of which the digitization of several earlier periodical publications of the office has begun.

The HCSO Library is responsible for uploading the publications of researchers affiliated with the HCSO, as well as for verifying and monitoring their citations in the Hungarian Scientific Bibliography (*Magyar Tudományos Művek Tára, MTMT*). In parallel, the institute may also play a role in managing research data and publications produced by the statistical office, or it could expand its existing responsibilities in this area.

Closely related to this task is the library's potential role as an intermediary between the scientific community (including universities, research institutes, and the Hungarian Academy of Sciences) and the statistical office (Lencsés, 2020, p. 145–146). It should be noted, however, that the HCSO is already highly active in this area, with professional cooperation agreements in place with several higher education institutions – meaning that the library may not necessarily be able to claim this intermediary role for itself. Since every year numerous researchers turn to the library with inquiries related to historical statistical data, the background and methodology of 19th- and 20th-century data collections, as well as questions concerning the existence and accessibility of the original datasets, a close collaboration between the two institutions would be essential in this area as well. In the research room located in the main building of the HCSO, researchers primarily have access to data collections from the 21st century, while the HCSO Information Service mostly handles statistical questions related to the present day.

It would be advisable to integrate this dual, two-source data provision in some form and subsequently formalize it. Nevertheless, developing scientific partnerships – whether with the office, other institutions or individual researchers – can only be beneficial for the library.

Modelled after the previously mentioned Historical Statistical Research Group, which operated from the 1950s to the mid-1980s, the library must once again become an active participant in research on Hungary's social and economic history, as it holds the most comprehensive collection of statistical data necessary for such research on a national level. One prerequisite for this is that the library must take on a much more active role in higher education, through which it can build the professional connections essential for participating in research programs. A more advanced level of specialized library activity also entails engaging in scientific publishing, as well as organizing professional lectures and conferences. It is no exaggeration to say – as Dávid Rózsa, former director general of the library between 2018 and 2020, also emphasized – that a decisive factor in the future of specialized libraries will be their ability to produce value-added, high-quality knowledge products, and their capacity to become key players in the research processes of their respective fields (Rózsa, 2018, p. 23–27). In addition to supporting research and science, it is evident that to this day, the Hungarian statistical office relies significantly on the library in compiling such publications. At the same time, the Hungarian example also demonstrates that the office recognizes the importance of the history of statistical science and institutions.

But these questions regarding scientific research are also highly relevant to the current situation of the HCSO Library. The institution currently does not employ any researchers,²⁵ a clear regression compared to earlier periods – for example, in 2019, there were seven staff members engaged in scientific research.²⁶ As a result of this decline, the number of published scientific works has also decreased: while between 2010 and 2020 the library published at least one volume almost every year, only one new scientific publication has been released since 2020. Examining this issue falls beyond the scope of the present study, as it involves the broader challenge of aligning public library and special library functions.

In addition to participating in national research and academic programs, involvement in international – primarily European – library collaborations should also be emphasized (Hormia- Poutanen, Forsström 2016, p. 3–12; Ayris, 2017, p. 246–248). These initiatives may yield numerous benefits: conducting joint historical statistical research, publishing co-authored papers, and even deploying pan-European online databases that contain historical statistical data could be envisioned – thus significantly supporting researchers working in the field of European economic and social history.

In the Hungarian context, it is also worth mentioning the archival material of the former HCSO Archive, which is currently held by the National Archives of Hungary. The collection, comprising approximately 4 000 linear meters of records, is freely accessible for research. In addition to the archivists, the library staff also assist researchers; however, closer cooperation between the library and the archive is needed in this area as well. Due to the lack of detailed processing – similar to the manuscript collections housed in the library – the archival documents may contain a wealth of statistical data and information that could provide further insights into the history of official statistics in Hungary.

With regard to the possible operational directions and alternatives outlined in this chapter, it must be emphasized that their realization presupposes the existence of a well-designed strategic concept on the part of the institution. The library can only perform effectively in these areas – and support the statistical office's dissemination, data services, and public engagement work – if it is capable of aligning these workflows with its own operational system at a high level. Among European statistical libraries, many obstacles may hinder this (e.g. financial resources, staffing, infrastructure, institutional expectations). The Library of the HCSO – possibly the largest of its kind in Europe in terms of staff and collection size – may be in a somewhat more favourable position, yet it too must find its role within the HCSO's broader information network while simultaneously fulfilling both public and special library functions. Given the direction of global developments, this alignment is in the interest of both parties.

5. Conclusion

The 21st century is the century of data science; we live in an age where we quantify everything so that we can analyse it properly. This process is described by the concept of datafication. It is important to recognise that this goes far beyond the mere digitization of data; it requires a far more complex approach from data producers and offers much broader possibilities for data users.

Statistical offices have also recognised this shift and are working to meet the demands of the new era and adapt to changing conditions by leveraging various opportunities (e.g. AI). Statistical libraries, including the Hungarian institution, must identify the areas where they can interface with the statistical office's various work processes, particularly with regard to data and information provision, public outreach, and research support. It is important that these areas not only relate to historical context, but that libraries also acquire new competencies to effectively support the statistical office's day-to-day, current work.

I believe that, in the case of these libraries, the focus of their operations must definitely be placed on this aspect; otherwise, their complete exclusion from the office's information chain and a growing divergence between the work of these two types of institutions will be inevitable. Just as it was in Károly Keleti's time, the statistical library can still play an active, useful, and effective role in supporting the work of the statistical office today; it simply needs to find the right ways to do so.

Notes

¹ The article was written in the summer of 2025.

² The mentioned article: Horváth, B., Beaurepaire, C. (2025): *Statistical Libraries in Transition A 2024 European Survey on Future Directions and Opportunities*. Central European Library and Information Science Review (CeLISr), 2(4), p, 394–404. <https://doi.org/10.3311/celistr.41554>

³ Not to mention the numerous smaller studies, over the past 20 years, only two articles have been published (in Hungarian) that have sought to provide a comprehensive overview of the library; these are as follows: Nemes, E. (2005) *A KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat*. Könyvtári Figyelő, 51(3), p. 519–526. Available at: <https://epa.oszk.hu/00100/00143/00056/pdf/> (Accessed: 2025. 06. 06.); Rózsa, D. (2018) *Szakkönyvtár a holnap határán. 4. rész, A százötven éves KSH Könyvtár szerepváltozásai*. Könyvtári Figyelő, 64(1), p. 18–31. Available at: <https://epa.oszk.hu/00100/00143/00350/pdf/> (Accessed: 2025. 06. 06.). However, even these studies have only touched briefly on the potential for cooperation between the HCSO Library and the HCSO in the areas of data and information provision and research support. In addition to these two studies, the book written by Lencsés and published in 2020 examines the HCSO Library from a variety of perspectives.

⁴ Act XXXV of 1897 on the Hungarian Royal Central Statistical Office. Available at: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=89700035.TV> (Accessed: 2025. 06. 06.).

⁵ Findura, I. (ed.) (1885) *Catalogue of the Library and Map Collection of the Hungarian Royal Central Statistical Office, 1867–1884*. Athenaeum, Budapest.

⁶ As part of the international exchange program, the HCSO Library distributes statistical publications printed by the HCSO to foreign statistical offices and international organizations, and in exchange, it receives volumes published by these institutions. Although there was a period in the 20th century when the library had more than 400 exchange partners, that number now hovers around 100.

⁷ István Bibó (1911–1979) was the Minister of State in the third government of Imre Nagy in 1956. Following the suppression of the Hungarian revolution, he was prosecuted and convicted in a political trial. After his release, he worked as an employee of the Hungarian Central Statistical Office Library between 1963 and 1971. He is internationally recognized as an outstanding thinker and regarded as one of the greatest political philosophers in Hungary in the 20th century.

⁸ Source: Hungarian Library Institute (National Széchényi Library). Available at: <https://ki.oszk.hu/adatvizualizacio-hasznalat> (Accessed: 2025. 06. 06.)

⁹ Source: Hungarian Library Institute (National Széchényi Library). Available at: <https://ki.oszk.hu/adatvizualizacio-hasznalat> (Accessed: 2025. 06. 06.)

¹⁰ A brief description of the system on the National Széchényi Library's website: <https://oszk.hu/LibMate> (accessed: 2025. 06. 06.). The system's online catalogue is available through the HCSO Library's website: <https://www.kshkonyvtar.hu/> (accessed: 2025. 06. 06.).

¹¹ The statistics for active users include not only library users but also participants of library events. Source: Hungarian Library Institute (National Széchényi Library). Available at: <https://ki.oszk.hu/adatvizualizacio-hasznalok> (Accessed: 2025. 06. 06.)

¹² Source: Hungarian Library Institute (National Széchényi Library). Available at: <https://ki.oszk.hu/adatvizualizacio-rendezvenyek> (Accessed: 2025. 06. 06.)

¹³ The website of Hungaricana: <https://www.hungaricana.hu/en/>, NÉDA is available on this webpage: https://library.hungaricana.hu/en/collection/kozponti_statistikai_hivatal_nepszamlalasi_digitalis_adattar/ (Accessed: 2025. 06. 06.)

¹⁴ The history of the research group was documented by Tamás Faragó in his volume published in 2015: Faragó, Tamás (2015) *Three Decades. The History of the Historical Statistical Research Group of the Hungarian Central Statistical Office Library (1954–1985)*. Stories of Statistics, Vol. 2. Hungarian Central Statistical Office Library. Budapest.

¹⁵ The volume was also published in English under the title *Mapping the Nation*.

¹⁶ This is a unique publication service of some Hungarian libraries. It is a special and unique birthday gift made from vintage newspapers—a special edition compiled from pages of daily newspapers and magazines featuring notable events (such as birthdays or weddings), designed to surprise and delight family members, friends, or colleagues.

¹⁷ Act XX of 1896 on the construction of a building for the accommodation of the Hungarian Royal Statistical Office. Available at: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=89600020.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei?keyword%3D1896> (Accessed: 2025. 06. 16.)

¹⁸ The Statistical Palace refers to the original, main building of the HCSO. The Office has 3 other buildings in the surrounding streets.

¹⁹ For instance, the statistical libraries of Romania and Slovakia appear to function primarily as historical collections, based on the nature of their operations. Similarly, in several other cases, it can be observed that the respective institutions provide only conventional library services and do not play an active role in the operations of the statistical office.

²⁰ For more information on expanding librarians' competencies, see: Federer (2013), Daland (2016), Monok (2020).

²¹ Among the most noteworthy are the Finnish (Doria database: <https://www.doria.fi/handle/10024/67150>), the French (Quelet-Progedo Diffusion: <https://data.progedo.fr/>), and the Bibliothèque Numérique de la Statistique Publique (BNSP): <https://www.bnsp.insee.fr/bnsp/en/content/accueil-en>), and the German (Statistische Bibliothek: <https://www.statistischebibliothek.de/mir/content/index.xml>).

²² Available at: <https://www.eprints.org/> (Accessed: 2025. 06. 16.)

²³ AtoM = Access to Memory. Available at: <https://www.accesstomemory.org/en/>.

²⁴ The website of Arcanum: <https://www.arcanum.com/>.

²⁵ Source: The website of the library. (Accessed: 20. 05. 2026.)

²⁶ Source: Library data provision in accordance with ministerial decree, 2019.

Sources/Literature

Ayris, P. (2017) *The Importance of European Collaborations to Support Open Science and Digital Library Development*. *Liber Quarterly*, 26(4), p. 244–259. <https://doi.org/10.18352/lq.10147>

Bonn, M., Furlough, M. (eds.) (2015) *Getting the Word Out: Academic Libraries as Scholarly Publishers*. Chicago, Illinois. Available at: https://www.ala.org/sites/default/files/acrl/content/publications/booksanddigitalresources/digital/9780838986981_getting_OA.pdf (Accessed: 2025. 06. 06.)

Daland, H. (2016) *Managing Knowledge in Academic Libraries. Are we? Should we?* *Liber Quarterly*, 26(1), p. 28–41. <https://doi.org/10.18352/lq.10154>

Federer, L. (2013) *The librarian as research informationist: a case study*. *Journal of the Medical Library Association*, 101(4), p. 298–302. <https://doi.org/10.3163/1536-5050.101.4.011>

Hormia-Poutanen, K., Forsström, P.-L. (2016) *Collaboration at International, National and Institutional Level – Vital in Fostering Open Science*. *Liber Quarterly*, 26(1), p. 3–12. <https://doi.org/10.18352/lq.10157>

Horváth, B. (2022) „Ezen bajoknak megszüntetésére törvény kell, (...)”: Az első statisztikai törvény keletkezéstörténete és szerepe a magyarországi hivatalos statisztika megszilárdításában. *Pontes: A PTE BTK Történettudományi Intézetének Évkönyve*, 5(1), p. 107–137. <https://doi.org/10.15170/PONTES.2022.05.01.05>

Kovács, Cs. (2013) *A Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár kéziratára*. *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 60(10), p. 429–435. Available at: <https://journals.bme.hu/tmt/article/view/33632> (Accessed: 2025. 02. 25.)

Lencsés, Á. (2020) *A statisztikai adatszabályozás módszerei a kezdetektől napjainkig Magyarországon*. Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ, Budapest. <https://doi.org/10.36820/kozlem.2020.1>

Lencsés, Á., Rózsa, D. (2014) *Findura Imre*. In: Rózsa Dávid (ed.) *Portrék a magyar statisztika és népeségtudomány történetéből. Életrajzi lexikon a XVI. századtól napjainkig*. p. 210–211. Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár, Budapest. ISBN 978-963-235-449-1

Monok, I. (2020) *Könyvtári (?) problémák*. Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ, Budapest. <https://doi.org/10.36820/MTAKIK.KOZL.2020.KONYVVAR>

Rózsa, D. (ed.) (2014) *Portrék a magyar statisztika és népeségtudomány történetéből. Életrajzi lexikon a XVI. századtól napjainkig*. Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár, Budapest. ISBN 978-963-235-449-1

Rózsa, D. (2018) *Szakkönyvtár a holnap határán*. Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár, Budapest. ISBN 978-963-235-533-7

Könyvillatú Magyarország

1. rész – Friss inspirációk merész útkeresésekhez

Book-Scented Hungary

Part 1 – Fresh Inspirations for Bold Pathfinding

Z. Karvalics László¹

¹ Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete (FTI)
laszlo.karvalics@iask.hu

Beérkezett: 2026. 05. 27. / Elfogadva: 2026. 06. 15. / Publikálva: 2026. 06. 30.

A 2026. áprilisi parlamenti választások eredményeként esély kínálkozik arra, hogy évtizedek mulasztását behozva Magyarországon is kialakul egy átfogó, stratégiai természetű könyvpolitikai tervezés és gyakorlat. Ennek elviszemléleti alapvetéséhez és a terület politikai prioritásként való kezeléséhez kínálnak érdekes kiindulópontot két ázsiai ország, Kína és Vietnám legfrissebb könyvstratégiai kezdeményezései. Ezek alapos áttekintése sokat segíthet egy új magyar könyvpolitika esélyeinek és tartalmának fürkészésében, amire a tanulmány folytatása vállalkozik majd.

könyvpolitika, tudástársadalom, olvasás, Kína, Vietnám, Magyarország

The result of the April 2026 election may offer an opportunity to make up for decades of neglect and establish a comprehensive, strategic approach to book policy planning and implementation in Hungary as well. The latest book strategy initiatives from two Asian countries, China and Vietnam, offer an interesting starting point for the theoretical and conceptual foundations of this approach and for treating the field as a political priority. A thorough review of these issues can go a long way toward exploring the prospects and substance of a new Hungarian book policy, which is what the rest of this study will attempt to do.

book policy, knowledge society, reading, China, Vietnam, Hungary

„a kultúra nem a költségvetés ballasztja, hanem a társadalom motorja”¹
„az örökség – erőforrás”²

A magyar könyves céh minden szereplője a kezdetektől fogva mélyen beágyazódott a könyvkultúra teljes áramlásrendszerébe – legyen szó könyvkereskedelemtől, kiadói modellektől és kapcsolatokról, fordítások megjelentetéséről, nyomdai együttműködésekről, a 19. század utolsó harmadában végképp nemzetköziesedő könyvtárszaktól, könyvészeti irodalomról, könyvtudományról, tipográfiai és könyvművészeti trendhullámokról.

Sokszínű könyves közösségünk értelemszerűen mai napig része a *könyvkultúra átfogó információs áramlásrendszerének* is. Nincs olyan legjobb gyakorlat, Ausztráliától Kanadáig, a skandináv országoktól Ausztriáig, amit ne ismernénk. Nincs olyan innovatív könyves kezdeményezés, amelyet ne referált volna valamelyik igényes szakmai orgánus, hírlevél, közösségi felület. Könyvtárosaink és könyvtártudósaink aktív részesei a világméretű tapasztalatcserének és -megosztásnak. Nem maradtunk ki a könyv világát újraíró digitális forradalom fejleményeinek közvetítéséből (még ha az implementációban olykor tévesztettünk is tempót). Éber kiadói szemek százai figyelik a tartalomipar alig érzékelhető rezdüléseit is, hogy a leggyorsabbak legyenek a hazai adaptációban.

Az elmúlt évtizedekben mindezek ellenére a könyv világa mégis méretes szélárnyékba került idehaza. S ha ennek okait nem az áttekintő ismeretek hiányában, a részletekbe menő autentikus tudások birtoklásának zavaraiiban vagy a friss fejleményekkel

kapcsolatos információk késésben kell keresnünk, akkor egyetlen fő okot azonosíthatunk: *a mindenkor magyar kormányok és döntési helyzetbe kerülő elitcsoportok stratégiai tudatosságának tartós deficitjét*. Más szavakkal: a korszerű és versenyképes könyvszakma révén megnövelhető kulturális tőke ígérete soha nem készítette a politikát arra, hogy erőforrásként tekintsen a könyv világára és annak több tízezer „munkására”, kiemelt fontosságúvá téve az egyes beavatkozási területek tudatos, következetes és hosszú távú fejlesztését. Fenntartóként (a könyvtári hálózat esetében) és szabályozóként (a kiadói és kereskedelmi területen) nemcsak a stratégiai lépések ismételte és egyre megjósolhatóbb elmaradását volt fájdalmas konstatálni, hanem még a jogi-irányítási eszközökkel kezelhető működési zavarok megszüntetésére irányuló akaratképzés teljes hiányát is. Az elmaradt könyves hasznok egyre fájdalmasabb megélése önvédelmi jellegű közönybe fordult, a merész jövőképalkotás helyét a tűzoltás fáradt hétköznapijai vették át.

A 2026. áprilisi parlamenti választások eredményeként esély kínálkozik arra, hogy évtizedek mulasztását behozva Magyarországon is kialakul egy szakmai hangoltságú, kultúraközpontú, társadalmi szempontokra és bevontságra épülő átfogó, stratégiai természetű könyvpolitikai tervezés és gyakorlat, amelyik az apatikus beletörődés helyett mozgósít, és a maradványelvű ágazati logikából kormányzati prioritást formál.

Most tehát az a legidősebb, hogy erősödjön az a világértelmezés, érvrendszer és érzékenység, amely elvezethet a remélt fordulathoz. Mi győzi meg a felelős döntéshozókat, honnan meríthetnek inspirációt, miért érezzék szükségesnek, hogy minden fiskális nehézség ellenére ebbe az irányba kanyarodjanak?

E háromrészes tanulmányorozat nyitódarabjában ehhez a szemléletváltáshoz szeretnék hozzájárulni, egy első látásra meglepő helyekre vezetett könyvpolitikai expedícióval: ki gondolná, hogy Kína és Vietnám is sok-sok izgalmas, ropogós kiindulóponttal szolgálhat egy stratégiai természetű szempontmustrához?

1. Kína: a könyvkultúra fejlesztésének keretrendszere

2026. február 1-én lépett életbe Kínában az Államtanács rendeleti szintű jogszabálya, melyet a miniszterelnök az előző év december 9-én írt alá, s december 16-án tették közzé az olvasás kultúrájának előmozdításáért, aminek a poézist nem nélkülöző célja a szöveg szerint egy „könyvillatú társadalom” építése.³

A „könyvillatú társadalom” fordítás szó szerint pontos (az eredetiben: a társadalmat „átjárja a könyvek illata”), de közigazgatási szövegben számunkra kissé idegenszerű és lírai. Nem úgy Kínában, ahol a pártállami retorika gyakran használ klasszikus, kulturálisan telített, szlogenszerű képeket (különösen akkor, ha nem jogtechnikai terminusként, hanem kulturális-politikai célformulaként használ egy kifejezést). Ráadásul a szö szerkezetnek mély kulturális előzménye van: a művelt, olvasott, tudományban jártas, régi írástudó családokat (és portáikat) nevezték egykor könyvillatúnak – nem véletlenül, mert a könyvrágó rovarok távoltartására valóban jó illatú növényeket tettek a tekercsek közé.⁴ Ha szakpolitikai-közigazgatási terminusként akarnánk fordítani, akkor az állam által szervezett, közszolgáltatásokkal, könyvtárakkal, könyvesboltokkal, digitális olvasással és ideológiai-nevelési célokkal támogatott olvasáskultúra végső célja és pontos elnevezése a „könyv kultúrájával átitatott társadalom” lehetne.

Kínai hivatalos értelmezés szerint a 6 fejezetből és 45 cikkelyből álló rendelet azt jelzi, hogy a társadalmi olvasásügy és olvasásösztönzés a korábbi „politikai iránymutatásból” átkerül a *jogi-intézményi garanciák világába*.⁵ Nem egyszerű könyvpiaci szabályozás, hanem kulturális, oktatási, könyvtári, digitális tartalmi és társadalompolitikai keretszabály. A „könyvillatú társadalom” programját a lakosság ideológiai, erkölcsi, tudományos és kulturális színvonalának emelése, illetve a „szocialista kulturális nagyhatalom” építésének reményében hirdették meg és szabályozták, öt fontos területen remélve előrelépést.

- **Állami feladattá tették az olvasásösztönzést.** A nemzeti szintű koordinációért a hír- és kiadási ügyekért felelős központi szerv felel, a helyi kormányzatoknak pedig saját végrehajtási terveket kell készíteniük. A megyei szint feletti kormányzatoknak az olvasásösztönzéshez szükséges kiadásokat a költségvetésükben is kezelniük kell.
- **Minden év áprilisának negyedik hetét „országos olvasási aktivitási hétté” teszi.**
- **A fejlesztendő közolvasási infrastruktúra** szereplőit megnevezi és felsorolja a rendelet: köz- és közösségi könyvtárak, ifjúsági és idősközpontok, falusi és dolgozói könyvszobák, közösségi olvasószobák, nyilvános digitális olvasási terminálok. A közintézményeknek olvasási, kölcsönzési, olvasási tanácsadási és olvasáskészség-fejlesztési szolgáltatásokat kell nyújtaniuk. Ünnepnapi és iskolai szünetekben hosszabb nyitvatartás is javasolt.

- **Támogatni kívánják a fizikai könyvesboltokat és a digitális olvasást is.** A helyi kormányzatoknak politikai eszközökkel segíteniük kell a könyvesboltok fejlődését, miközben a rendelet kimondja, hogy a digitális és hagyományos olvasást össze kell kapcsolni. A digitális olvasási szolgáltatóknak ugyanakkor „tartalomkezelési” kötelezettségük van, és „minőségi” digitális tartalmakat kell előtérbe helyezniük.
- **A kiemelt csoportokra külön szabályokat ad:** gyermekekre, iskolásokra, vidéki lakosságra, idősekre, fogyatékkal élők-re és etnikai régiókra. Előírja például gyermekolvasási tervek kidolgozását, iskolai olvasási programokat, vidéki olvasási tervet, akadálymentes formátumokat – hangoskönyv, nagybetűs, Braille, elektronikus verzió –, valamint idősekre szabott olvasási szolgáltatásokat.

A rendelet nem pusztán „könyvszeretetet” támogat. A kínai állami logikában az olvasás *kulturális kormányzás, ideológiai nevelés, közszolgáltatás és iparági fejlesztés* egyszerre. Így aztán minden voluntarista-pártállami jellegű áthallás ellenére nem arról van szó, hogy az állampolgárokat „olvasásra köteleznék”: alapvetően az olvasáshoz való hozzáférés esélyét és az olvasás minőségét⁶ kívánják megnövelni a fizikai helyszínek (könyvesboltok, könyvtárak) fejlesztésével, a vidéki olvasás népszerűsítésével, gyermekprogramokkal, akadálymentesítéssel, az idősek támogatásával, digitális tartalmakkal – s mindezzel valójában a társadalmi kohézió és a mobilitás céljait is szolgálják, amely a közös megértés, a növekvő integritástudat és a társadalmi harmónia előszobája.⁷

A szöveg kifejezetten a Kínai Kommunista Párt vezetéséhez, Hszi Csin-ping kultúrára vonatkozó gondolataihoz és a szocialista alapértékekhez köti az olvasásfejlesztést. A politika az olvasást így minden más mellett kétségkívül nem semleges művelődési tevékenységként kezeli, hanem a hivatalos értékrend és egy elvárt kulturális identitás eszközeként is. Ismételjük meg, lassabban: egy nagyhatalom csúcsvezetője alig több mint 10 év alatt könyvnyi terjedelmű *kivonatra* érdemes gondolat-tal, állítással, programmal jelentkezett, amelyik egytől egyig a könyvkultúra fejlesztésére vonatkozott.⁸ Ha prioritáskeresőben járunk, elég erre gondolni.

Ráadásul nem is a digitális kihívás „ébresztette” fel a kínai pártvezetést. Az olvasásösztönzés nemzeti prioritásként való kezelése a 2013-as pártkongresszus határozatai között szerepelt, 2016-ra államtanácsi szabályozási szöveggé érett, és 2020-ban irányelvek láttak napvilágot a lakosság 2025-re elérendő olvasási szintjére vonatkozóan.⁹

Nem véletlen, hogy már ebben az időszakban is sorra épültek a futurisztikus „szuperkönyvtárak”, amelyek méltán lettek „világ legszebb könyvtárai” listák állandó helyezettjei: a pekingi Jiabin, a „fény könyvtára”, a lélegzetelállító Tianjin Binhai, fehér, hullámzó polcok alkotta gigantikus, „könyvhegy” érzetét keltő lépcsőzetes tereivel s a közepére helyezett, előadóterem funkciójú óriási gömbbel. S ez a felsorolás még legalább fél tucat extrém könyvpépülettel¹⁰ volna folytatható: Chengdu városában egy négyszintes könyvesboltot úgy újítottak fel, hogy káprázatos és szürreális optikai illúziókat csempészték bele, végtelenített tornyokkal, tükrömmenyezettel, egyszerre idézve fel egy mágikus könyvtár és egy csillagászati óriásműszer hangulatát. Nem marad el mögötte a sencseni Yuxin könyvesbolt sem, amelyik olyan, mintha óriáskereket ötvözne egy metróaalagút-rendszerrel, ahol minden fal könyvespolcokon álló könyvből van, és együtt kanyarodik az épített ívekkel. De készült kifejezetten gyerekek számára is könyvesbolt: egy japán (!) könyvkiadó projektjeként született meg Pekingben a szivárvány minden színében pompázó, izgalmas, a korosztályos popkultúra számos elemét ötvöző „kölyökköztársaság”, amelyben minden gyerek talál magának komfortos szegletet, ahol letelepedhet és olvasgathat Babartól Miki egéig bármiről, vagy a hatalmas alagsori térben filmeket nézhet, programokon vehet részt (Mollier és Sorel, 2025).

De mindezt, érdekes módon, megelőzte egy nagy hatású, országossá szélesedő civil kezdeményezés. Miközben az állam tengerpartokon és kisebb szigeten élők számára épített látványos és attraktív könyvtárpépületeket, többek között Hainan¹¹ és Sansha¹² szigetén, gombaként kezdtek szaporodni egy alulról indult kezdeményezést átvevő közösségi olvasáshelyszínek, az ún. „szigetkönyvtárak”, de még inkább „könyvtárszigetek”.¹³ Még 2009-ben történt, hogy egy magánszemély úgy döntött, nyilvánossá teszi a helyi közösség számára 2000 kötetes könyvtárát, és ehhez önkéntesek segítségét kérte. Ma már Kína 150 városában működnek ilyen és ehhez hasonló szigetkönyvtárak, újabban kávéházakban és ifjúsági szálláshelyeken is. Nemcsak számuk gyarapszik látványosan, hanem mind több kapcsolódó funkció is életre kel: művészeti vagy közösségi-kulturális eseményhelyszíneként.

2. Vietnám: könyvekben rejtőző arany és jádekő¹⁴

A szocialista Vietnám is végrehajtott egy látszatra kisebb jelentőségű könyvközpontú fordulatot, amikor a hagyományos áprilisi könyvnapot kormányfői döntéssel egy szélesebb jelentésű *könyv- és olvasáskultúra napjává* alakították át. A könyvek ünneplésén túllépve így ez a nap vált emblematisztikus stratégiai csomóponttá. Az adott évnek mindig van egy kiemelt témája, amelyhez kapcsolódóan lehet az olvasási szokások fejlesztéséről, a tanuló társadalom építéséről, valamint az írók, kiadók, könyvtárak, olvasók és könyvterjesztők elismeréséről hivatalos, kiemelt tárgykörként beszélni és tervezni. A 2026-os könyvnap (*„A tudás áramlása – a könyvoldaltól a digitális térig”*) politikai-kulturális üzenete erős és világos: Vietnám az olvasáskultúrát nem egyszerűen hagyományörzéseként kezeli, hanem tudás-, oktatás-, közösség- és digitáliskompetencia-politikai kérdésként. A könyv továbbra is központi érték, de a hangsúly már azon van, hogyan kapcsolódik össze a nyomtatott kultúra a digitális tudásterekkel, a mesterséges intelligenciával, a fiatalok médiahasználatával és a közösségi tanulással.

Mindennek stratégiai mélységet egy hivatalosan elismert és külföldön is népszerűsített elképzeléscsomag ad (Vinh, 2026). Ezt bátran tekinthetjük egy *távlatos könyvpolitika elvi alapvetésének*. Olyan állítások, helyzetértékelések és tézisek egybefüggő csoportjának, amely egyfajta garanciát jelent arra, hogy az elvekből megfelelő tervek lesznek, azokhoz jól megválasztott akciók kapcsolódnak, és már középtávon is képesek lehetnek a kívánt irányokba alakítani a folyamatokat. S dacára annak, hogy egy szegény és autoriter délkelet-ázsiai országban született szellemi termékről van szó, amely elsősorban saját nehézségeit és hiányosságait reflektálja (a „népi könyvesboltok hálózatának” eltűnését, a kiadók és könyvesboltok privatizációjával megszűnő könyves helyeket, a széttagolt piacot, a közösségi könyvtárak hiányát, az új megjelenések alacsony számát), főbb állításait csereszabatosnak látom egy talán megszülető hazai alapidokumentum szövegével (de legalábbis habozás nélkül beilleszthetőnek látom bármely fejlett könyvkultúrájú ország jövőérzékeny elképzeléseibe).

A könyves stratégia alapkontextusa, kiindulópontja nem lehet más, mint *az olcsó, képzetlen munkaerőre épülő fejlődési logika felcserélése a tudásalapú gazdaságon és az önálló tanuláson alapuló modellel*. A képernyős olvasás egy ellentmondásos, átmeneti korszak terméke, a mesterséges intelligenciára támaszkodó tudásszerzési megoldások még tovább erodálják a hagyományos könyvfogyasztási szokásokat. Ám kisebbségként még mindig létezik azok csoportja, akik szelektívebben olvasnak, mélyebben elmélyülnek a szövegekben, és az olvasásból szerzett tudásból versenyelőnyt kovácsolnak. Egy tudásalapú gazdasági fejlődési modell sikere szükségszerűen ennek a csoportnak a számbeli növekedéséhez, egy jobb és korszerűbb olvasási szokásokkal rendelkező közösség kialakulásához vezethet. És fordítva: a könyv kultúrájának erősödése az egyik legfontosabb hajtóereje lehet egy tudásalapú fordulatnak – ami viszont nemcsak gazdasági. Ha a társadalmi élet fontos színterein a hozzáértő egyének hangja nem bír valódi súllyal, *ha a tájékozottságnak nincsenek társadalmi előnyei, akkor az olvasástól remélni felhajtóerőt részben értelmetlen, részben illúzió*. A könyvkultúrának többek között azt kell biztosítania, hogy letisztult és szűrt formában lehessen hozzáférni a globális tudáshoz. Ha a kiadóipar csak a gyorsan fogyó, haszonnal kecsegtető könyvekre összpontosít, mindig hiány lesz a korszerű tudáshoz segítő darabokból.

Az út tehát nem a magasabb olvasási szint elérésének pusztá ösztönzésén, hangzatos felhívásokon át vezet ebbe az irányba. Az első lépés *a változásokat megcélzó egyértelmű és igazodást váró politikai akaratformálás*, amelynek érvényt a könyveskulcsintézmények megerősítésével lehet szerezni. A nagy fordulat ugyanis abban áll, hogy az olvasásra semmiképp sem „egyéni szokásként” kell mostantól tekintenünk, hanem *a társadalmi alap-infrastruktúra részeként, az oktatáshoz vagy az egészségügyhöz hasonlóan*. Az olvasásban nem pusztán családi vagy iskolai szocializációs terméket kell látnunk, hanem olyan tevékenységmezőt, amely mögött egyszerre jelenik meg a közösségi beágyazás, de ami mögött jogi-szabályozási keretrendszerek őrködnek, és költségvetési támogatás biztosítja a szükséges ellátottságot. Ha az iskolában a diákok csak a tanórai vagy vizsgakövetelmények miatt olvasnak, és nem a kíváncsiság, az öröm, a megértés és a kritikai attitűd erősítése vezeti őket, az iskola elvégzése után abba fogják hagyni az olvasást. Nem az a politikai cél tehát, hogy mindenkit olvasóvá tegyünk, hanem *egy fenntartható kulturális infrastruktúra teremtése, amely megadja a tudásalapú társadalomba való bekapcsolódás lehetőségét*, biztosítva annak feltételeit (szükség szerint mozgósítva forrásokat). Történelmi mérlegre helyezve az olvasás tehát *nem a túlélés feltétele, hanem a versenyképesség megőrzésének záloga*.

3. A mi portánk és házunk tája

A kínai vagy a vietnámi megközelítés természetesen nem áll magában, de egy „új politikai tudatosság” szükségességéről talán a legerősebben üzen. Ha alaposan megnézzük mondjuk a kultúrával élő, művelt társadalom holland jövőképét, abban na-

gyon hasonló fordulatokra bukkanunk (az egyetlen lényegi különbség talán az, hogy a hollandok a nyelv és a többnyelvűség fontosságára is különös hangsúlyt helyeznek).¹⁵

Ám mielőtt arra keresnénk a választ, hogy miképp lehet magyar viszonyokra alkalmazni az elmondottakat, szembesülni kell azzal, hogy mindazokban, akik még ismeretekkel bírnak arról, milyen is volt a Révai-, majd Aczél-féle kulturális politika részeként a voluntarista szocialista könyvpolitika Magyarországon a maga üzemi könyvtáraival, művelődéspolitikai megfontolásból dotált olcsó könyvsorozataival és olvasásszociológiai vizsgálataival, esetleg felébredhetett egy erős rossz érzés. Könnyen tűnhet ugyanis úgy, hogy amit most Kína és Vietnám megcéloz, azon már réges-rég túl van a magyar társadalom könyves szeglete.

Könyvnapok? Amikor a kommunista hatalomátvétel előtt egy évvel Tildy Zoltán köztársasági elnök 1947 júniusában megnyitotta a Magyar Könyvnapot, az már a 18. volt a sorban – s most könyvhétté duzzadva a 97-et tartottuk meg, s októberben lesz a 31. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál. A korabeli eseményről tudósító Mafirt-híradó bemondójának lelkesedése a „tudásra és művelődésre szomjas közönség” iránt kínai fordításban megkülönböztethetetlen lenne bármelyik hivatalos kínai pártorgánus 2026-os könyvnapra tudósításától.¹⁶ Miért kéne hasra esnünk a vuhani metrón létrehozott önkiszolgáló könyvtáráktól, ha például nálunk néhány éve egyes balatoni strandokon újraéledtek azok a fürdőkönyvtárak, amelyek elődei már a világháború előtt léteztek Budapesten? Jól hangzik a vietnámi „közösségi könyvtárlás”? Lassan számon se tudjuk tartani, hány könyvmegálló nyílt az utóbbi időben Magyarországon, hány közintézménybe költöztek be „hozz és vidd” polcok. Vagy épül, vagy nem épül Rákosrendező új, a kínaiakéra emlékeztető hipermodern könyvtár, de a Hello Wood bakonyi erdei szálláshely-könyvpavilonjának párja nincs a világon...¹⁷ Szakértelem- és érdemalapú vietnámi vízió? Hány évtizeddel korábban fogalmazta meg Németh László a „minőség forradalmát”, ahol a radikális társadalmi reform sikeressége jórészt a kiművelt szakapparátuson is múlik (Bognár, 2021, p.142)?

Ne feledjük azonban, hogy a hiteles nívumot és a jó példát nem egyes gondolatokban vagy projektekben kell keresnünk, hanem – ahogy visszatérően hangsúlyoztuk korábban is – ahogyan és amilyen megfontolások alapján a könyves szcénát politikai és fejlesztési prioritásként kezelik. S ráadásul még a szocialista könyvpolitika sem annyira fekete-fehér. A pártállamok könyves buzgalmában egyszerre volt mindig is jelen az ideológia és a „népért dolgozó munkáspárt” propagandarezsimje, ám eközben a közoktatáson keresztül az írni-olvasni tudóvá tétel és az olvasásösztönzés valódi eredményeket is termelt. A könyv szeretete révén osztályhelyzetükből kiszakadni képes parasztok és munkások történeteivel hosszú szociográfiák foglalkozhatnának (egyszer talán készül egy effajta válogatás). Igaz, hogy irányregények csipkézték a polcokat, amin pártvezetők válogatott beszédeit tartalmazó puritán könyvek gerincei is pislogtak ránk,¹⁸ de eközben több generáció nőtt fel magyar és világirodalmi klasszikusok, ikonikus mesék és gyerekkönyvek, népszerű és színvonalas ismeretterjesztő könyvek, könyvsorozatok és újságok világában, részesülve az onnan nyert öröm, tudás és inspiráció áramából. Ha a progresszív fejleményekre figyelünk, némi nosztalgiával, annál fontosabb felfigyelni arra, hogy milyen helyzetbe kerültek a rendszerváltás után Magyarországon a könyv kultúrájának szereplői.

1989 hatalmas cezúrává lett a kultúrpolitikában. Eltűnt ugyan (egy ideig) a piac és a tartalmak ideológiai fogantatású központi befolyásolásának sötét fellege,¹⁹ ám a fürdővízzel együtt a gyerek is eltűnt. *Nem maradt tudatos, stratégiai szinten építkezni kívánó könyvpolitika.* A könyvügy alacsony szintű minisztériumi részlegek rutinszerűen kipipált feladatai közé süllyedt. Szimptomatikusnak mondható, hogy az Olvasó Népért Mozgalom vitorlájából, amely nem is állami feladatként (bár a hatalomhoz lojális írószövetség kezdeményezésére és a Hazafias Népfront „fügefalevelével”) indult el 1968-ban, hanem részben alulról és öntevékenyen szerveződő hálózatként, szintén a rendszerváltás fogta ki a szelet, pedig mai napig lenne helye az izgalmas olvasótáboraiknak vagy a tíz évfolyamot megért szaklapnak (Olvasó Nép, 1979–1989).²⁰

A kilencvenes években elkezdett csökkenni a könyvvásárlók és a könyvtárból kölcsönzők száma és aránya, és ekkor kezdett el bezuhanni az otthoni magánkönyvtárak átlagos mérete is (Tóth, 2018). Az egymást követő kormányok alatt aztán a könyv egyike lett a forgalmi adó hatálya alá tartozó termékeknek, a könyvszakma (és útítársa, a nyomdai szféra) kényszerpályák sorába sodródott bele, több kulcsszereplő kriminalizálódásával. A virágzó alternatív tankönyvpiacot letarolta a központosítási furor, a könyvtáros szakma erkölcsi és anyagi megbecsülése zuhanórepülésbe kezdett. S noha 2019-ben a kormány dedikált szereplőt állított a könyvszakma mögé (a nemzeti könyvtár, a magyar könyvszakma és az irodalmi közgyűjtemények integrált fejlesztéséért felelős miniszteri biztost), a számos egyéb funkciót ellátó jelölt eleve leszűkített feladatértelmezéssel és ered-

ményelvárásokkal állt munkába („ne jöjjenek rossz hírek az Országos Széchényi Könyvtárból, és induljon el annak kiköltözése a budai Várból”). Mára odáig jutottunk, hogy egy-egy Nemzeti Kulturális Alap-döntés néhány százezer forintján nagy hagyományú folyóiratok vagy kiadók sorsa múltott már. A szakadatlan értékvesztés a politikát nem zavarta, a könyv világába döntéshozó a legkritikább esetben látott bele társadalomfejlesztési potenciált.

A „lángot” – ha lehet így mondani – a könyves szakintézmények őrizték: kiskönyvtárak elkötelezett munkatársai (akik nem utasításra, hanem saját szakmai lelkiismeretük nyomásának engedve igyekeztek folyamatosan igazodni a legfrissebb könyvtári trendekhez, megújítva a szolgáltatásokat, a szerepfelfogást és a könyvtárosi éthoszt). Megszállott könyvkiadók, könyvesboltok, antikváriusok, gyűjtők, bibliofilek, akiknek a könyv mindmáig nem elsősorban munkát, hanem nyugtalanító és boldogító szenvedélyt jelentett. Ideje, hogy hozzájuk, akik eddig is tisztában voltak az ágazat nemzetépítő mivoltával és a kulturális talapzat megerősítésében játszott nélkülözhetetlen szerepével, a politikacsínálás műhelyei is felzárkózzanak. Ehhez kínál megfontolásokat és fogódzókat a tanulmány folytatása.

Jegyzetek

¹ A londoni Whitechapel Gallery a neves közgazdász, Mariana Mazzucato segítségét kérte, hogy csőd közeli állapotában megértesse a kormánnyal a mottóként kiemelt állítás fontosságát. Elérhető: <https://amu.hvg.hu/2026/04/29/mi-re-jut-egy-sztarkozgazdasz-a-galeriaban-ha-elfogyott-a-penz/> (Utolsó elérés: 2026. 05. 21.)

² A Magyar Reneszansz Alapítvány 2026. április 21. konferenciája ennek a gondolatnak a jegyében rendezett konferenciát (Örökség mint erőforrás: műemlékek és kortárs beavatkozások a holnap Európájában).

³ National Laws and Regulations Database. Elérhető: <https://flk.npc.gov.cn/detail?id=ff8081819aed63e019b3015d-4c05626&title=%E5%85%A8%E6%B0%91%E9%98%85%E8%AF%BB%E4%BF%83%E8%BF%9B%E6%9D%A1%E4%BE%8B> (Utolsó elérés: 2026. 05. 21.) A kínai és vietnámi könyvpolitikára vonatkozó részek nyers szövegét Nyáry Mihály készítette a ChatGPT segítségével. A háttériródalom egy részéhez a KIT Hírlevél friss lapszámai voltak a források, ahonnan kis módosításokkal néha szövegszerű átvételekkel is operáltam. Elérhető: <http://www.kithirlevel.hu/> (Utolsó elérés: 2026. 05. 21.)

⁴ A „könyvillat” természetesen nemcsak kínai kontextusban értelmezhető. Eszünkbe juthat róla Murakami Haruki gyakran idézett személyes mottója az újraolvasott kedvenc könyvek csukott szemmel beszívott ismerős illatáról, amely a könyvek lapjainak érintésével együtt mindig hozzájárul, hogy boldognak érezze magát. Létezik történeti „könyvillattan” (Elérhető: https://konyvkerek.hu/rathveghia/konyvillat_kerek.pdf (Utolsó elérés: 2026. 05. 21.)) és a könyv illatának elvesztése felett kesergők számára kifejlesztett könyvillatú gyertyák és dezodorok világa is.

⁵ A rendelet alapján a végrehajtási felelősség az állami szerveken és intézményeken van. A jogi felelősség a hivatalos szervek mulasztására, az olvasási forrásokkal való visszaélésre, illetve az olvasási létesítmények nem megfelelő működtetésére vonatkozik.

⁶ A képernyőn való olvasás töredezettsége helyett a „mélyolvasást”, az elmélyülést szolgáló olvasás az ideális. Elérhető: <https://www.globaltimes.cn/page/202511/1349421.shtml> (Utolsó elérés: 2026. 05. 21.)

⁷ Ez az értékelés nem egy pártvezetőé, hanem Chen Ming-liangé, egy pekingi olvasóklub vezetőjéé. Elérhető: <https://www.chinadailyhk.com/upload/main/pdf/2026/01/07/be9b05c4e047c91ee76a8cf45366ec21.pdf> (Utolsó elérés: 2026. 05. 21.)

⁸ Érdeklődőknek: a Qishi Journal 2026. évi nyolcadik száma kivonatokat gyűjtött össze a pártvezető 2013 márciusa és 2025 márciusa között a könyv kultúrájáról közzétett gondolatairól.

⁹ Xinhua (2020) *China to promote reading habit among public*, en.people.hu. Elérhető: <https://en.people.cn/n3/2020/1022/c90000-9772051.html> (Utolsó elérés: 2025. 05. 21.) Volt honnan indulni: amikor a kulturális forradalom bűneinek legalább részleges jóvátételeként megnyitottak egy régi pekingi iskolaépületet, amely zsúfolásig tele volt rakva a „vörösgárdista” büntető expedíciók zsákmányával: a jámbor polgári lakásokból undorral – és szidalmak közt – kihajigált könyvekkel. Az olvasó szeméből is kibuggyan a könny, amikor az újságíró elmondja, hogyan fakad sírva egy hetvenéves ember, megelve gyermekora kedvenc olvasmányát és névbejegyzését, vagy egy másik, amikor rábukkan a családi fotóalbumra. . .” (Miklós, 1988)

¹⁰ Mollier, J-Y., Sorel, P. (2025) *Inside China's New Wave of Conceptually Innovative Bookstores*, Literary Hub. <https://lithub.com/inside-chinas-new-wave-of-conceptually-innovative-bookstores/> (Utolsó elérés: 2026. 05. 21.)

¹¹ Ravenscroft, T. (2020) *MAD reveals Wormhole Library overlooking the South China Sea*, Dezeen. Elérhető: <https://www.dezeen.com/2020/08/11/wormhole-library-mad-architects-haikou-china/> (Utolsó elérés: 2026. 05. 21.)

¹² Xinhua (2016) *First library opened in Sansha in South China Sea*, China Daily. Elérhető: https://www.chinadaily.com.cn/culture/2016-04/24/content_24796301.htm (Utolsó elérés: 2026. 05. 21.)

¹³ CDB Team (2016) *"Island Libraries" promote China's nationwide reading policy*, China Development Brief. Elérhető: <https://china-developmentbrief.org/reports/island-libraries-promote-chinas-nationwide-reading-policy/> (Utolsó elérés: 2026. 05. 21.)

¹⁴ Vinh (2026) e mottót egy gyerekkorában olvasott könyvecskéből emeli át, annak metaforájaként, ahogyan a tudás megszerzésének egyik újaként tekintünk az olvasásra, az így megszerzett tudás révén pedig az életben és a tudásintenzív környezetben való boldogulásra.

¹⁵ Netwerkagenda. Elérhető: <https://www.bibliotheeknetwerk.nl/sites/default/files/documents/Netwerkagenda.pdf> (Utolsó elérés: 2026. 05. 21.)

¹⁶ Nemzeti Filmtézet Magyarország Filmarchívum ([NFI] (n.d.) *Filmhíradók online*. Elérhető: <https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=6432> (Utolsó elérés: 2026. 05. 21.)

¹⁷ vehír (2022) *Elvonulás a természetbe és az irodalom világába az ajkai olvasókabinban*. Elérhető: <https://vehir.hu/cik-65881-elvonulas-a-termeszetbe-es-az-irodalom-vilagaba-az-ajkai-olvasokabinban> (Utolsó elérés: 2026. 05. 21.)

¹⁸ Arról nem is beszélve, hogy az ötvenes évek irányregényeinek nagy része könyvészeti szempontból izgalmas darabok sorát vitte el az otthonokig és a kölcsönkönyvtárakig. Kiváló fordítók, nagyszerű tipográfusok és borítótervezők termékei voltak, mai napig gyönyörködtetni képesek a maguk bumfordi esztétikájával.

¹⁹ Sajnos ebből az ideológiai torzító hatásból néhány új generációs mozzanat a csatornafedeleken keresztül visszakúszott a könyves univerzumba: listázások, tiltások, lefóliázások, tankönyvtartalmakba belenyúlások, kormány narratívát erősítő szakkönyvek és vezető politikusok beszédeinek nagy példányszámú kiadása, célzott óriástámogatások lejárató célú könyvek íróinak, kormány monopólium a vidéki nyomtatott sajtó és a rádióadók világában stb.

²⁰ De ugyanígy programképes lenne a „*Kell egy jó könyv*” olvasóverseny, „*A könyv szeretete*” vetélkedő vagy a „*Könyvet a pusztai diákoknak*” kezdeményezés (Bojt-Tóth, 2025, Derzsi, 1988).

Felhasznált és ajánlott források

Bognár, B. (2021) *A minőség forradalmának lehetőségei a magyar társadalomfejlődésben. Németh László koncepciójának társadalomelméleti elemzése*. Belvedere Meridionale, 33(1), p. 131–146. Elérhető: https://www.belvedere-meridionale.hu/wp-content/uploads/2021/01/09_Bogn%C3%A1r_2021_01.pdf (Utolsó elérés: 2026. 05. 21.)

- Bojt-Tóth, O. (2025) *Olvas egy Zsiguliért! Olvasómozgalmak az 1970-es, 1980-as években Zala megyében*. 2025. 06. 21. ZAOL. Elérhető: <https://www.zaol.hu/helyi-eletstilus/2025/06/olasomozgalom-1970-1980> (Utolsó elérés: 2026. 06. 10.)
- Derzsi, O. (szerk.) (1988) *Az olvasó népiért mozgalom Budapesten és Pest megyében (1984–88)*. Hazafias Népfrent Budapesti és Pest Megyei Bizottsága, Budapest.
- Miklós, P. (1988) *A történelem fintora*. 1988. 07. 26. Liget. Elérhető: <https://ligetmuhely.com/liget/miklos-pal-a-tortenelem-fintora/> (Utolsó elérés: 2026. 06. 10.)
- Mollier, J., Sorel, P. (2025) *Bookstores of the World. The Ultimate Around-The-World Tour for Bibliophiles and Bookshop Lovers*. Abbeville Press, New York. ISBN 978-0-7892-1516-1
- Tóth, M. (2018) *Könyveszerzés, házi könyvtár*. Tudományos és Műszaki Tájékoztató, 65(7–8), p. 409–417. Elérhető: <https://journals.bme.hu/tmt/article/view/35087> (Utolsó elérés: 2026. 06. 10.)
- Vinh, P. Q. (2026) *Az olvasási infrastruktúra válsága. Könyvesboltok, könyvtárak és tudásterek. Magyar nyelvű összefoglaló a szerző öt részes, vietnámi nyelvű cikksorozatáról*. 2026. 05. 21. VietNamNet. Elérhető: <https://www.vietnam.vn/hu/khung-hoang-ha-tang-doc-hieu-sach-thu-vien-va-khong-gian-tri-thuc> (Utolsó elérés: 2026. 06. 10.)

„200 év a tudás és a társadalom szolgálatában” – a Valóságos könyvtár – könyvtári valóság VII. konferencia előadásai

"200 Years in the Service of Knowledge and Society" – Proceedings of the VII Conference "The Real Library – Library Reality"

Vass Johanna¹

¹ Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Könyvtár- és Információtudományi Intézet
vass.johanna@btk.elte.hu

Beérkezett: 2026. 05. 15. / Elfogadva: 2026. 06. 16. / Publikálva: 2026. 06. 30.

A Valóságos könyvtár – könyvtári valóság (VKKV) című – 2013 óta kétévenként megrendezett – eseménysorozat mára a hazai könyvtár- és információtudomány egyik legnagyobb volumenű tanácskozásává vált. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának (ELTE BTK) Könyvtár- és Információtudományi Intézete (KITI), valamint Könyvtár- és Információtudományi Doktori Programja által szervezett konferencia hagyományosan a Magyar Tudományos Akadémia által indított Magyar Tudomány Ünnepe rendezvénysorozat kereteibe illeszkedve került megrendezésre 2025. november 25-én és 26-án.

A Magyar Tudomány Ünnepe 2025 mottója – az akadémia alapításának jubileumi évfordulója előtt tisztelegve – „200 év a tudás és a társadalom szolgálatában”, a Valóságos könyvtár – könyvtári valóság (VKKV) konferencia kiemelt témája a könyvtárosok mentális egészsége volt.

könyvtár- és információtudomány, mentális egészség, könyvtártörténet, olvasási szokások, tudománymetria, könyvtárfinanszírozás

The conference series "The Real Library – Library Reality" (VKKV), held biennially since 2013, has by now become one of the largest-scale professional gatherings in Hungarian library and information science. Organized by the Institute of Library and Information Science (KITI) and its Doctoral Programme in Library and Information Science at the Faculty of Humanities of Eötvös Loránd University (ELTE BTK), the conference traditionally takes place within the framework of the Hungarian Science Festival, initiated by the Hungarian Academy of Sciences. In 2025, the event was held on 25–26 November.

The motto of the 2025 Hungarian Science Festival – commemorating the anniversary of the founding of the Academy – was "200 Years in the Service of Knowledge and Society," while the main theme of the VKKV conference was the mental health of librarians.

library and information science, mental health, library history, reading habits, scientometrics, library funding

1. Köszöntők. A konferencia programja

A konferenciát **Horváth Krisztina**, az ELTE BTK oktatási és tanulmányi ügyek dékánhelyettese, a Magyar Rektori Konferencia Bölcsészettudományi Bizottságának elnöke nyitotta meg. Dékánhelyettes asszony hangsúlyozta, hogy a Magyar Tudomány Ünnepe – amely 2025-ben jubileumi formában emlékezik meg a Magyar Tudományos Akadémia és Könyvtára 200 éves fennállásáról –, alkalmat ad a tudományos hagyományok ápolására, és a jövő nemzedékeinek megszólítására, kiemelve az egyetemek szerepét a tudás átadásában és a tudományos folytonosság biztosításában. Külön figyelmet szentelt annak, hogy a Valóságos könyvtár – könyvtári valóság konferencia immár hetedik alkalommal került megrendezésre, és ez idő alatt jelentős hazai szakmai eseménnyé vált. Hangsúlyozta a tudományterület múltbeli, jelenlegi és jövőbeli fontosságát, különösen a technológiai fejlődés és a mesterséges intelligencia korában. A rendezvénysorozat lehetőséget ad a legfrissebb kutatások bemutatására és a tudományos közösség elismerésére. A 2025-ös konferencia kiemelt témája a könyvtárosok mentális egészsége,

ami a szakma jövője szempontjából is fontos. A rendezvény erőssége a hazai és nemzetközi kapcsolatok, valamint a doktori programhoz kötődő kutatások bemutatása, továbbá a tanácskozás hagyományai közé tartozik a konferencián elhangzott előadások tanulmánykötetekben történő megjelentetése is, mely lehetővé teszi az új eredmények széles körű elérését is.

A megjelenteket ezt követően az International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) elnöke, **Leslie Wier** köszöntötte videóüzenetben. Az IFLA elnöke izgalmas lehetőségnek nevezte, hogy a rokon szakmák és szakterületek képviselői, valamint a jóllét (wellbeing) szakértői együtt dolgoznak a könyvtári világ szereplőivel. Ez az együttműködés lehetővé teszi, hogy olyan biztonságos tereket hozzanak létre a könyvtárakban, amelyek mindenki számára nyitottak: azok számára is, akik használják a gyűjteményeket, szolgáltatásokat, illetve részt vesznek a rendezvényeken, és azok számára is, akik a könyvtárakban dolgoznak, gyakran jelentős stresszhelyzetek közepette. Elnök asszony kifejezte, hogy az IFLA szilárdan hisz abban, hogy a könyvtárak együtt erősebbek és bátrabbak lehetnek, és ennek jegyében kívánt eredményes két napot, kiváló előadásokat, tartalmas vitákat és beszélgetéseket. Az IFLA elnökének köszöntője után **Kiszl Péter**, az ELTE Könyvtár- és Információtudományi Intézet (KITI) igazgatója, tanszékvezetője, a doktori program vezetője, a konferencia alapító elnökének beszéde következett, aki kiemelte a konferencia könyvtár- és információtudományt formáló, valamint a kutató és a gyakorló könyvtáros közösséget összefogó jelentőségét, melynek eleme a kísérő szakkönyvsorozat is (1. ábra). Szólt arról, hogy a kétévente rendszeresen jelentkező kétnapos, nemzetközivé vált konferencia középpontjában mindig aktuális és rendszerint interdiszciplináris témák állnak, így került a 2025-ös rendezvény plenáris ülésének fókuszába a könyvtárosok mentális egészsége.

1. ábra: Kiszl Péter köszönti a konferencia résztvevőit

A rendezvény ezt követően a már hagyománnyá vált struktúrában folytatódott. Az első napon a jelenlévők az ELTE két tudós professzorának előadását hallgathatták meg kutatói pályájukkal összefüggésben a legfontosabb könyvtári tapasztalataikról, elményeikről. A plenáris ülés délutáni szakaszában a felkért szakemberek *A könyvtárosok mentális egészsége* című, a konferencia kiemelt témáját adó szekcióban tartották meg előadásait. A tanácskozás második napján a szekcióülések következtek, ahol a nap első felében az érdeklődők a Könyvtártudományi Tanszék, illetve az Információtudományi Tanszék oktatóinak, délután pedig a Könyvtár- és Információtudomány Doktori Program doktoranduszainak előadásait hallgathatták meg. A KITI széleskörű nemzetközi kapcsolatrendszerének köszönhetően a konferencia programja egy egész napos angol nyelvű szekcióval is kiegészült, melyet a thaiföldi Sukhothai Thammathirat Open University, illetve a norvég Oslo Metropolitan University közreműködésével rendezett meg (2. ábra).

A két nap szekcióelnöki teendőit **Csík Tibor** (ELTE BTK KITI Könyvtártudományi Tanszék), Tózsér Istvánné Géczi Andrea (Informatikai és Könyvtári Szövetség; Bródy Sándor Könyvtár, Eger), **Dippold Péter** (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központi Könyvtár; ELTE BTK KITI Könyvtártudományi Tanszék), **Fodor János** (ELTE BTK KITI Információtudományi Tanszék), és **Barátné Hajdu Ágnes** (ELTE BTK KITI Könyvtártudományi Tanszék; Stichting IFLA Global Libraries Foundation) látta el.

2. ábra: A konferencia résztvevői

2. Tudósok a könyvtárakról

Birtalan Ágnes, az ELTE BTK Távol-keleti Intézet, Mongol és Belső-ázsiai Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanára *Nomád könyvtárak és könyvtári nomádok* című előadását azzal a gondolattal kezdte, hogy egy mongolista számára, aki a mongol népek szóbeli hagyományai mellett az írásos emlékeket is vizsgálja, alapvető kérdés, hogy a nomád közösségek milyen könyveket használtak. A mongol nomádok írásbeliségére jellemző, hogy a könyvek – egészen a 20. század elejéig többnyire kéziratok és fanyomatok formájában – nem csupán a kolostori műveltség részét alkották, hanem a vándorló nomádok számára is nagy becsben tartott értékek voltak, amelyeket magukkal vittek egyik szállásról a másikra. A kerekátorban kiemelt, tiszteleti hely illette meg őket, az oltár közelében. Az előadó mongolistaként első tudományos munkájában egy buddhista kolostor történetét feldolgozó kézírral foglalkozott; később a szóbeli hagyomány különféle megnyilvánulásait – többek között az eredetileg írásbeliséggel nem rendelkező sámánizmust, valamint az írott szövegekre is támaszkodó népi vallásosságot – vizsgálta. A kutatási terület jellegéből adódóan a könyvtári környezet meghatározó feltétele volt ennek a munkának, és a számos neves európai és ázsiai gyűjtemény mellett különösen fontos élményt jelentettek számára a kisebb, például községi és kollégiumi könyvtárakban töltött időszakok (3. ábra).

3. ábra: Birtalan Ágnes előadás közben

Németh György, az ELTE BTK Történeti Intézet, Ókortörténeti Tanszékének egyetemi tanára *A könyvtár kulcsa* című, személyes hangvételű visszaemlékezésben idézte meg az ezerkilencszáznyolcvanas évek közepén, Athénban töltött ösztöndíjas időszakát, amikor részben a körülményeknek, részben az ottani Német Régészeti Intézet igazgatójának köszönhetően beköl-

tőzhetett az intézet épületébe, amely egyúttal Heinrich Schliemann (1822–1890) egykori háza is volt, benne a legendás régész által alapított könyvtárral. A szabad mozgás érdekében éjszakánként megkapta az épület kulcsát is, mely egyszerre szó szerinti és átvitt értelemben biztosította számára a szabadságot, az otthonosságot, a könyvtárban fellelhető páratlan tudásban való elmerülést és belefeledkezést. Pályáját később is ez az otthonosság, a minden könyvtárban – Heidelberg, Párizs, Bécs nemzeti gyűjteményeiben – való „otthon levés” kísérte végig. Az előadás zárásaként pedig az otthonosság élménye még egy újabb jelentésréteget nyert: a szabadon elérhető szolgáltatásoknak köszönhetően ma már a saját otthonában ülve merülhet el a nagy nemzetközi gyűjtemények digitalizált kincseiben (4. ábra).

4. ábra: Németh György előadás közben

3. A könyvtárosok mentális egészsége

A szekció első előadója **Oláh Attila**, az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar Pszichológiai Intézet, Személyiség- és Egészségpszichológia Tanszékének professor emeritusa *Könyvek között virágzó lélek – a könyvtáros jóllét nyomában* címmel megtartott előadásában a pozitív pszichológia és a jóllét kutatás főbb megközelítéseit ismertette, különösen a pozitív pszichológiai modelleket – például a PERMA-modellt (P - Positive Emotions (Pozitív érzelmek); E - Engagement (Elköteleződés/Flow); R - Relationships (Kapcsolatok); M - Meaning (Értelem/Cél); A - Accomplishment (Eredményesség/Siker)), a flourishing elméletét és a mentális egészség összetett megközelítését –, valamint a magyar lakosság jólléti állapotát nemzetközi összehasonlításban. Az előadás második része a könyvtári hivatás pszichológiai erőforrásaira fókuszált, hangsúlyozva, hogy a könyvtári munka nemcsak információközvetítés, hanem társadalmilag hasznos, értelmet adó tevékenység is, amely számos pszichológiai erőforrást mozgósít. A szakmai kompetencia megélése, a rendszerezés öröme, a tudásátadás és a segítő szerep egyaránt hozzájárulnak a mentális jólléthez (5. ábra).

5. ábra: Oláh Attila előadás közben

Kökényei Gyöngyi, az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar Pszichológiai Intézet, Klinikai Pszichológia és Addiktológia Tanszékének egyetemi tanára *Kiégés érzelmszabályozási perspektívából* címmel tartott előadásában definiálta, hogy a kiégés olyan, a munkához kapcsolódó állapot, amelyet fizikai és érzelmi kimerültség, a másoktól való eltávolodás, valamint a teljesítmény romlása jellemez, és különösen a humán területen dolgozókat – köztük a könyvtári szakembereket – érinti. Az előadó áttekintette a kiégés gyakoriságára vonatkozó kutatásokat, és főként társas-ökológiai nézőpontból vizsgálta a jelenséget. Kiemelten foglalkozott a munkahelyi stresszhatásokkal, illetve az egyéni tényezők közül az érzelmszabályozás szerepével. Emellett bemutatta azokat a vizsgálatokat is, amelyek a kiégés mögött álló belső folyamatok dinamikáját elemzik, különös tekintettel a munkával kapcsolatos „rágódásra” és annak következményeire. Az előadás végül néhány alapvető megelőzési és beavatkozási lehetőség ismertetésével zárult.

Szintén a kiégés kérdéskörével foglalkozott **Koltói Lilla**, a Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar Pszichológiai Intézet, Szociálszichológiai és Interkulturális Pszichológiai Tanszékének egyetemi docense. *Kiégés, megküzdés, reziliencia a közösségi pszichológia szemszögéből* című előadásában bemutatta, hogyan vizsgálja a közösségi pszichológia ökológiai szemléletben azokat a társas és társadalmi közegeket, amelyek hatással vannak az egyének és csoportok működésére. A stresszt és a kiégést közösségi összefüggésben elemezte, feltárva az ebben szerepet játszó társas és társadalmi hatásokat. Ezt követően a munka világára fókuszálva bemutatta a munka mentális egészségben betöltött szerepét, valamint azokat a munkahelyi kockázati tényezőket, amelyek kiégéshez vezethetnek. Végül hangsúlyozta a társas támogatás és a csoporthoz tartozás jelentőségét a megküzdésben és a reziliencia erősítésében, külön kitérve a munkahelyi közösség és a pszichológiai biztonság szerepére (6. ábra).

6. ábra: Koltói Lilla előadás közben

Libraries, Loneliness, and the Power of Connection címmel tartotta plenáris előadását **Loida Garcia-Febo** (International Library Consultant; IFLA Management of Library Associations, Chair; IFLA Governing Board Member; American Library Association President 2018–2019; San Jose State University, Health & Wellness Ambassador). Előadásában azt vizsgálta, hogyan járulhatnak hozzá a könyvtárak a magány és a társadalmi elszigeteltség enyhítéséhez. A WHO megállapításaira is hivatkozva hangsúlyozta, hogy a magány nemcsak érzelmi, hanem közegészségügyi és társadalmi probléma is. Konkrét példákon keresztül mutatta be, hogy a befogadó, emberi kapcsolatokra épülő könyvtárak miként támogathatják a jóllétet, erősíthetik a közösségeket és csökkenthetik a társadalmi távolságokat. Az előadás arra hívta fel a résztvevők figyelmét, hogy a könyvtárra ne pusztán tudástároló helyként tekintsenek, hanem olyan élő térként, amely a kapcsolódást, a gyógyulást és a reményt szolgálja.

Barátné Hajdu Ágnes, az ELTE BTK KITI Könyvtártudományi Tanszékének professor emeritusa; a Stichting IFLA Global Libraries (SIGL) igazgatósági tagja *Elvárások és megfelelések – egészségmenedzsment a könyvtárakban* című előadásában arra mutatott rá, hogy a társadalmi, gazdasági és technológiai változások folyamatosan új elvárásokat támasztanak az információs szakemberekkel szemben. Az IKT-eszközök térnyerése, a szolgáltatások átalakulása és a felhasználói igények növekvő összetettsége miatt a hagyományos szakmai tudást egyre inkább soft skillekkel kell kiegészíteni. A COVID-időszak tovább növelte a mentális terhelést, ezért a könyvtárosok jólléte és egészségmegőrzése a nemzetközi szakmai diskurzusban is kiemelt figyelmet kap.

Tóth Máté (Hamvas Béla Pest Megyei Könyvtár (Szentendre), igazgató; Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Humán Fejlesztési és Művelődéstudományi Intézet, Könyvtár és Információtudományi Tanszék, habilitált egyetemi docens) *A humán erőforrásban rejlő kapacitások kiaknázásának növelése dolgozói jóllétet növelő intézkedésekkel* című előadásában – mintegy az addig elhangzottakra reflektálva – mutatta be, milyen szervezetfejlesztési szemlélettel, illetve gyakorlati intézkedésekkel lehet tenni a könyvtárban dolgozók mentális jóllétéért. Miután a hazai könyvtárak költségvetésében a kiadások közel kétharmadát kimutathatóan a személyi jellegű ráfordítások teszik ki, ennek megfelelően kiemelt célként kell kezelni a munkatársak motivációjának növelését. Bemutatta a Hamvas Béla Pest Megyei Könyvtárban alkalmazott gyakorlatokat – többek között a távmunka lehetőségét, a csapatépítő programokat, az ERASMUS+ mobilitási programot és az egészségmegőrző kezdeményezéseket –, amelyek növelték a munkatársi elégedettséget és motivációt, miközben a fluktuáció csökkent. A pozitív hatások a használói elégedettségben is megmutatkoztak, továbbá az intézmény az intézkedések eredményeként elnyerte a családbarát munkahely, valamint a felelős foglalkoztató minősítéseket is (7. ábra).

7. ábra: Rostás Norbert, Tóth Máté, Barátné Hajdu Ágnes, Kiszl Péter

Horváth Sándor Domonkos, a győri Dr. Kovács Pál Könyvtár és Közösségi Tér igazgatója *Óvatos feltételezések egy hipotetikus könyvtáros lehetséges lelkiállapotáról* című előadásában több évtizedes könyvtárosi tapasztalataira támaszkodva vizsgálta a szakmában dolgozók lelki működését. Felvetette, hogy mennyiben lehet általánosítani a könyvtárak és könyvtárosok sokszínű világát illetően, valamint milyen kutatások szolgálhatnak alapul a szakma pszichológiai vizsgálatához. Gondolatmenetében Virginia Satir, Erik H. Erikson, Carl Rogers és Jay Haley elméleteire is támaszkodott.

Béres Judit (Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet, Modern Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Tanszék, habilitált egyetemi docens; Magyar Irodalomterápiás Társaság, elnök) *Saját hang, értelemkeresés, remény, közösség: az irodalomterápia mentális egészségre gyakorolt hatásairól* című előadásában a személyközpontú irodalomterápia mentális egészségre gyakorolt hatásait mutatta be Nicholas Mazza munkájára¹ támaszkodva. Az irodalomterápia fogalmát tágabban értelmezve minden olyan módszer ide tartozik, amely szövegekkel dolgozik, a narratív medicinától egészen a terápiás írásig. Az előadás az értelemkeresés támogatását, a remény és a reziliencia erősítését, valamint a saját hang megtalálásának szerepét hangsúlyozta. Kiemelte az irodalom metaforikus nyelvének jelentőségét az önkifejezésben és a közösség szerepét a mentális jóllét támogatásában (8. ábra).

A konferencia első napjának zárásaként a *Valóságos könyvtár – könyvtári valóság: könyvtár- és információtudományi tanulmányok 2024* című konferenciakötet² (9. ábra) **Virágos Márta**, a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár, nyugalmazott főigazgatója mutatta be. A program befejezéseként öregdiák találkozóra került sor, ahol az ELTE Alumni Szervezet képviselőjében **Babos János** (ELTE Szolgáltatási Igazgatóság, igazgató) mondott köszöntőt (10. ábra), majd az ELTE BTK Művészetközvetítő és Zenei Intézet hallgatóinak előadása következett (11. ábra).

8. ábra: A konferencia résztvevői

9. ábra: A Valóságos könyvtár – könyvtári valóság: könyvtár- és információtudományi tanulmányok sorozat eddig megjelent kötetei

10. ábra: Babos János köszönti a konferencia résztvevőit

11. ábra: Az ELTE BTK Művészetközvetítő és Zenei Intézet hallgatóinak előadása

4. Oktatóink kutatásaiból

Bibor Máté, az ELTE BTK KITI Könyvtártudományi Tanszékének egyetemi adjunktusa *Az 1590-es bécsi földrengés magyar szemmel: Gyulaffi Lestár Bécsben II.* című előadásában Gyulaffi Lestárnak (Csobánc, 1556. november 2. – Kolozsvár?, 1606. június 10. után), az Erdélyi Fejedelemség nagyobb kancelláriája titkárának főként történeti feljegyzéseiről ismert alakját, valamint az 1590-es bécsi földrengéssorozatról szóló feljegyzésének jelentőségét ismertette. A vizsgált forrás részletesen beszámol a város jelentős épületeiben keletkezett károkról, ezért fontos várostörténeti dokumentumnak is tekinthető.

Csik Tibor (ELTE BTK KITI Könyvtártudományi Tanszék, egyetemi adjunktus; Könyv és Nevelés, főszerkesztő) *A közkönyvtárak a dualizmus kultúrpolitikájában* című előadásában az 1868 és 1916 közötti magyar könyvtárpolitika fejlődését tekintette át. A szerző rámutatott arra, hogy már a kiegyezés utáni kormányok felismerték: a műveltség hiánya akadályozza a gazdasági fejlődést és az állam megerősödését, ugyanakkor a szűkös pénzügyi és intézményi feltételek erősen korlátozták a lehetőségeket. Bemutatta Eötvös József kezdeményezéseit, a közművelődési egyesületek szerepét, valamint a Wlassics Gyula minisztersége idején állami szintre emelt könyvtárfejlesztési törekvéseket, amelyek megalapozták a modern közkönyvtári szemlélet hazai kialakulását. A korszakban létrejött szakmai irányító testületek, megindult szaktanfolyamok, illetve a kialakult intézményi és szakmai rendszer az első világháborúig meghatározta a magyar könyvtárpolitika irányát.

A fotógaléria mint könyvespolc címmel tartotta meg előadását **Fodor János**, az ELTE BTK KITI Információtudományi Tanszékének egyetemi adjunktusa. Az előadó a digitális korszakban átalakuló vizuális és írott kultúra jelenségeit vizsgálta, különösen a személyes könyv- és fotógyűjtemények szerepének változását. Rámutatott, hogy az internet és a közösségi média térhódításával a vizuális tartalmak dominánssá váltak, miközben az írott szöveghez kapcsolódó figyelem és az aktív könyv olvasás jelentősen visszaszorult. A fizikai gyűjtemények háttérbe szorulása mellett azonban továbbra is létezik egy analóg forma, a fotóalbum, melynek identitásképző funkciója tovább él a digitális környezetben is.

Kerekes Pál, az ELTE BTK KITI Információtudományi Tanszékének címzetes egyetemi docense a *Szövegorganizáció házi számlán: a hazai self-publishing első évtizede* című előadásában a digitális korszak önkiadási gyakorlatát elemezte. A self-publishing (önkiadás) a digitális korszakban egy új típusú nyilvánosságot és megjelenési lehetőséget teremtett a szerzők számára. Ugyanakkor az előadás arra is rámutat, hogy a self-publishing mára részben átalakult: az eredeti „kézműves” jelleg helyett ma már egyre inkább a hagyományos kiadói rendszer integrálódott elemeként jelenik meg.

Németh Katalin, az ELTE BTK KITI oktatási intézetigazgató-helyettese, valamint az ELTE BTK KITI Könyvtártudományi Tanszékének egyetemi adjunktusa *Tér a feltöltődésre: könyvtári megoldások a jóllétért* című előadásában a könyvtári terek jóllétre gyakorolt hatásait vizsgálta. Hangsúlyozta, hogy az akadálymentes, jól szervezett és tudatosan kialakított könyvtári környezet nemcsak a használók, hanem a munkatársak terhelését is csökkentheti, hozzájárulva a kiégés megelőzéséhez. A valódi megelőzés nem merül ki pihenőterek vagy csendes zónák kialakításában, hanem akkor valósul meg, ha a könyvtár komplex módon reagál a különböző igényekre, és támogatja az egyensúlyt, a hatékonyságot és a regenerációt.

Olvadni jó. De hogyan? Offline és online olvasási szokások címmel **Senkei-Kis Zoltán**, az ELTE BTK KITI Információtudományi Tanszékének egyetemi adjunktusa az offline és online olvasás előnyeit és kockázatait vizsgálta. Előadásában az olvasáskutatás aktuális irányait is áttekintette, külön hangsúlyt helyezve arra a kérdésre, hogy az offline és online olvasás milyen előnyökkel és esetleges kockázatokkal jár. Az előadás szemmozgáselemzésekre, agykutatói eredményekre és szövegértési vizsgálatokra támaszkodva elemezte az elektronikus hordozók hatását a mentális egészségre, a stressz-szintre és a szövegértésre. Az előadó továbbá kitért a generációk közötti különbségekre is, hangsúlyozva, hogy bár az olvasás szerepe és formái folyamatosan átalakulnak, mindeközben vélhetőleg megőrzi alapvető jelentőségüket.

Soós Mária Erika (ELTE BTK KITI Információtudományi Tanszék, egyetemi tanársegéd; ELTE BTK KITI, ösztöndíjas doktorandusz hallgató) *Az egyetemi könyvtárak szerepe az egyetemi zöldülésben* című előadásában az egyetemek fenntarthatósági teljesítményének mérésével foglalkozó nemzetközi rangsorok (például a QS Sustainability és a THE Impact Rankings) szerepét és hatásait elemezte, amelyek a környezeti, társadalmi és irányítási (ESG = Environmental, Social, Governance) szempontok alapján értékelik az intézményeket. Rámutatott, hogy a könyvtárak a nyílt tudomány, a kutatási integritás és az inkluzív szolgáltatások támogatásával jelentősen hozzájárulhatnak az intézményi fenntarthatósági célok megvalósításához. Az előadás emellett azonban rámutatott arra is, hogy a hazai egyetemek és könyvtárak fenntarthatósági stratégiái még egyenetlen képet mutatnak. A kutatás célja egyúttal annak feltárása is volt, hogy a könyvtári és egyetemi kiadói tevékenység hogyan illeszkedhet a nemzetközi fenntarthatósági keretrendszerekhez, és miként válhat egységesebb, stratégiai szintű rendszerré.

Tószegi Zsuzsanna, az ELTE BTK KITI Könyvtártudományi Tanszék címzetes egyetemi docense, *„Életem gazdagabb volt törekvésekben, mint sikerekben”: adalékok Melich János könyvtárigazgatói életművéhez* című előadása főhajtást kívánt lenni Melich János akadémikus, nyelvészprofesszor, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának egykori főigazgatója, valamint az Országos Széchényi Könyvtár korábbi vezetőjének szakmai és emberi életműve előtt, megemlékezve egyúttal az MTA Könyvtára alapításának 200. évfordulójáról is. Az előadó méltatta a megidézett tudós azon erőfeszítéseit is, amellyel a második világháború idején hozzájárult a könyvtár felbecsülhetetlen értékű dokumentumainak biztonságba helyezéséhez.

Winkler Bea (ELTE BTK KITI Információtudományi Tanszék, egyetemi adjunktus; Állatorvostudományi Egyetem Hutýra Ferenc Könyvtár, Levéltár és Múzeum, főigazgató) és **Kiszl Péter** (ELTE BTK KITI, egyetemi tanár, intézetigazgató, tanszékvezető és doktori programvezető) *Folyóirat-előfizetések a diplomamunkák tükrében – az Állatorvostudományi Egyetem tapasztalatai 2025-ben* című előadásukban a hallgatói szakdolgozatok szakirodalmi hivatkozásait elemezték. A kutatás célja annak vizsgálata volt, hogy az Állatorvostudományi Egyetem által előfizetett folyóiratok milyen arányban jelennek meg a hallgatók által készített szakdolgozatok hivatkozásai között. A felmérés szerint a hivatkozások közel 70%-át folyóiratcikkek tették ki, amelyek jelentős része magas minőségű, Q1–Q2 kategóriás folyóiratokból származott. Az eredmények hozzájárulhatnak annak jobb megértéséhez, hogy az egyetemi folyóirat-előfizetések milyen módon és mértékben hasznosulnak a hallgatói kutatómunkában (12. ábra) (13. ábra).

12. ábra: Az ELTE BTK KITI oktatói

13. ábra: Csík Tibor moderálja a közönség soraiból érkező hozzászólásokat

5. Doktoranduszaink kutatásaiból

Balázs László Róbert, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Informatikai és Digitális Szolgáltatások Osztályának osztályvezetője, az ELTE BTK KITI ösztöndíjas doktorandusz hallgatója *Ajánlók a discovery rendszerekben* címmel megtartott előadásában az integrált könyvtári rendszerek egy sajátos szolgáltatásának fejlődését mutatta be. Mivel a közkönyvtárak esetében az olvasók gyakran konkrét keresési cél nélkül érkeznek, számukra a pusztán kulcsszavas keresés önmagában nem mindig elegendő. Ennek felismerésére reagálva az integrált könyvtári rendszerek (IKR) fejlesztői úgynevezett ajánlók készítésének lehetőségét építettek be a közkönyvtári discovery rendszerekbe. Az előadó bemutatta az automatikus, könyvtárosi és mesterséges intelligencián alapuló ajánlások típusait, valamint azt, hogy ezek miként igazodnak az olvasói szokásokhoz és a közkönyvtári igényekhez.

Bíró Gyöngyi, az ELTE BTK KITI ösztöndíjas doktorandusz hallgatója *Egy unitárius peregrinus Németalföldön hagyott könyve* című előadásában Árkosi Tegző Benedek (kb. 1629/1630–1661), egy Odera-Frankfurtban és Leidenben tanult unitárius peregrinus könyvkultúráját és egy eddig ismeretlen kötetét mutatta be. Különösen értékes forrásnak számít, hogy mind az ő, mind testvére, Ferenc könyveiről haláluk után jegyzék készült (amelyet ma a Magyar Unitárius Egyház Kolozsvári Gyűjtőlevéltára őriz), az összeállítás pedig megőrizte olyan művek adatait is, amelyeket eddig nem sikerült azonosítani. Az előadás a peregrinációs kutatások forráslehetőségeire és a könyvjegyzékek jelentőségére is rámutatott.

Fülöp Endre (Monguz Információtechnológiai Kft., vezető rendszertervező, üzleti elemző; ELTE BTK KITI, ösztöndíjas doktorandusz hallgató) *Az információ igazságértékének kérdése: egy információelméleti probléma az információtudomány nézőpontjából* címmel megtartott előadásának központi gondolata az az alapvető filozófiai kérdés volt, hogy az információ fogalmának szükségszerűen része-e az igazság, vagyis csak az tekinthető-e információnak, ami igaz. Ebből következően felmerül az a kérdés is, hogy létezhet-e „hamis információ”, vagy ez önellentmondásnak, oximoronnak számít. Ezek a problémák az információelmélet és az információfilozófia egyik központi vitaterületét alkotják mind a mai napig. Az előadó áttekintette a Shannon–Weaver-modellt, Fred Dretske és Luciano Floridi elméleteit, majd az információ igazságértékének vizsgálatához a metainformáció fogalmának alkalmazását javasolta.

Gacov Katalin (Verseghy Ferenc Könyvtár és Közművelődési Intézmény (Szolnok), igazgató; ELTE BTK KITI, ösztöndíjas doktorandusz hallgató) *A közkönyvtárak társadalomba juttatott értéke* című előadásában a könyvtári szolgáltatások társadalmi megtérülését járta körül. A vizsgálat során – melyben együttműködő intézmények a Bródy Sándor Könyvtár (Eger), a Gödöllői Városi Könyvtár és Információs Központ, valamint a Verseghy Ferenc Könyvtár (Szolnok) voltak – kvantitatív módszerekkel értékelték a könyvtári szolgáltatásokba fektetett erőforrások megtérülését. Ennek keretében összegyűjtötték a releváns pénzügyi adatokat, majd ezek alapján kiszámították a befektetésarányos megtérülési mutatót (ROI = Return on Investment). Az előadás a módszertani és elméleti háttér bemutatását követően ismertette a számítási eljárásokat, a szolgáltatásokhoz rendelt értékeket, valamint a kapott eredményeket. A kutatás eredményei szerint a könyvtárakba befektetett források többszörösen térülnek meg a társadalom számára. A projekt a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával valósult meg, a „Könyvtári szolgáltatások fejlesztése a benchmarking minőségbiztosítási módszer gyakorlati alkalmazásával” program keretében (14. ábra).

14. ábra: Az ELTE BTK KITI doktori programjának hallgatói

Kardos Helga (Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Kari Könyvtár, könyvtárvezető-helyettes; ELTE BTK KITI, ösztöndíjas doktorandusz hallgató) *Hatás és kölcsönhatás: olvasóközönség, könyvtárhasználók, szerzői művek a 19. század második felében* címmel megtartott előadásában az olvasáskultúra és az írástudás fejlődésének összefüggéseit vizsgálta. Mivel a vizsgált időszakban Magyarországon a lakosság jelentős része még írástudatlan volt – az 1860-as években a hat év feletti népesség mintegy 70%-a nem rendelkezett az írás-olvasás képességével –, ez alapvetően meghatározta az írott művek befogadásának lehetőségeit, hiszen az olvasni tudás elterjedése lett volna az előfeltétele annak, hogy az írott kultúra szélesebb társadalmi rétegekhez jusson el. Rámutatott, hogy a népoktatás fejlődése és a könyvtárak működése egyaránt hozzájárult a könyvkiadás fejlődéséhez, illetve az olvasóközönség fokozatos bővüléséhez, nem utolsósorban pedig a szerzői művek számának növekedéséhez is.

Orosz Adrienn, az ELTE BTK KITI ösztöndíjas doktorandusz hallgatója *„Reneszánsz és újjászületések” – néhány gondolat a keleti idolk átvételéről a nyugati kéziratokban* című előadásában a keleti motívumok nyugati kéziratokban történő megjelenését vizsgálta. Az előadás a címben hivatkozott mű – *Renaissance and Renascences in Western Art*, Stockholm, 1960 – szerzője, Erwin Panofsky, valamint más elméleti gondolkodók munkássága előtti tisztelgés kívánt lenni, akik művészetelméleti, művészettörténeti és szemiotikai megközelítésekkel vizsgálták a tárgyalt témát. Orosz Adrienn kutatása arra irányult, hogy milyen feltételek között váltak le a keleti eredetű idolk az őket gyakran kísérő antik vagy keresztény értelmezési keretéről, illetve milyen szándékok mentén és milyen módon integrálták őket a kéziratok mesterei az illusztrációkba. Elemzésének középpontjában az egyiptomi Bész istenalak állt, amelynek kulturális és ikonográfiai átalakulásait középkori és reneszánsz kéziratok (Winchester Psalter, British Library, Cotton MS Nero C. IV és Pirro Ligorio: *Antichità*, Lib. XXXIV-XXXVIII, Biblioteca Nazionale di Napoli, Ms. XIII. B. 7) példáin keresztül mutatta be.

Növeli-e az érdekeltséget? A könyvtári érdekeltségnövelő támogatás vizsgálata című előadásában **Rostás Norbert** (Kulturális és Innovációs Minisztérium, Kultúráért Felelős Államtitkárság, Közgyűjteményi Főosztály, vezető-kormányfőtanácsos; ELTE BTK KITI, ösztöndíjas doktorandusz hallgató) a könyvtári érdekeltségnövelő támogatás rendszerét elemezte. Megállapította, hogy a támogatás helyi szinten ösztönzően működik, ugyanakkor rendszerszinten hozzájárulhat a területi egyenlőtlenségek fennmaradásához. Az elosztási logika ugyanis az önerő mértékéhez kötődik, ami eleve a tehetősebb önkormányzatoknak kedvez, mivel ők nagyobb saját forrást tudnak biztosítani. Ennek következtében a támogatás nem feltétlenül csökkenti, hanem inkább fenntartja a területi egyenlőtlenségeket, sőt bizonyos esetekben erősítheti azokat a könyvtári ellátásban. Az előadás ezért arra kereste a választ, milyen lehetséges rendszerszintű korrekciók alkalmazhatók úgy a támogatási modellben, hogy annak ösztönző jellege megmaradjon, de az egyenlőtlenségeket erősítő hatása azzal párhuzamosan mérséklődjön.

Saáry Zoé, az ELTE BTK KITI ösztöndíjas doktorandusz hallgatója *Városi könyvtárak online marketing tevékenysége – néhány kiemelt példa alapján* címmel megtartott előadásában három városi könyvtár – a Gödöllői Városi Könyvtár, a Hamvas Béla Pest Megyei Könyvtár (Szentendre), valamint a Pilisvörösvári Városi Könyvtár – online marketinggyakorlatát elemezte. A kutatás központi kérdése arra irányult, hogyan tehető a könyvtári szolgáltatások vonzóbbá és ismertebbé az online marketing tu-

datos alkalmazásával. Az elemzések szerint a többszintű digitális kommunikáció – mint például a naprakész weboldalak, az online katalógusok, az ügyintézési lehetőségek, valamint az aktív és kreatív közösségimédia-jelenlét – erősíthetik a könyvtárak közösségi szerepét és a használói lojalitást. Az eredmények alapján fontos következtetés, hogy az online marketing nem pusztán kommunikációs eszköz, hanem stratégiai fejlesztési tényező, amely hozzájárulhat a könyvtárak társadalmi szerepének és relevanciájának fenntartásához (15. ábra).

15. kép: Kiszl Péter és Dippold Péter

6. Angol nyelvű szekció

A konferencia második napján, az oktatók és a doktori program hallgatóinak előadásaival párhuzamosan zajlott a konferencia angol nyelvű szekciója *Services and Challenges to Society* címmel. A thaiföldi Sukhothai Thammathirat Open University, illetve a norvég Oslo Metropolitan University közreműködésével rendezett szekciót az érdeklődők részben jelenléti, részben távolléti formában követhették figyelemmel.

Namtip Wipawin (Professor in the PhD Program, Department of Information Science, School of Liberal Arts, Sukhothai Thammathirat Open University), **Songlak Sakulwichitsintu** (Assistant professor in the PhD Program, Department of Information Science, School of Liberal Arts, Sukhothai Thammathirat Open University), valamint **Duangkaew Ngernpoolsap** (Assistant professor in the PhD Program, Department of Information Science, School of Liberal Arts, Sukhothai Thammathirat Open University) *Developing Course Contents of Information Science Perspectives in the PhD Program at Sukhothai Thammathirat Open University* című előadásukban a thaiföldi egyetem doktori képzésének információtudományi tananyagfejlesztését mutatták be. A kvalitatív tartalomelemzés szerint a képzés jól illeszkedik Thaiföld 2017–2036 közötti oktatási stratégiájához, különösen a digitális kompetenciák, a tanuló társadalom és az etikai nevelés területén. A hallgatói elégedettség magasnak bizonyult, a sikeres fejlesztés kulcsa pedig a szakértői együttműködés, az oktatástechnológiai támogatás és a hatékony távoktatási rendszer volt. A tanulmány szerint az információtudományi képzés további erősítése Thaiföldön különösen a nemzetközi együttműködések és szakmai hálózatok bővítésével lenne elősegíthető.

Mint **Ragnar Andreas Audunson** (Professor emeritus, Oslo Metropolitan University) *AI and the Role of Libraries* című előadásában kifejtette, a mesterséges intelligencia egyszerre jelent lehetőséget és komoly kihívást a könyvtárak számára, különösen ezen intézmények alapvető értékei szempontjából. Ez utóbbiakat az előadó három pontban azonosította: a könyvtárak alapvető feladata a tanulás támogatása; az olvasás támogatása; valamint a szakmai készségek és szakértelem fejlesztésének elősegítése. Az előadó hangsúlyozta, hogy az intellektuális folyamatok AI-ra történő kiszervezése egyszerre gyengítheti a tanulási képességeket és tovább mélyítheti az olvasás válságát, ezen túl pedig összefoglalta a fenti kihívásokra adott reakcióként a lehetséges szakpolitikai irányokat és válaszstratégiákat, mint amelyek alkalmasak lehetnek az AI gyors terjedéséből fakadó problémák kezelésére.

Fonthip Poblarp (PhD Candidate at Department of Information Science, School of Liberal Arts, Sukhothai Thammat-hirat Open University) *Bibliometric Analysis of Artificial Intelligence in Information Science: Mapping Research Focus and Trends (2022–2025)* című előadásában bibliometriai módszerekkel vizsgálta az AI-kutatások információtudományra gyakorolt hatását. A vizsgálat a Scopus adatbázis publikációira épült, négy fő dimenzióra kitérve: (1) információk viselkedés, (2) ember–számítógép interakció, (3) információmenedzsment, (4) információszervezés. Az eredmények szerint 2022 és 2025 között erőteljes növekedés volt megfigyelhető a mesterséges intelligenciával kapcsolatos publikációk számában. Összességében a trendek azt mutatták, hogy az AI egyre mélyebben integrálódik az információhoz való hozzáférés, a felhasználói interakció és az információmenedzsment folyamataiba, ezzel újradefiniálva az információtudomány kutatási és funkcionális szerepeit.

Aulia Puspaning Galih (PhD Candidate at the Institute of Library and Information Science, Eötvös Loránd University) *Understanding Librarians' Research Data Service Practice Using COM-B Model* című előadásában az indonéziai egyetemi könyvtárak kutatásiadat-szolgáltatásainak alakulását vizsgálta. A téma fontosságára az open science mozgalom fejlődése irányította rá a figyelmet, ma pedig már az egyetemi és kutatókönyvtárak stratégiai szerepet töltenek be a kutatási adatok rendszerezésében, megőrzésében és kezelésében. A tanulmány az indonéziai egyetemi könyvtárak kutatásiadat-szolgáltatási gyakorlatát vizsgálta a COM-B modellt (Capability – képesség, Opportunity – lehetőség, Motivation – motiváció, Behavior – viselkedés) alkalmazva annak megértésére, hogy ezek a tényezők hogyan befolyásolják ezt a még alakulóban lévő szerepet és gyakorlatot. Az eredmények hozzájárulhatnak a kompetenciafejlesztési programok megfelelő kialakításához, valamint a könyvtári szabályozási és intézményi keretek megerősítéséhez.

Dhanikcha Boonwattanopas (PhD Candidate at Department of Information Science, School of Liberal Arts, Sukhothai Thammat-hirat Open University) *The Satisfaction of the DOI Crossref Pilot Project and Capacity Building Needs: Case of the National Research Council of Thailand* című előadásában a DOI-rendszer thaiföldi bevezetésének tapasztalatait ismertette. A DOI Crossref pilot projekt a Thaiföldi Nemzeti Kutatási Tanács (NRCT) támogatásával valósult meg, 11 intézmény 17 folyóiratának részvételével. A tanulmány célja a projekt iránti elégedettség felmérése, valamint a kapcsolódó képzési és kapacitásfejlesztési igények azonosítása volt. A kutatás kvantitatív felmérésen alapult, amely során az adatgyűjtés a projektmenedzsmentre, a kommunikációra, a támogatás minőségére és az általános elégedettségre fókuszált. A projekt eredményei szerint a résztvevők magas elégedettséget mutattak, ugyanakkor további képzési igények is megfogalmazódtak a DOI-regisztráció, metaadat-kezelés és tudományos publikálás területén.

Rael Toroitch (PhD Candidate at the Institute of Library and Information Science, Eötvös Loránd University) *Relationship Between Employee Engagement and Quality of Teaching in Public Universities in Kenya: An Empirical Review* című előadásában a munkavállalói elkötelezettség és az oktatás minősége közötti kapcsolatot vizsgálta kenyai egyetemeken. A kutatás elméleti háttérét a Társadalmi Csereelmélet (Social Exchange Theory – SET), a Job Demands–Resources (JD-R) modell, valamint a Teljes Körű Minőségmenedzsment (TQM) adta. Az empirikus eredmények szerint a kenyai egyetemeken a munkavállalói bevonódás a teljesítménykülönbségek akár 65%-át is magyarázhatja, míg az innováció körülbelül 32%-ban járul hozzá a szolgáltatásnyújtás javulásához. Az eredmények szerint a kommunikáció, az innováció, az elismerés és a részvételi vezetés jelentősen javíthatják az oktatás minőségét és az intézményi teljesítményt.

Melanie Lyn M. Calope (PhD Candidate at the Institute of Library and Information Science, Eötvös Loránd University) és **Fodor János**, az ELTE BTK KITI Információtudományi Tanszékének egyetemi adjunktusa *Disaster Preparedness Management of Libraries in the Philippines: A Literature Review* című előadásukban szisztematikus szakirodalmi áttekintés alapján a könyvtári katasztrófakezelés különböző aspektusait vizsgálták, különös tekintettel a Fülöp-szigeteki könyvtárak katasztrófafelkészültségére. Az eredmények szerint a katasztróforkockázat-csökkentési (DRRM = Disaster Risk Reduction Management) elvek beépítése a könyvtári szabályzatokba elengedhetetlen lenne a szolgáltatások folyamatosságának biztosítása, az állomány védelme, valamint a munkatársak és használók biztonsága érdekében. Megállapították ugyanakkor, hogy a könyvtárak többsége nem rendelkezik átfogó katasztrófakezelési tervvel, miközben a természeti veszélyek fokozott kockázatot jelentenek az intézmények számára.

Az egyetemi könyvtárak megváltozott szerepét vizsgálta **Kanokwan Buangam** (Thammasat University Library, PhD Candidate in Information Sciences, Sukhothai Thammat-hirat Open University) *The Status and Trend of Research Support Services in University Libraries: A Bibliometric Analysis from the Scopus Database* című előadásában, kiemelve, hogy az utóbbi években a hagyományos információszolgáltatás mellett egyre hangsúlyosabbá váltak a kutatástámogató szolgáltatások (RSS = Research

Support Services). A vizsgálat alapját a Scopus adatbázisban 2020 és 2025 között megjelent, kutatástámogatással foglalkozó publikációk jelentették, melyek közül a PRISMA-irányelvek szerint végzett szűrés után 279 tudományos cikket és konferencia-előadást elemeztek. A kutatás szerint a könyvtárak egyre inkább aktív kutatási partnerekké válnak, miközben a mesterséges intelligencia új szolgáltatási területként jelenik meg.

Radó Rita, az ELTE BTK KITI Információtudományi Tanszék adjunktusa, az Országos Széchényi Könyvtár Kutatásszervezési Osztály osztályvezetője az angol nyelvű szekcióban megtartott, *Decoding the Future: New Dimensions of Reading in the Age of Technology* című előadásában azt elemezte, hogy az olvasás a digitális korszakban milyen jelentős átalakulásokon megy keresztül. A tanulmány hazai és nemzetközi példákon keresztül mutatott be olyan innovatív könyvtári kezdeményezéseket, amelyek javítják az olvasási élményt és támogatják az oktatási eredményeket. Hangsúlyozta, hogy a könyvtárak nemcsak alkalmazkodnak az új digitális platformokhoz, hanem aktívan támogatják a digitális műveltség fejlesztését és az információhoz való egyenlő hozzáférést is.

Lachaiiah Bairaboina (PhD Candidate at the Institute of Library and Information Science, Eötvös Loránd University) és **Barátné Hajdu Ágnes**, az ELTE BTK KITI Könyvtártudományi Tanszékének professor emeritusa; a Stichting IFLA Global Libraries (SIGL) igazgatósági tagja *From Reading Culture to Study Culture: Changing User Dynamics in Indian Public Libraries* című előadásukban az indiai közkönyvtárak változó használói szokásait elemezték. A közkönyvtárak Indiában hosszú történeti múlttal rendelkező intézményeknek számítanak, amelyek már a függetlenség kikiáltása előtt is fontos társadalmi szerepet tölthettek be: aktívan reagáltak a közösségi igényekre, és fórumot biztosítottak a társadalmi párbeszédhez. Az utóbbi években azonban az általános olvasói aktivitás csökkent ezekben az intézményekben. A közkönyvtárakat ma már főként diákok és vizsgára készülő felhasználók látogatják, míg az alkalmi olvasók, a szabadidős könyvhasználók és a szélesebb közösségi rétegek egyre inkább eltűnnek. A kutatók megállapították, hogy az olvasáskultúrát fokozatosan felváltja a vizsgaközpontú „tanuláskultúra”, ami a könyvtárak közösségi szerepének szűkülését is jelzi.

Farbod Kamgar (PhD Candidate at the Institute of Library and Information Science, Eötvös Loránd University) *Information Literacy and Critical Thinking Instructions in Academic Libraries* című előadásában az információs műveltség és a kritikai gondolkodás fejlesztésének fontosságát hangsúlyozta a felsőoktatásban. Az előadó célja annak hangsúlyozása volt, hogy ezeknek a kompetenciáknak a tanítása kiemelten fontos, ezért részletes és átfogó áttekintést nyújtott mind az információs műveltség, mind a kritikai gondolkodás fogalmi elemeiről és jellemzőiről, valamint gyakorlati javaslatokat fogalmazott meg – történeti áttekintés és különböző alkalmazási módok vizsgálatával – arra vonatkozóan, hogyan lehet az információs műveltséget és a kritikai gondolkodást hatékonyan oktatni egyetemi könyvtári és felsőoktatási környezetben.

Choneratt Suriyarangsun (Lecturer in BA English Programme, School of Liberal Arts, Sukhothai Thammathirat Open University), **Jutaporn Srisamudh** (Lecturer in BA English Programme, School of Liberal Arts, Sukhothai Thammathirat Open University), **Lugsamee Nuamthanom Kimura** (Assistant professor in BA English Programme, School of Liberal Arts, Sukhothai Thammathirat Open University), valamint **Chirasiri Kasemsin Vivekmetakorn** (Assistant professor in BA English Programme, School of Liberal Arts, Sukhothai Thammathirat Open University) *English Communication Skills Enhancement for Library Professionals: A University-Government Partnership Model for Developing Multilingual Service Capacity in Bangkok* című előadásukban egy bangkoki könyvtári nyelvfejlesztési programot mutattak be. A program során 40 könyvtári szakembert vontak be Bangkok különböző kerületeiből, és négy negyedéves ütemezésben valósult meg a képzés, melynek központi eleme azoknak az intenzív workshopoknak a kidolgozása volt, amelyek szerepjátékokat, szakmai szókincsfejlesztést és interkulturális kommunikációs gyakorlatokat tartalmaztak a Bangkok City Library-ban. A projekt célja a könyvtári dolgozók angol nyelvi kommunikációs készségeinek fejlesztése volt, amely jelentős eredményeket hozott a szolgáltatások minősége és a többnyelvű felhasználók kiszolgálása terén (16. ábra).

Az angol nyelvű szekció utolsó előadásában **Winkler Anna** (ELTE BTK KITI, doktorandusz hallgató; Evangélikus Országos Könyvtár, Budapest, könyvtáros) *The Old Congregational Library of Nemeskér: Research History* címmel a nemeskéri régi gyülekezeti könyvtár tudományos szempontú bemutatását vállalta. Kiemelte, hogy a vidéki egyházi könyvtárak jelentős része még feltáratlan, ezért ezek vizsgálata fontos szerepet játszhat a könyvtári örökség feltárásában.

A kétnapos konferencia zárszavában Boda Gáborné Köntös Nelli (ELTE BTK KITI Információtudományi Tanszék) Oláh Attila gondolatait idézve hangsúlyozta: a könyvtári munka túlmutat az információs szolgáltatáson: összeköti az embereket a tudással és a kultúrával, miközben lehetőséget ad a társadalmi hasznosság megélésére és értelmet ad a hétköznapiaknak. A rendszere-

zés élménye, a tudásátadás és a másokon való segítség olyan belső erőforrásokat mozgósít, amelyek érzelmileg és mentálisan is kiteljesítik az embert, hozzájárulva az egyén lelki egyensúlyához és mentális jóllétéhez (17. ábra).

16. ábra: Barátné Hajdu Ágnes és Kiszl Péter az angol nyelvű szekció előadóival

17. ábra: Boda Gáborné Köntös Nelli lezárja a konferenciát

Fotó: Láng Klára. Forrás: <https://lis.elte.hu/vkkv> (Utolsó elérés: 2026. 05. 03.)

Jegyzetek

¹ Nicolas Mazza Irodalomterápia c. könyvéről Major Ágnes írt recenziót a CeLISR folyóiratba. Elérhető: <https://journals.bme.hu/celISR/article/view/40966/23930> (Utolsó elérés: 2026. 06. 23.)

² A további konferenciakötetek elérhetők: <https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/56432> (Utolsó elérés: 2026. 04. 13.)

Felhasznált és ajánlott források

Kiszl, P., Boda Gáborné Köntös, N. (szerk.) (2025) *Valóságos könyvtár – könyvtári valóság VII.: Konferenciaprogram az előadások tartalmi összefoglalóival*, ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet, Budapest. <https://doi.org/10.21862/vkkv7> Elérhető: <https://lis.elte.hu/vkkv> (Utolsó elérés: 2026. 04. 13.)

Kiszl, P., Boda Gáborné Köntös, N. (szerk.) (2024) *Valóságos könyvtár – könyvtári valóság: Könyvtár- és információtudományi tanulmányok*. ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet, Budapest. <https://doi.org/10.21862/vkkv2024>

Kiszl, P., Németh, K. (szerk.) (2022) *Valóságos könyvtár – könyvtári valóság: Könyvtár- és információtudományi tanulmányok*. ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet, Budapest. <https://doi.org/10.21862/vkkv2022>

Kiszl, P., Boda Gáborné Köntös, N. (szerk.) (2020) *Valóságos könyvtár – könyvtári valóság: Könyvtár- és információtudományi tanulmányok*. ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet, Budapest. <https://doi.org/10.21862/vkkv2020>

Kiszl, P., Csík, T. (szerk.) (2018) *Valóságos könyvtár – könyvtári valóság: Könyvtár- és információtudományi tanulmányok*. ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet, Budapest. <https://doi.org/10.21862/vkkv2018>

Kiszl, P., Boda Gáborné Köntös, N. (szerk.) (2016) *Valóságos könyvtár, könyvtári valóság: Könyvtár- és információtudományi tanulmányok*. ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet, Budapest. <https://doi.org/10.21862/vkkv2016>

Beszélgetések a könyvtáros szakmáról 2024–2025-ben 1. évad (1–12. rész) – recenzió

Conversations about the librarian profession in 2024–2025: Season 1 (episodes 1–12) – review

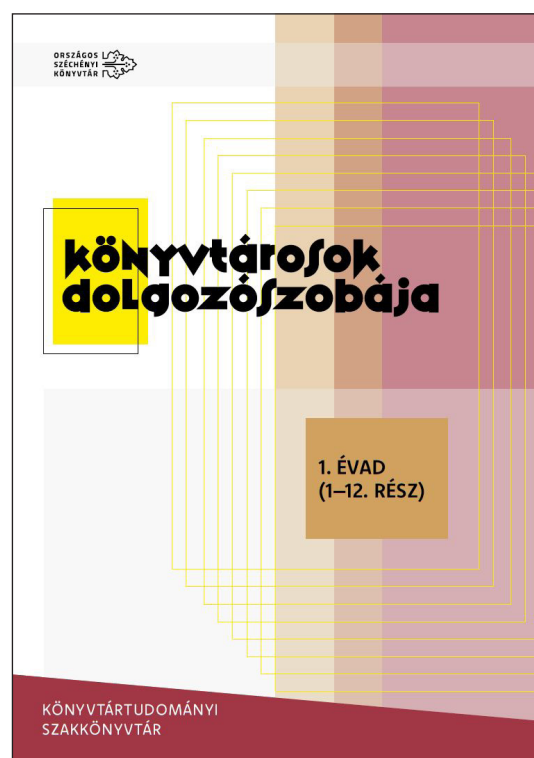
Nagy Andor¹

¹ Hamvas Béla Pest Megyei Könyvtár
nagy.andor@pmk.hu

Beérkezett: 2026. 04. 28. / Elfogadva: 2026. 04. 28. / Publikálva: 2026. 05. 20.

Kovács, G., Szüts, E. (szerk.) (2025) Könyvtárosok dolgozószobája: Beszélgetések a könyvtáros szakmáról 2024–2025-ben, Budapest, OSZK, Könyvtártudományi Szakkönyvtár.

Elérhető: <https://mek.oszk.hu/28800/28885/>

1. Egy új műfaj megszületése

Az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtári Intézet Könyvtártudományi Szakkönyvtára (KSZK) 2024 őszén indította útjára Könyvtárosok dolgozószobája címmel azt a kerekasztal-beszélgetéssorozatot, amelynek első évadát egy közel kilencvenoldalas kötet dokumentálja. A szerkezet egyszerű és jól követhető: tizenkét beszélgetés tizenkét aktuális szakmai kérdésről, előszóval, Szüts Etelének, a Könyvtári Intézet igazgatójának tollából.

A vállalkozás kettős motivációjú. Egyrészt abból a felismerésből indul ki, hogy az 1949-es kormányrendelet nyomán létrejött, 2024-ben 75 éves országos szakkönyvtári rendszer jubileuma jó alkalom a könyvtár- és információtudomány teljes palettáját láttató szakmai párbeszédre. Másrészt egyfajta időkapszulaként is értelmezhető: a beszélgetések videós változata ugyan elérhető az OSZK YouTube-csatornáján,¹ de a szerkesztett szöveges forma mégis más, archiválhatóbb, kereshetőbb, idézhetőbb. Ezzel az évadzáró kötet a magyar könyvtárügy egyfajta 2024–2025-ös pillanatfelvételévé válik, s jól illeszkedik az elmúlt években erősödő hazai könyvtárszakmai kiadványhullámba.

2. Tematikai ívek

A tizenkét fejezet formálisan nincs tematikus blokkokba rendezve. A beszélgetések eredeti időrendjét követik, tartalmilag azonban három visszatérő szál köré rendeződnek. Az első szál a különböző könyvtártípusok helyzetképével foglalkozik: közgyűjteményi szakkönyvtárak (1. rész), gyermek- és ifjúsági könyvtárak (10. rész), Pest vármegyei könyvtárak (11. rész, amely az egyetlen, külső helyszínen, a ceglédberceli IV. Könyvtári Pikniken² rögzített alkalom), valamint a tudományos könyvtárak sajátos kérdései (9. rész) kerülnek előtérbe. Ezek a fejezetek egymástól függetlenül olvasva is megállják helyüket, de együtt érzékeltetik, milyen tagolt a hazai könyvtári rendszer, s mennyire mást jelent a könyvtáros szó egy kistelepülési ellátórendszerben, egy egyetemi könyvtárban vagy egy múzeumi szakkönyvtárban.

A második, leggazdagabb szál a digitális átalakulás különféle metszeteit rajzolja ki: közgyűjteményi digitalizálás és online tartalomszolgáltatás (4. rész), az RDA (Resource Description and Access) katalogizálási szabályzat hazai és nemzetközi helyzete (2. rész), valamint három egymást követő rész a mesterséges intelligenciáról: könyvtári alkalmazások (5. rész), etikai vonatkozások (7. rész), tudományos könyvtárak (9. rész). Ez a három AI-fókuszú rész egy miniciklus a kötetben belül, melyben nemcsak a technológia mibenlétéről esik szó, hanem a munkaerőpiaci, környezeti és oktatási kérdésekről is.

A harmadik, kevésbé expliciten kezelt, de visszatérően jelen lévő szál magára a könyvtáros hivatásra és annak társadalmi szerepére reflektál. Ez a témakör jelenik meg a zöldkönyvtárak tárgyalásakor (3. rész), a helyismereti gyűjteményeknél (8. rész), a 2024-es évvértékelésben (6. rész), és különösen markánsan a záró, irodalmi tematikájú (12. rész) egyszerre ad ízelítőt a könyvtáros-irodalmár kettős identitás sajátosságaiból, zenei aláfestéssel és felolvasásokkal kiegészülve. Ez az utolsó egység a kötet leginkább műfajidegen darabja, de éppen ebben rejlik varázsa: jelzi, hogy a sorozat nem kizárólag tudományos, hanem szakmai-kulturális párbeszéd is kíván lenni.

3. Részek, amelyek önállóan is megállják a helyüket

A teljes tartalom bemutatása meghaladná egy recenzió kereteit, néhány fejezet azonban közelebbi figyelmet érdemel, mert jól mutatja, hol találja el a sorozat a szakmailag legszorongatóbb kérdéseket.

Az *RDA a nagyvilágban és itthon* fejezet szakmai sűrűsége kiemelkedik a kötetből. Dancs Szabolcs, Hubay Miklós és Matolay Katalin beszélgetése egyszerre nyújt nemzetközi kitekintést és reális hazai helyzetjelentést. A német nyelvterület vezető szerepétől kezdve a 3R-projekten (RDA Toolkit Restructure and Redesign Project) át a magyar szabványosítási munka megtorpanásáig széles a merítés; különösen hasznosak azok a reflexiók, amelyek a nemzeti könyvtár és a könyvtári intézeti szerepkörök kérdéséről érintik. Matolay Katalin megjegyzése – miszerint a Párizsi alapelvek megszületése (1961) után a Könyvtári Intézet olyan szabványosítási munkát végzett, ami Európa élvonalába emelte Magyarországot – nem csupán történelmi visszautalás, hanem egyértelmű állítás is a jelenre vonatkozóan.

A *Zöldkönyvtárak* fejezet a kötet egyik legsűrűbben hivatkozható darabja. Liebhauser János, Nász János és Tóth Gabriella dialógusa úgy vezet be a téma nemzetközi és hazai jó gyakorlataiba a szekszárdi IFLA-díjtól a gödöllői és tatabányai kezdeményezésekig, hogy közben nem veszíti szem elől az alapvető filozófiai tételt: a zöldátállás kulturális választás, nem technológiai kényszer. Liebhauser megfogalmazása különösen érdekes: a könyvtár „a civilizáció egyik csúcsterméke”, s éppen ezért a zöldfordulat mulasztása elsősorban nem erkölcsi, hanem egzisztenciális probléma a szakma számára.

A *Közgyűjteményi digitalizálás – online tartalomszolgáltatás* fejezet a kötet egyik legszakmaibb része. Bánki Zsolt (Magyar Nemzeti Levéltár) kiválasztási szempontrendszere a „kutatottság és veszélyeztetettség” együttes mérlegeléséről közérthetően rögzíti, milyen elvek mentén működik egy közgyűjtemény digitalizálási stratégiája. Derzsy Dorottya (OMMIK), Hegedűs Henriett (Forum Hungaricum), Bánki Zsolt (MNL Digitális Szolgáltatásfejlesztési Osztály), Hegedűs István (MNL Tartalomfejlesztési Osztály) és Uri-Kovács József (OSZK) ötös dialógusa jó betekintést ad abba, hogyan osztódik el a szolgáltatási és archiválási munka az eltérő közgyűjteményi szereplők között.

A *Könyvtárak jövője a mesterséges intelligencia és automatizáció világában: könyvtári alkalmazások, jó gyakorlatok* fejezet közül az etikai vonatkozásokat tárgyaló hetedik rész nyitja a legbátrabb vitát. Gondos Gábor, Szilágyi Róbert és Takács Viktor László párbeszéde olyan kérdéseket feszeget, amelyek a hazai könyvtári szakirodalomban ritkán jelennek meg: mennyi víz, mennyi energia, mennyi karbonlábnyom áll egy-egy generatív AI-válasz mögött; mit jelent, hogy a munkaerő felszabadításával párhuzamosan a teljes környezetterhelés akár meg is duplázódhat? A fejezet kilencedik részében Czeglédi Éva (ProQuest/Clarivate), Kalydy Dóra (MTA KIK) és Petró Leonárd (DEENK) hozzászólása pragmatikus ellenpontot állít ugyanehhez a témához, az EISZ, a Clarivate Research Assistant és a repozitóriumi adattisztítás szemszögéből. Különösen érdekes, ahogy az ötödik, hetedik és kilencedik rész együtt olvasva rávilágít: a magyar könyvtáros szakmában nincs egységes álláspont az AI-ról, és legalább három, egymástól érezhetően különböző vonulat azonosítható.

A *2024-es évvértékelő – jogszabályi, intézményi és egyéb változások a magyar könyvtárügyben* fejezetben Gerencsér Judit, Horváth Sándor Domonkos és Rostás Norbert beszélgettek. A Magyar Nemzeti Múzeum Közgyűjteményi Központ (MNMKK) létrejöttével, a Könyvtári Kihívás pályázattal és a statisztikai adatszolgáltatás megújításának nehézségeivel kapcsolatos beszámolók kortörténeti értékűek, s a későbbi kutatók számára jó hivatkozási alapul szolgálnak, hiszen olyan intézményi és jogszabályi változásokat rögzítenek, amelyekről máshol ilyen koncentrált formában nemigen lehet olvasni.

4. Kerekasztal-beszélgetésekből írott szöveg

A kötet erőssége egyben sajátos kockázata is: a kerekasztal-beszélgetéseket kérdéskörök szerint tagolt referáló prózára fordítja le, ami az olvashatóságot támogatja, de a dialógusok nyelvi gazdagságának – a spontán humornak, a visszakérdezéseknek, az egymást értelmező pillanatoknak – egy részét elkerülhetetlenül kisimítja. Az idézetek kiválasztása általában jól eltalált, mégis helyenként érezni, hogy a szerkesztett szöveg némileg homogénne válik: sok beszélgetés ugyanabban a ritmusban, kérdés–válaszkör–következő kérdés struktúrában bontakozik ki. Aki a felvételek teljes élményét keresi, annak a YouTube-csatorna jelent teljesebb megoldást; aki viszont gyors referenciát keres a szakma 2024–2025-ös állapotáról, annak a kötet kézhez illőbb.

Formai szempontból a kiadvány átlátható és kellemes olvasmány: Kovács Gergő írói, Ormándy Marcell Ottó olvasószervezői-korrektori gondossága, Kóbor Szilvia grafikai munkája, a címlap jól felismerhető tipográfiai védjegye és a belívek világos oldalrendje mind egy átgondolt vizuális-szövegi koncepció részei. A jegyzetapparátus mérsékelt terjedelmű, leginkább webes forrásokat és jogszabályokat tartalmaz, ami egy beszélgetéssorozaton alapuló kötetnél rendjén való. Ugyanakkor a hivatkozási szokások szakmai erősödését figyelembe véve a későbbi évadoknál érdemes lehet megfontolni egy koncentráltabb szakirodalmi kitekintést: a beszélgetésekben elhangzó témákhoz kapcsolódó néhány alapvető hazai (CeLISR, Könyvtári Figyelő, Tudományos és Műszaki Tájékoztatás) és nemzetközi szakirodalmi tétel feltüntetése tovább erősítené a kötet tudományos használhatóságát.

A nyolcadik fejezettől kezdve a szerkesztő érdekes döntést hozott: a beszélgetéseket jellemzően egy jövőbe tekintő kérdéssel zárja: hogyan fog kinézni a szakma 10, 50 vagy 100 év múlva? Ez a záró pillanat nem mindig egyforma súlyú. Van, ahol a beszélgetőpartnerek magabiztosan, jól bevált keretként használják, máshol inkább az érződik, hogy a vendég kényelmetlennek érzi, és igyekszik gyorsan túllendülni rajta. Épp ez a változatosság árulkodó: megmutatja, hogy a megszólalók mennyire eltérően viszonyulnak saját szakmájukhoz. A szerkesztő Szüts Etele és a fejezetek író Kovács Gergő jó érzékkel vezették be ezt az új kérdésmotívumot, amely a későbbi évadok egyik jellegzetes védjegyévé válhat.

5. Kinek és miért érdemes kézbe vennie?

A Könyvtárosok dolgozószobája első évadának könyvváltozata nem szakkönyv és nem is tanulmánykötet a szó hagyományos értelmében, hanem egy beszélgetéssorozat szerkesztett dokumentációja. Értéke éppen ebből a vállaltan átmeneti pozícióból fakad: egyszerre működik belépési pontként a 2024–2025-ös hazai könyvtári diskurzus fősodrába, és forrásként a későbbi, alaposabb szakmai elemzések számára.

A kötetet mindazoknak ajánlom, akik egyszerre szeretnének áttekintést kapni a szakterület sokszínű témáiról, és kíváncsiak arra, hogyan gondolkodnak ma a vezető szakemberek, illetve milyen konkrét intézményi példák mutatkoznak. Könyvtáros-hallgatóknak kiváló alapozó olvasmány: választ ad arra, hogy ki kicsoda ma a magyar könyvtárügyben, sőt arra is, hogy mik voltak a szakmai fórumok aktuális témái 2025-ben. Azoknak pedig, akik kívülről tekintenek a szakmára (például a társterületek képviselőinek, a felsőoktatásban dolgozóknak vagy a fenntartóknak), a könyv jól követhető, hivatkozó bemutatkozást nyújt arról, hogyan viszonyul a magyar könyvtárügy saját múltjához, jelenéhez és a vállalt digitális jövőjéhez.

A vállalkozás egy fontos gondolatot is megfogalmaz: a könyvtárszakma akkor válik igazán láthatóvá, ha maga beszél önmagáról. Ha a sorozat folytatódik, akkor a következő évadok nemcsak újabb témák kibontására adnak lehetőséget, hanem arra is, hogy a szakma fokozatosan megrajzolja saját közös önarcképét.

Jegyzetek

¹ OSZK YouTube-csatorna (2026) Elérhető: <https://youtu.be/MJNnijDwNIU?si=Rz1UxEPYWMjtvCsK> (Utolsó elérés dátuma: 2026. 04. 20.)

² A IV. Könyvtári Pikniket 2025. május 21-én tartották Ceglédbercelen.

Külföldi könyvtár- és információtudományi folyóiratokból (referátumok)

Hogyan integráljuk a generatív mesterséges intelligenciát a könyvtárosképzésbe?

Bubnó Katalin¹

¹ Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtári Intézet, Könyvtártudományi Szakkönyvtár
bubno.katalin@oszk.hu

Zavalina, O. L. (2026) *Integration of generative artificial intelligence (GenAI) in metadata training. Information Research an International Electronic Journal*, 31(iConf), pp. 1534–1541.
<https://doi.org/10.47989/ir31iConf64272>

A cikk a generatív mesterséges intelligencia (GenAI) oktatásba történő integrálását vizsgálja a University of North Texas könyvtár- és információtudományi szakán. A kutatás egy olyan kurzus tapasztalatait összegzi, ahol a hallgatók különböző mesterséges-intelligencia-eszközökkel készítették DCMES 1.1 (XML encoded Dublin Core) metaadatokat digitális repozitóriumok számára.

A hallgatók megkapták a kezdő promptkérdést. Ha az nem hozta meg a várt eredményt, akkor ők voltak a felelősek a kérdés további finomításáért. Ezenkívül értékelniük kellett a kapott metaadatrekord pontosságát, teljességét és konzisztenciáját, valamint 3–5 konkrét kérdésre kellett válaszolniuk minden egyes metaadat-minőségi kritériumra vonatkozóan.

A kutatást végző oktató (aki a kurzus oktatója is volt egyben) elemezte a válaszokat a következő mutatók alapján: a hallgatók által választott GenAI-eszközök és -verziók eloszlása, a kezdeti promptmódosítások gyakorisága, valamint a GenAI által létrehozott metaadatokban a hallgatók által azonosított hibák száma és típusa. Ezenfelül a szabad szövegű megjegyzések alapján értékelték a hallgatók általános véleményét a gyakorlati metaadat-gyakorlat során szerzett GenAI-tapasztalatokról.

Az eredmények rávilágítanak, hogy bár a mesterséges intelligencia gyorsítja a munkafolyamatokat, az általa generált adatok gyakran pontatlanok vagy hiányosak, így az emberi ellenőrzés továbbra is elengedhetetlen. A kutatásban részt vevő összes hallgató (100%) azonosított valamilyen hibát a GenAI által generált rekordokban.

A leggyakoribb hibák az alábbi kategóriákba sorolhatók:

- Pontosságból adódó hibák: nem szabványos mezők használata, adatok helytelen megadása, helyesírási hibák és elírások, nem a szabványnak megfelelő mező kiválasztása, formátumhibák, rossz forrás feldolgozása.
- Teljességből adódó hibák: hiányzó mezők, ismétlődő mezők hiánya, hiányos adatértékek.
- Technikai és kódolási hibák: XML-deklaráció hiánya, verzióhibák (DCMES 1.1 helyett más verziók).

A hibák száma és típusa jelentősen függ az alkalmazott GenAI-eszköztől, annak verziójától és a használt prompttól is. A hallgatói visszajelzések alapján a Microsoft Copilot esetében tapasztalták a legtöbb pontossági és teljességi hibát, míg a ChatGPT és a Google Gemini általában kevesebb, de még mindig jelentős hibával dolgozott.

A prompt engineering (a parancsok megfogalmazásának és finomításának folyamata) alapvető szerepet játszik a GenAI által generált metaadatok pontosságának és teljességének javításában, mivel a kimenet minősége közvetlenül függ az alkalmazott prompthoz kapott utasításoktól. A cikk szerzője a tapasztalatok alapján arra jutott, hogy a prompt engineering az alábbi módokon segítheti a pontosabb metaadatrekordok generálását: kontrollált szótárak kérése, iteratív finomítás (próba-szerencse módszer), technikai akadályok áthidalása (pl. ha a GenAI-eszköz nem tudja megfelelően feldolgozni a megadott URL-t, a prompt módosítása – például a forrásdokumentum (PDF) közvetlen feltöltése javíthatja a metaadatok pontosságát), a szabvány és a kódolás pontos meghatározása (y hatékony promptnak tartalmaznia kell a követendő metaadatszabvány pon-

tos verzióját (például DCMES 1.1), a forrását (URL a specifikációhoz) és a kért technikai formátumot (például XML), hibaelhárító készségek ösztönzése (a felhasználónak kritikusan kell elemeznie a GenAI kimenetét, felismerni a hibákat és kreatív módon módosítani az utasításokat).

A diákok visszajelzései alapján a gyakorlat javította a technikai problémamegoldó képességüket és a promptok hatékony megfogalmazásához szükséges tudásukat. A tanulmány hangsúlyozza, hogy a tananyag folyamatos frissítése kulcsfontosságú az információs szakemberek új generációjának felkészítéséhez. Az oktatók célja a jövőben az, hogy a GenAI alkalmazását kiterjesszék az összetettebb katalogizálási szabványok, például a MARC-formátum tanítására is.

Kihívások és dilemmák a könyvtári szolgáltatások átalakításában a mesterséges intelligencia korszakában

Bubnó Katalin¹

¹ Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtári Intézet, Könyvtártudományi Szakkönyvtár
bubno.katalin@oszk.hu

Miao, H., Wang, Z., Zhou, L. (2026) *University libraries in transition: Understanding challenges and dilemmas of service transformation in the AI era*. Information Research an International Electronic Journal, 31(iConf), pp. 1336–1346. <https://doi.org/10.47989/ir31iConf64281>

A cikk szerzői azt vizsgálták meg, miként alakítják át az egyetemi könyvtárak szolgáltatásait a mesterséges intelligencia (MI) térnyerésének korszakában. A kutatók az Actor Network Theory keretrendszerét alkalmazva azonosítottak 4 humán és 5 nem humán tényezőt, amelyek akadályozzák vagy segítik az MI okozta technológiai átállást. A tanulmány 28 konkrét kihívást nevez meg, melyeket 9 aktor mentén csoportosítottak.

Nem emberi szereplőkhöz köthető kihívások:

- Szakpolitika és irányelvek: hiányzik a világos fejlesztési irány és a részletes szabályozás, ami koordinálatlan fejlődéshez és az erőforrások nem hatékony felhasználásához vezet.
- Finanszírozás: a korlátozott anyagi források és a meglévő pénzeszközök nem hatékony elosztása jelentős akadályt gördít az innováció elé.
- Infrastruktúra és szoftver: az elavult technikai háttér, az elégtelen számítási kapacitás, valamint a korlátozott funkcionális szoftverek hátráltatják a rendszerek használhatóságát.
- MI-algoritmusok: sokszor felmerül az algoritmusok pontatlansága, hiteltelensége, az algoritmuselfogultság és az adatvédelmi incidensek (adatszivárgás) kockázata.
- Etika: komoly dilemmát okoznak az adatvédelmi aggályok, a felelősségvállalás tisztázatlansága hiba esetén, valamint az MI racionális logikája és a könyvtári szolgáltatások humanisztikus értékei közötti feszültség.

Emberi szereplőkhöz köthető kihívások

- Adminisztráció és vezetés: problémát jelent a stratégiai prioritás hiánya és a részlegek közötti gyenge együttműködés.
- Könyvtári személyzet: a könyvtárosok körében jelen van a munkahely elvesztésétől való félelem, a szakmai tapasztalat hiánya az MI terén, valamint az alacsony létszám miatti túlterheltség.
- Adatbázis-szolgáltatók: a kereskedelmi szolgáltatók tudásmonopóliuma, a magas árak és a korlátozó licencszerződések akadályozzák az adatokhoz való hozzáférést, ami alapvető az MI-modellek betanításához.
- Felhasználók: a felhasználók körében tapasztalható az alacsony szintű MI-műveltség, a technológiától való idegenkedés vagy éppen a túlzott függőségtől való félelem. Sokszor a könyvtári MI-eszközöket kevésbé tartják professzionálisnak a piacon elérhető népszerű alkalmazásokhoz képest.

Ezek a kihívások összefüggenek egymással és úgynevezett „konfliktus zónákat” alkotnak. Ilyen például a költséghatékonyság és a fenntarthatóság közötti feszültség vagy az adatvédelem és a személyre szabott szolgáltatások közötti ellentét.

Összességében a könyvtáraknak a status quo fenntartása és a kényszerű átalakulás közötti dilemmával kell megküzdeniük, ahol az MI integrálása elengedhetetlen a túléléshez, de megvalósítása komplex nehézségekbe ütközik.

A szerzők gyakorlati stratégiákat javasolnak a sikeres modernizáció érdekében: szakpolitikák és stratégiai tervek kidolgozása (részletes tervek és fenntarthatóságuk kérdése), a könyvtári személyzet felkészítése (speciális MI-csapatok, intézményközi együttműködések és szakmai kompetenciafejlesztés révén), felhasználó-központú megközelítés és az MI-műveltség, valamint a nyílt tudomány (Open Science) előmozdítása. Az azonosított kihívások hasznos elméleti és gyakorlati bizonyítékokat nyújtanak az egyetemi könyvtárak mesterséges intelligenciával vezérelt átalakulásának optimalizálásához. Összességében a könyvtáraknak aktív szerepet kell vállalniuk az MI-ökoszisztémában, egyensúlyt teremtve a technológiai hatékonyság és a könyvtári szolgáltatások alapvető humanisztikus értékei között.

Bár az esettanulmány Kínában készült, az eredmények hasznos betekintést és iránymutatásokat nyújtanak, amelyek nemzetközi szinten is alkalmazhatók.

A mesterséges intelligencia (MI) és az intelligens könyvtáros

Dancs Szabolcs¹

¹ Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtári Intézet
dancs.szabolcs@oszk.hu

Obušeková, D. (2026) Umelá inteligencia (AI) a inteligentný knihovník. In: Albert, T. (szerk.) *Budúcnosť knižníc: umelá inteligencia a inovácie na ceste od vízií k praxi*, pp. 50–56. Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici, Banská Bystrica. ISBN 9788082270375

A MI-alapú eszközök megfelelő könyvtári alkalmazása tehermentesítheti a könyvtárosokat, így a rutinfeladatok helyett koncentrálhatnak azokra a területekre, amelyek szaktudást és kreativitást igényelnek. A mesterséges intelligenciában rejlő lehetőségek kihasználásához azonban humán intelligenciára van szükség, azaz intelligens könyvtárosokra, valamint az érintett területekre (pl. rendszeradminisztráció, katalogizálás, állománygyarapítás, szolgáltatások) vonatkozó szakismeretre. A cikk külön kiemeli az érzelmi intelligencia, illetve a soft skills fontosságát, amelyek elengedhetetlenek ahhoz, hogy a könyvtáros innovatívan tudjon reagálni a társadalmi kihívásokra és felhasználói igényekre. A szerző alaptétele tehát, hogy csak az intelligens könyvtáros tudja megfelelő módon alkalmazni a MI-t, az intelligens könyvtáros pedig jó kommunikációs készségekkel, empátiával, kreativitással, a csapatban való működésre való képességgel, rugalmassággal és az innovációra való nyitottsággal rendelkezik. A szerző felsorol néhány olyan területet, ahol az MI-alapú eszközöket hatékonyan lehet alkalmazni tudományos könyvtári környezetben, valamint konkrét példákat is említ.

- Információkeresés: a Semantic Scholar MI-t használ a tudományos cikkek értelmezésére és a találatok megjelenítésére; a Yewno Discover a fogalmak, tárgykörök és cikkek közötti kapcsolatok vizualizációjára használ mesterséges intelligenciát; az Elasticsearch és az Apache Solr szemantikus minták alapján végzi el a keresést, így nemcsak a megadott kulcsszavakra, hanem például a kontextusra is támaszkodik.
- A könyvtári gyűjtemény kezelésének automatizálása: a katalogizálást, mindenekelőtt a tartalmi feltárást segíti az OCLC SmartCat, amely a bibliográfiai adatgazdagításhoz alkalmaz MI-t, valamint a FAST (Faceted Application of Subject Terminology), amely a tárgyszavazást teszi hatékonyabbá.
- Chatbotok és virtuális asszisztensek: a nagy nyelvi modellek által támogatott chatbot-alkalmazások komoly segítséget jelenthetnek a felhasználók naprakész tájékoztatásában, jelentős terhet véve le a könyvtárosok válláról. A tudományos

könyvtárak számára fejlesztett LibAnswers (Springshare) segít a könyvek megtalálásában és a hivatkozások elkészítésében. Az IBM Watson Assistant alkalmazást a saját MI-alapú chatbotjuk elkészítéséhez használják a könyvtárak, míg a ChatGPT vagy a GPT-4 API a kutatói tanácsadás területén alkalmazható.

- Bibliográfiai adatelemzés: a Citavi, EndNote és a Zotero segít a hivatkozások elkészítésében, a forráslisták összeállításában és a kutatásszervezésben; a Scite.as többek között a tudományos hivatkozások elemzésére használható, míg az Elicit.org a kérdések megfogalmazásában és a releváns tanulmányok megtalálásában segít, a Scholarcy pedig cikkösszefoglalókat készít.
- Említést érdemel néhány, a speciális igényű felhasználók számára készült alkalmazás: a SensusAccess például PDF-ből készít MP3-at vagy Braille-írású dokumentumot; a Seeing AI többek között vizuális tartalmakról ad szöveges leírást vakoknak és gyengénlátóknak; a ReadSpeaker CampusReader a tananyagok felolvas(tat)ására szolgál.

A szerző a cikk zárszavában hangsúlyozza, hogy az MI csupán egy eszköz, amelynek hatékony könyvtári alkalmazása a jó stratégián, avagy a könyvtáron, illetve a könyvtáros intelligenciáján múlik.

A mesterséges intelligencia mint lehetőség a könyvtárak számára

Dancs Szabolcs¹

¹ Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtári Intézet
dancs.szabolcs@oszk.hu

Struháriková, Z. (2025) „Inovácie nie sú ich silnou stránkou”: umelá inteligencia ako príležitosť pre knižnice. In: Albert, T. (szerk.) *Budúcnosť knižníc: umelá inteligencia a inovácie na ceste od vízií k praxi*, pp. 34–49. Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici, Banská Bystrica. ISBN 9788082270375

A könyvtárosi munkáról és kompetenciákról való nem elegendő ismeret az oka annak, hogy a mesterséges intelligencia térhódítása idején a nyilvánosság egyes csoportjaiban kétségek merülnek fel a könyvtárak fontosságával kapcsolatban, holott a hitelesség és az általános hozzáférés biztosítása iránti elkötelezettségük okán ezek az intézmények továbbra is pótolhatatlanok. Emellett a könyvtárosi szakmához kapcsolódó ismeretek és kompetenciák, mint a digitális írástudásban való jártasság vagy a kritikai gondolkodásra való hajlam, nagyban járulhatnak hozzá az MI-használatban rejlő kockázatok kiküszöböléséhez. Ahogy tehát korábban a digitális írástudás terén, most is fontos szerep hárul a könyvtárakra az MI-vel kapcsolatos ismeretek átadásában, és ez csak tovább növeli a szakma jelentőségét. Ha a társadalom egy része esetleg szkeptikus is intézményeink rugalmasságával és alkalmazkodóképességével kapcsolatban, érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy a könyvtárak túléltek az internet megjelenését, és a Covid-járvány alatt is megfelelőképpen helyt tudtak állni. Ahhoz, hogy az MI elterjedése se okozzon nekik fennakadást, a könyvtárosoknak képezniük kell magukat, ebben az esetben azonban a szükséges finansziális háttér rendelkezésre állásának hiánya jelentheti a problémát. Miközben a könyvtárak működésével kapcsolatban olyan elvárások fogalmazódnak meg, hogy megfelelő autoritással kell rendelkezniük az információhoz való egyenlő hozzáférés, az intellektuális szabadság biztosítása, a szellemi tulajdon védelme és a kritikai gondolkodás támogatása tekintetében, és ehhez most hozzájárul az MI-vel generált információk hitelességének megítélésében való jártasság. A használók és a munkatársak képzése ugyanakkor ezen a területen nem csupán anyagi, de olykor kognitív akadályokba is ütközik az ismeretek eltérő szintjei miatt.

Az MI integrálása a könyvtári képzésekbe és a mindennapi gyakorlatokba feltételezi, hogy rendelkezünk a megfelelő erkölcsi iránymutatókkal, kidolgozott etikai kódexszel, amelyek szabályozzák az MI használatát és kiküszöbölik az annak kapcsán felmerülő esetleges kockázatokat. A hatékonyság, a releváns információk szolgáltatása és a használói igényeknek való megfelelés azt is megköveteli, hogy együttműködjünk a fejlesztőkkel, ami például a könyvtári források tanulói adatbázisokban való felhasználását illeti.

Túllépve az általános megfontolásokon, érdemes megnézni, milyen létező jó gyakorlatokra építhetünk az MI könyvtári alkalmazása során. A szakirodalomban javasolt alkalmazási területek a metaadatok automatikus generálásától, a kevésbé használt források azonosításától a gyakori referenzkérdések megválaszolásán keresztül a könyvtári szolgáltatások személyre szabott reklámozásáig terjednek. A szakértők között ugyanakkor létezik egyfajta konszenzus, amely alapján az MI legfontosabb haszna jelenleg a könyvtári környezetben a megfelelő metaadatok generálásában és a látszólag össze nem tartozó tartalmak közötti kapcsolatok felismerésében rejlik. A jó gyakorlatok között megemlíthető a Broward County Library (Florida) szolgáltatása, amely automatikus fordítást alkalmaz az idegen nyelveket beszélő felhasználókkal való kommunikáció támogatására; a Santa Ana Public Library (Kalifornia) a mimika és gesztus felismerésére képes alkalmazást használ a hátrányos helyzetű felhasználókkal való kommunikáció megkönnyítésére; a Funabashi City's West Library (Japán) drónok alkalmazásával tette hatékonyabbá a gyűjtemény leltározását. A brnói Masaryk Egyetem Információ és Könyvtártudományi Tanszéke *Knihovna.ai* projektje annak a feltérképezésére vállalkozott, hogy hogyan támogathatják a nyilvános könyvtárak a használók felkészülését a munkaerőpiac igényeire a digitális transzformáció idején. A projekt egyik terméke az a kérdőív, amelynek célja felmérni, hogy a munkatársak mennyire felkészültek az MI-eszközök mindennapi könyvtári alkalmazására. Szlovákiai példa a Szlovák Tudományos és Műszaki Információs Központ (Centrum vedecko-technických informácií SR) és Knižnice pre Slovensko konzorcium együttműködése, amely során Smartlab-témában szerveznek workshopokat.

Linked data-technológiák bevezetése könyvtári környezetben: befolyásoló tényezők és kihívások

Ormándy Marcell Ottó¹

¹ Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtári Intézet
ormandy.marcell@oszk.hu

Muhammad, T. et al. (2026) *Adoption of linked data technology in library settings: influencing factors and challenges. The Electronic Library.*
<https://doi.org/10.1108/EL-07-2025-0300>

A hagyományos könyvtári katalógusok gyakran csak belső rendszereken keresztül érhetők el, bonyolult vagy elavult metaadat-formátumok használatával (mint például a MARC). Ezek a rendszerek, habár kielégítették a hagyományos katalogizálás igényeit, nem tudnak kapcsolódni egy tágabb digitális ökoszisztémához. A linked data technológiái által a könyvtári rendszerek adatai oly módon strukturálhatók – elsősorban az RDF (Resource Description Framework) adatmodell és az ahhoz kapcsolódó szabványok alkalmazásával –, amely lehetővé teszi azok összekapcsolását, megosztását és újrafelhasználását különböző felületeken és tartományokban.

A szerzők a kapcsolt adatokat használó megoldások könyvtári környezetben való befogadását vizsgálják. A PRISMA-iránymutatások (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses) négy szűrési és minőség-ellenőrzési fázisát követve 3411 tanulmányból 24-et vontak be a szisztematikus szakirodalmi áttekintésbe (systematic literature review, SLR). A tanulmányok közel fele kvantitatív elemzést végzett, negyedük szakirodalmi áttekintést, 4-4 tanulmány kevert módszertant és esettanulmányt használt. A kiválasztott folyóiratcikkek és konferenciaközlemények 2010 és 2025 között készültek, 12 ország kutatóinak termékei.

A vizsgálat fő kérdése az, hogy mely tényezők segítik elő, illetve hátráltatják a kapcsolt adatokra épülő (linked data) alkalmazások bevezetését a könyvtárakban. A tanulmányok szintéziséből öt pozitív tényezőt állapítottak meg: a jobb megtalálhatóság, a technológiai fejlődés igénye, a metaadat-gazdagítás lehetősége, a felhasználóközpontú tervezés és az intézményi támogatás és felkészültség. Az akadályok közül kiemelték a képzések hiányát, a finanszírozási és szervezeti felkészületlenséget, a szabványok adaptálásának hiányát, valamint az adatvédelemmel és az etikával kapcsolatos megválaszolatlan aggályokat.

A kapcsolt adatokkal dolgozó alkalmazások befogadásának legfőbb mozgatórugója az információkeresés javulásának reménye. A könyvtárak alapvetően tudásintézmények, amelyek az információforrásokhoz való hozzáférést, azok lekérdezését és használhatóságát tartják szem előtt. A linked data lehetővé teszi, hogy a könyvtárak egyedi azonosítókat rendeljenek fogalmakhoz, szerzőkhöz és művekhez, amelyek összekapcsolhatók külső tudásbázisokkal – például a DBpedia-val, a Wikidata-val vagy a VIAF-fal –, így tartalmaik beilleszkedhetnek egy globális tudásgráfba. Ennek eredményeként a nagy keresők (Google, Bing) szemantikus algoritmusain keresztül a felhasználók könnyebben juthatnak el a könyvtári forrásokhoz, amelyek korábban csupán belső rendszerekben voltak elérhetők.

Az elméleti síkon a szerzők a 24 vizsgált tanulmány összevetésével megerősítik a szocio-technikai rendszerszemléletet: a technológiai megoldásoknak szükségszerűen illeszkedniük kell az intézményi folyamatokhoz, a használói magatartáshoz és a meglévő digitális infrastruktúrához egyaránt.

Gyakorlati ajánlasként a szerzők egy tízkomponensű keretrendszert dolgoztak ki a kapcsolt adatok hatékony könyvtári adaptálásához:

- digitális infrastruktúra fejlesztése,
- technikai szaktudás,
- folyamatos szakmai fejlődés,
- pénzügyi erőforrások,
- együttműködési implementációs modellek,
- intézményi stratégia,
- metaadatok szabványosítása (RDF, SKOS, Dublin Core),
- rendszerek közötti interoperabilitás,
- etikai garanciák és
- az innovációs kultúra megteremtése.

A szerzők mindegyik komponenshez a bevezetést támogató konkrét elméleti „konstruktumokat” rendelnek négy bevett technológielfogadási keretrendszerre támaszkodva, ezzel stratégiai útitervet adva a döntéshozók kezébe.

A tudományos kommunikáció az Európai Unió által finanszírozott kutatási projektek keretében

Ormándy Marcell Ottó¹

¹ Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtári Intézet
ormandy.marcell@oszk.hu

Arboledas-Lérida, L. (2026) *The communication of science within the framework of European Union-funded research projects: Exploring practitioners' experiences and perceptions*. Public Understanding of Science. <https://doi.org/10.1177/09636625261433895>

Az Európai Bizottság a Horizont 2020 és a Horizont Európa keretprogramok által számos kutatást támogat, amely támogatások kötelező eleme a projektalapú tudományos kommunikáció (PBSC). Ezen programokban intézményi kötelezettség egy „kommunikációs és disszeminációs munkacsomagot” (C&D WP) készíteni. A PBSC-szakértők közreműködése elengedhetetlen a támogató intézmények által elvárt tájékoztatás gyakorlati megvalósításában. A kifejezetten az uniós finanszírozású projektekhez – és azon túl is – nyújtott speciális tudományos kommunikációs szolgáltatások egy teljes üzletágat teremtettek. A szerző szerint ezen üzletág vizsgálata alkalmas arra, hogy a tudományos kommunikáció gazdasági dimenzióit is feltárjuk.

A PBSC-vel kapcsolatos kutatások eddig két irányban indultak el: egyrészt a finanszírozó szervezetek „politikai prioritásainak” hatását vizsgálták a kommunikációra nézve, másrészt maguknak a kommunikációs terveknek a kidolgozását és végrehajtását térképezték fel. A szerző ebben a cikkben a kettő közötti feltáratlan teret, nevezetesen a kommunikációs szakemberek és más szakértők cselekvési területét vizsgálja („agency”). 26 félig strukturált interjút készített olyan PBSC-szakértőkkel, akik közvetlenül vagy közvetve vettek részt a Horizont 2020 vagy a Horizont Európa keretében finanszírozott kutatási projektek kommunikációs tevékenységeiben. Az interjúalanyok többsége alap- vagy mesterdiplomával rendelkező kommunikációs szakterületen, kisebb részük műszaki, technológiai vagy matematikus végzettséggel.

Az első kérdésre válaszolva a megkérdezettek az uniós finanszírozású projektek kommunikációjában való részvételükből fakadó motivációk és személyes előnyök széles skálájáról számoltak be, amelyek közül három emelkedik ki: (1) a tudomány megismerésének lehetősége, (2) a kutatói konzorciumokon belül kialakult kapcsolatok, valamint (3) a kommunikációs készségek elsajátításának, fejlesztésének és alkalmazásának lehetősége.

Továbbá úgy gondolják, hogy az uniós finanszírozású projektekkel kapcsolatos tájékoztatás legfőbb társadalmi haszna a polgárok szintjén jelenik meg, akik ezáltal ismerhetik meg, hogy „mi történik európai szinten, milyen kutatások folynak”. Az előbbi gyakorlati előnyök mellett sokszor említették még a demokrácia és kormányzás segítését, illetve az adófizetők pénzének helyes elköltését.

A megkérdezettek – a kutatás második és harmadik kérdésére válaszolva – több hátráltató tényezőt is néven neveztek, így például a kutatói konzorciumban való együttműködéssel járó leterheltséget, a finanszírozási rendszer strukturális hibáit.

A kommunikációs szakemberek feladataik ellátásához a kutatók együttműködésére szorulnak, de előfordulhat, hogy az utóbbiak nem hajlandók részt venni ebben, mert túlságosan a saját kutatásukra koncentrálnak, nincs idejük, nem érdekli őket a dolog, vagy úgy érzik, hogy nincsenek meg hozzá a szükséges készségeik. Kisebb projekteknél egyre inkább bevett eljárás a kutatók feladatai közé emelni a kommunikációt. Nagyobb projektek általában konzorciumi struktúrában működnek, amelyben magas szintű az aszimmetria; a kutatóknak nincs szüksége a kommunikációs szakemberek munkájára ahhoz, hogy elvégezzék a kutatást. Sok interjúalany úgy vélte, hogy a tudományos kommunikációt a konzorciumok nem vagy nem kellő mértékben értékelik.

A szerző megállapítása szerint a megkérdezettek általában nem tartják problémának a finanszírozást. Elismerik ugyanakkor, hogy a C&D WP finanszírozása elégtelen lehet, ha költségesebb vagy nagyobb hatással bíró kezdeményezéseket valósítanak meg. A projektf finanszírozásban lévő költségcsökkentési irányelvek így feszültséget keltenek a minőséggel kapcsolatban, ami megmagyarázhatja, hogy az uniós finanszírozású projektek kommunikációját miért szokták „egymástól nem megkülönböztethetőnek” vagy „legminimálisabb megvalósításúnak” tekinteni. Ez a projektek költségvetésének alulbecsléséhez is vezet, amely extrém esetben a kommunikációs tervezés hiányát is eredményezheti egy-egy kutatás kezdeti szakaszaiban. Viszont a tudományos kommunikáció gazdasága így szélesebb versenyt eredményez, amelyben a kutatók már a kutatások előkészítő szakaszában partnerséget kötnek kommunikációs szakemberekkel.

A szerző két témakört azonosított további kutatások alapjául. Egyrészt tovább vizsgálandó a tudományos kommunikációt kötelezővé tevő finanszírozási struktúrák hatása, illetve a pályázati rendszerek konkrét mechanizmusai. Másrészt a jövőbeli tanulmányoknak érdemes az itt használt metodológiát a továbbiakban is alkalmazni, és PBSC-ket interjúolni a munkafolyamatok megértéséhez.

A dokumentumkezelési szakemberek munkája – információkezelés, esetkezelés vagy valami más?

Sirató Ildikó¹

¹ Országos Széchényi Könyvtár
sirato.ildiko@oszk.hu

Packalén, S. (2025) *Asiakirjahallinnan ammattilaisten työ – tiedonhallintaa, asianhallintaa vai jotain muuta? Informaatiotutkimus*, 44(1–2), pp. 4–31.
<https://doi.org/10.23978/inf.157479>

Finnországban az archivisták és a dokumentumkezelők (a levéltárosok és a[z informatikus] könyvtárosok) részben közös képzést kapnak. A szakterület az elmúlt évtizedekben hatalmas változásokon ment keresztül, a digitalizáció új kompetenciakövetelményeket állít a munkatársak elé, és a jogszabályi változások is hatással voltak a területen használt fogalmakra. Finnországban ez idáig kevés kutatást végeztek ezen a területen. Saara Packalénnek, a Kelet-finnországi Egyetem Történet- és Földrajztudományi Tanszéke munkatársának a tanulmánya a szakterület jelenlegi állapotát vizsgálta, s elemzését kiterjesztette az álláshirdetések fogalomhasználatának értelmezésére. Az analízis során az Atlas.ti szoftvert használta. A tanulmány eredményei azt mutatják, hogy a levéltári és könyvtári álláshirdetésekből gyakran olyan megnevezéseket, munkaköri definíciókat alkalmaznak, amelyek kevésbé utalnak a dokumentum- és rekordkezelésre, a metaadatolásra, a nyilvántartás-kezelésre, sokkal inkább az információtechnológia (az információkezelés és -feldolgozás) terminusait használják. A hirdetésekből és a munkaköri leírásokból hangsúlyt kapnak a digitális nyilvántartási és az archiválási feladatok. A szakterület foglalmainak meghatározásai bizonytalanok, részben elavultak, és eltérnek a gyakorlati munkakörnyezetben használatos terminológiától.

Az archívumi és könyvtári dokumentumkezeléssel kapcsolatos feladatok az elmúlt évtizedekben jelentős változásokon mentek keresztül. A digitalizáció arra kényszerítette a szakembereket, hogy az analóg dokumentumkezelés módszereit – új gondolkodásmódra, paradigmára való áttérés mellett – főlváltsák az információkezelésben és -feldolgozásban alkalmazott technológiákkal. A szakemberek munkáján kívül a változások természetesen a terület kulcsfontosságú foglalmaira is kiterjednek. A papírvilág igényeinek megfelelő terminológia nem szolgálja ki teljesen a digitális működési környezet új munkamódszereit. Az operációs környezeten (analóg és digitális környezeten) túl a dokumentumkezelés foglalmi is kulturális kontextusukhoz kötődnek, és az angol kifejezések nem mindig fordíthatók le a finn dokumentumkezelési kultúrába. Finnországban kevés figyelmet fordítottak a szakterületi terminológiára, és kevés elméleti áttekintés született. Való igaz, hogy nemzetközi szinten is megfigyelhető e terület néminemű elhanyagolása. A levéltáros és könyvtáros szakemberek szerepe (az angol-amerikai megközelítés szerint) kulcsfontosságú a foglalmi szókincs alakítása terén. Finnországban ezeket a szférákat hagyományosan egységesnek tekintik, s ezt a közös szakmai képzés is megerősíti, amely ötvözi a levéltári és könyvtári intézmények menedzselését, valamint a történelmi archívumok szervezésével és a dokumentumok leírásával kapcsolatos szakértelmet.

A tanulmány a dokumentumkezelő szakemberek munkaköri besorolásaira, munkaköri leírásaira, valamint a szakterület kulcsfoglalmaira fókuszál. A szerző igyekszik kiemelni azokat a lehetséges következményeket, melyek az elméleti megközelítés és a foglalommeghatározás elmaradása, hiánya esetén várhatók. A tanulmány a következő kutatási kérdésekre keresi a válaszokat: 1. Milyen munkaköri címeket, besorolásokat használnak az álláshirdetésekből? 2. Milyen típusú dokumentumkezelői állások szerepelnek a finnországi álláshirdetésekből a 2020-as évek elején? 3. Hogyan kapcsolódik egymáshoz az álláshirdetésben szereplő munkakör, az ott leírt feladatok és a szakterület meghatározása?

A kutatás eredményei azt mutatják, hogy a dokumentumkezelési munka nagy része a szakterület kulcsfoglalmaitól eltérő munkaköri és feladatmeghatározási terminológia használatával kapcsolódik össze az álláshirdetésekből. A leggyakoribb fogalmakörök, amelyek megjelennek, az információtechnológiához és a menedzsmenthez kötődnek. Az archivista esetenként még megjelenik a munkakörök felsorolásában (pl. archiválási menedzser), de a dokumentumkezelésre utaló kifejezések ritkábbak. A kutatási eredmények azt is mutatják, hogy a terminusok definíciói nem tartottak lépést a szakterület fejlődésével.

A jelen tanulmány alapját adó felmérés és kutatás növeli az archiválási szakma feladatköreinek és azok összetettségének megértését, ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a tanulmányban használt anyag viszonylag kicsi. A pontosabb kutatási eredmények elérése és a munkaköri megnevezések esetleges további változásainak láthatóvá tétele érdekében fontos lenne hosszabb időn belül gyűjtött nagyobb adatbázisokat elemezni. A tanulmány hozzájárul a kevésbé kutatott dokumentumkezelési terület láthatóságának növeléséhez, az eredményeit különösen az archívumi szakma önmegértésének, öndefiníciójának alakítására lehet felhasználni.